

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

GJAKOVA (CAKOVA)'DA AİLE VE DİN

Fatmir HADRI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Hayri ERTEN

KONYA - 2017

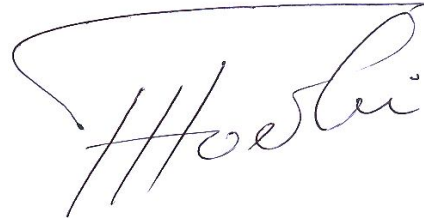
 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatmir HADRİ		
	Numarası	098102061001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Sosyolojisi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
Tezin Adı	GJAKOVA (CAKOVA)'DA AİLE VE DİN			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatmir HADRİ

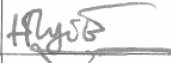

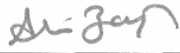

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğr e n c i n i n	Adı Soyadı	FATMİR HADRİ
	Numarası	098102061001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ / DİN SOSYOLOJİSİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	PROF. DR. HAYRİ ERTEN
	Tezin Adı	GJAKOVA (CAKOVA)*DA AİLE VE DİN

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Gjakova (Cakova)*Da Aile Ve Din başlıklı bu çalışma 28/04/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Hayri ERTEN	
2	Yrd. Doç. Dr.	Arif KORKMAZ	
3	Yrd. Doç. Dr.	Ali BAYER	

ÖNSÖZ

Çalışmamız Cakova şehrinin ve onun çevresindeki köylerin coğrafi şartlarını, nüfusunu, iktisadi hayatını, idari ve sosyo-kültürel durumuna kısaca değinmekte, aile yapısını ve dini hayatla ilgili faaliyetlerini konu edinmektedir. Araştırmaya ışık tutabilecek literatürlerden imkânlar nispetinde yararlanılmış ve mümkün olduğunca konu ve olaylara objektif olarak yaklaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cakova ve çevresi konumu hakkında genel bilgiler yer alırken İktisadi hayat'tan, İdari yapı'dan ne durumda olduğu hakkında bilgiler de yer almaktadır. İkinci bölümde aile hayatı ele alınarak ailenin kuruluşu, yapısı, aile içindeki karşılıklı ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Zaman zaman bu hususta geçmiş ile bugünkü durum dindar olduğu ifade edilen aile ve dindar olmadığı ifade edilen aileler kıyaslanarak analizler yapılmaya çalışılmaktadır. Son bölümde ise ibadet hayatı ele alınırken ibadet mekânlar, din eğitiminin verildiği müesseseler konu edilmekte, dini merasimler, batıl inançlardan bahsedilmektedir. Çalışma kısa bir özet niteliğindeki sonuç ile bitmektedir.

Lisans dönemimden itibaren yardımlarını ve desteğini esirgemeyen pek değerli danışman Hocam Prof. Dr. Hayri ERTEN'e ve Prof. Dr. Mehmet AKGÜL Bey'e teşekkürlerimi arz etmeyi bir borç bilirim. Gerek Türkiye'de eğitim sürecinde gerekse Kosova'da 2002 yılından bu yana maddi ve manevi karşılıksız yardım ve katkılarını bir an olsun esirgemeyen kardeşlerime ömür boyu müteşekkir olacağım. Özellikle Kosova'da pek çok yardımını aldığım Sayın Rafet BİLAÇ Bey'e başta olmak üzere ilahiyatçı, Eğitimci Hafız İsmail SELİM ve dedem Sayın Rexhep Sadiku Beylere de teşekkür ederim. Ayrıca her zaman ve her konuda yanımda yer alan pek değerli İllir RRUGA Ağabeyime camı gönülden teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Eserin ilim dünyasına faydalı olmasını niyaz ederim.

Fatmir HADRİ

KONYA, 2017

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatmir HADRI		
	Numarası	098102061001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Sosyolojisi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
Tezin Adı	GJAKOVA (CAKOVA)'DA AİLE VE DİN			

ÖZET

Balkanlar, Doğu ile Batı medeniyetinin buluştuğu bir coğrafyada yer almaktadır. Bu bakımdan Arnavut bölgelerinin de tarih boyunca farklı kültür, dil, din ve etnik yapıları barındırdığı görülmektedir. Dolayısıyla bu farklılıkların görülmesinde bölgede halkın sahip olduğu farklı inançların da büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Öyle ki bu bölgelerde birbirinden farklı millet ve dinlerin yaşıyor olması bu bölgelerde zengin bir kültürün oluşmasına zemin oluşturmuştur.

Bu çalışma, Kosova Cumhuriyeti, Gjakova (Cakova) şehri ve çevresinin tarihi evreleri, sosyal-kültürel aile yapısı, dini hayatı, idari yapısı ve iktisadi hayatı konusunda bilgiler içermektedir. Gjakova'daki Arnavut halkının köklü bir aile yapısına ve zengin bir kültüre sahip olduğu bilinmektedir. Ayrıca Osmanlı fethi ile beraber Doğu ve Türk kültürü ile de tanışılmıştır. Dolayısıyla Osmanlı hâkimiyeti altında beş asırdan fazla bir süre birlikte yaşamaları sonucu karşılıklı olarak kültür, âdet ve örf konularında birbirlerinden etkilenme meydana geldiği görülmektedir. Bu bağlamda Osmanlı döneminde Kosova genelinde yapılan yol, köprü, han, hamam, kervansaray, mektep, medrese, cami, tekke, saat kulesi, zaviye, imaret gibi zengin ticarî, mimarî ve sosyal yapıların adeta Osmanlı fetih anlayışını gösteren örneklerden bazıları olduğu söylenebilir. Günümüzde de Gjakova şehrinin bu gerçeği ortaya koyan örneklerden biri olduğunu görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Gjakova (Cakova), Aile, Din

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Öğrencinin	Name Surname	Fatmir HADRI		
	Student Number	058106021002		
	Department	Department of Philosophy and Religious Studies Department of Religious Sociology		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
Title of the Thesis/Dissertation	FAMILY AND RELIGION IN GJAKOVA (CAKOVA)			

ABSTRACT

The Balkans are located in a geographical area where the Eastern and Western civilizations meet. In this respect, Albanian territories are seen to have different cultural, linguistic, religious and ethnic structures throughout the history. Therefore it is known that the different beliefs of the people who are living in this region have also great impact on these differences. Thus, different nations and religions living in these regions, is the basis for the formation of a rich culture.

This study contains information on the historical stages, social-cultural family structure, religious life, administrative structure and economic life of the Kosovo Republic, Gjakova (Cakova) city and its surroundings. It is known that the Albanian people in Gjakova have a well-established family and a rich culture. In addition with the Ottoman conquest, they were introduced to Eastern and Turkish culture. Therefore, living together for over five centuries under Ottoman ruling seems to be mutually affected by culture, traditions and customs. In this context, it can be said that the rich commercial, architectural and social constructions such as roads, bridges, ancient hotels, ancient baths (hamam), caravanserais, schools, madrasa, mosque, tekke, clock tower, zaviye and imaret built in Kosovo throughout the Ottoman period are some examples of Ottoman conquest. Today, we can see that the city of Gjakova is one of the examples which reveal this fact.

Key Words: Gjakova (Cakova), Family, Religion

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	3
4. KAPSAM VE SINIRLIKLAR.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

CAKOVA SOSYO-KÜLTÜREL VE COĞRAFİ KONUMU

1.1. CAKOVA COĞRAFİ KONUMU.....	5
1.1.1. Coğrafi Şartları ve İklimi.....	5
1.1.2. Şehir ve Köy Evleri	7
1.1.3. Cakova Şehri ve Çevresindeki Köyler.....	8
1.1.4. Cakova ve Çevresinde Alt Yapı.....	10

1.2. CAKOVA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ	11
1.2.1. İlk Çağ'da Cakova ve Çevresi.....	11
1.2.2. Roma Dönemi	14
1.2.3. Orta Çağ'da Cakova ve Çevresi	15
1.2.4. Osmanlı Hâkimiyeti'nin Altında Cakova ve Çevresi.....	17
1.3. 1912'DEN BUGÜNE DEK CAKOVA VE ÇEVRESİ.....	25
1.4. CAKOVA VE ÇEVRESİNDE NÜFUS	30
1.5. CAKOVA VE ÇEVRESİNDE İDARİ YAPI	31
1.6. CAKOVA'DA İKTİSADİ HAYAT.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

CAKOVA'DA AİLE HAYATI

2.1. AİLENİN KURULUŞU	34
2.1.1. Kız İsteme ve Nişan.....	38
2.1.2. Evlenme ve Düğün	40
2.2. AİLE YAPISI VE İLİŞKİLER.....	43
2.2.1. Ailenin Yapısı	43
2.2.2. Aile'de İlişkiler.....	45
2.2.3. Karı-Koca Arasındaki İlişkiler	46
2.2.4. Ana-Baba ile Çocuklar Arasındaki İlişkiler.....	48
2.2.5. Akrabalık İlişkileri.....	51
2.2.6. Komşuluk İlişkileri	52
2.3. AİLE'DE ANLAŞMAZLIKLAR VE ÇÖZÜLME	54
2.3.1. Aile'de Sulh ve Sulh Teşebbüsü	54
2.3.2. Aile'de Boşanma	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAKOVA'DA DİN

3.1. DİNİ HAYAT HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	56
3.2. İBADET HAYATI	57
3.2.1. Namaz	58
3.2.2. Oruç ve Ramazan Bayramı	59
3.2.3. Zekât ve Sadakatul-Fitre	61
3.2.4. Haç	61
3.2.5. Kurban	62
3.3. İBADET MEKANLARI VE DİN EĞİTİMİ VEREN MÜESSESELER.....	62
3.3.1. Cakova Müftülüğü	62
3.3.2. Camiler.....	63
3.3.3. Büyük Medrese.....	66
3.3.4. Mektepler	72
3.3.5. Tarikatlar	72
3.4. CAKOVA'DA DİNİ MERASİMLER VE İÇİNDE BARINDIRDIĞI HURAFELER	74
3.4.1. Törenler	74
3.4.2. Doğum Töreni	75
3.4.3. Sünnet Düğünü	76
3.4.4. Evlenme Töreni	76
3.4.5. Cenaze Töreni	76
3.4.6. Halkın İnançları.....	78
3.4.7. Cakova'da Tespit Edilebilen Halk İnançları.....	79
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	84
EKLER.....	90

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
b.yy.	: Basım yeri yok
C.İ.B	: Cakova İslam Birliği
CEM	: CEM Büyük Ansiklopedisi
DIA	: Diyanet Ansiklopedisi
g.b.i	: Geniş bilgi için
h.	: Hicri
K.C	: Kosova Cumhuriyeti
K.B.I	: Kosova İslam Birliği
km	: Kilometre
m²	: Metre kare
m	: Metre
M.Ö	: Milat'tan Önce
M.S	: Milat'tan Sonra
Terc	: Tercüme
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve saire
yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Etnik Halk	31
Tablo 3.1: İmam Hatip Lisesi.....	68
Tablo 3.2: İmam Hatip Lisesi.....	68
Tablo 3.3: İmam Hatip Lisesi.....	69

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1: İlk Çağda Dardanlara ait olan Kavanoz	14
Resim 1.2: Uzaktan Hadum Ağa Camii.....	19
Resim 1.3: 1998 Kosova savaş sırasında Sırlar tarafından zarar gören Hadum Ağa Camii.....	29
Resim 1.4: 1998 Kosova savaşı sırasında Sırlar tarafından yakılan Büyük Çarşı ...	29
Resim 1.5: Cakova Belediyesinin Binası.....	31
Resim 3.1: Sırlar Tarafından Zarar Gören Büyük Medrese Binası.....	71

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Balkanlar Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan, Avrupa'nın sonu Asya'nın başlangıcını oluşturan, jeopolitik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Asya ve Avrupa Kıtaları'nın arasındaki bu önemli toprak parçasına hâkim olan medeniyetler bölgeye kendi kültürel değerlerini taşımışlardır. Böylece çok farklı kültür, din ve dilden oluşan milletler bir arada olmanın zenginliğini ve zorluğunu aynı anda hissetmişlerdir.

Balkanlar'ı oluşturan birçok farklı etnik kökenden insanlar; barışın, adaletin ve hoşgörünün hâkim olduğu dönemlerde huzur ve refah içerisinde yaşarken, kötü yöneticilerin ve adaletsizliğin hüküm sürdüğü zamanlarda daha önce dost ve kardeşçe yaşadıkları insanlara akla gelmeyecek şiddet eylemlerinde bulunmuşlardır.

Stefan Dushan 1332 yılında Sırp İmparatorluğu'nu kurdu. Stefan Dushan Balkanlarda işgaller gerçekleştirdiği gibi 1340'larda Arnavut bölgelerini neredeyse tamamını işgal etmişti. Anjuları Dıraç'ta sıkıştırdı ama işgal edemedi. Bizanslar ise 1347 yılında özellikle Arnavutluk'tan tamamen çekilmişlerdi. Stefan Dushan'ın işgali Arnavutluk'un Ortaçağ'da en büyük trajedisi idi. Dolayısıyla binlerce insan başka ülkelere göç etmek zorunda kaldı.¹

Bu dönemde Arnavut bölgeleri Sırp feodaller arasında bölündü. Ülkenin İşkodra merkezli kuzey bölgeleri Stefan Dushan'ın oğlu Urosh'un, Avlonya ve Berat gibi orta bölgeleri Ivan Komnen Asen'in, Janina (Yanya) merkezli güney bölgeleri

---

¹ Kristo Frasheri, *Skenderbeu: jeta dhe vepra [hayatı ve eseri]*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë 2002, s. 29.

ise Sırp Çarı'nın kardeşi Simeon'un hâkimiyeti altına girdi. Kosova bölgesini ise Stefan Dushan kendisi aldı.²

Dolayısıyla Balkan Yarımadası veya Arnavut bölgeleri, tarih boyunca farklı kültür, dil, din ve etnik yapıları barındıran bir bölge olmuştur. Aynı zamanda Balkanlar, Doğu ile Batı medeniyetlerinin buluştuğu bir coğrafya konumundadır. Kültür, dil ve etnik yapılarının farklı olmasının yanı sıra, bölgede yayılmış bulunan çeşitli dinlerin de bu tür konularda büyük tesirleri olmuştur.

Nitekim Balkanlar geçmişte olduğu gibi günümüzde de çok önemli siyasi ve sosyal olaylara sahne olmuştur. Bir taraftan, M.S. VII. yy.'da Slavların Balkanlara nüfuzu, 1054 yılında Hıristiyan Kilisesi'nin ikiye ayrılması ve iki Kilise'nin sınır hatlarının Balkanların ortasından geçmesi, XIV. yy.'de Osmanlıların bu toprakları fethetmesi XIX. yy.'ın sonunda ve XX.yy.'ın başında büyük siyasi ve askeri kargaşaların vuku bulması bu arada iki Balkan ve Dünya Savaşının ortaya çıkmasına yataklık etmesi ve en son olarak da eski Yugoslavya'nın kanlı bir şekilde dağılması gibi tarihi boyutu bakımından değeri olan diğer taraftan da Balkanlar'da varlığını sürdüren çeşitli etnik, dini ve diğer grupların oluşturdukları zengin bir kültür farklılığı bakımından dikkate diğer yönü olan Balkanlar, aynı zamanda günümüzde Doğu-Batı iklimi olarak tartışılan sorunun vücut bulduğu yer ve bu iki dünyanın ayrıldığı sınır konumundadır.

Ayrıca Balkanlar, sadece bu iki dünyanın ayrıldığı birbirine sırt çevirdiği birbirine karşı kin ve nefret beslediği bir yer değil aynı zamanda her iki dünyanın tanışıp barışabildiği birbirine karşı müsamahakâr ve saygılı davranabildiği her iki kültürün karşılıklı bir etkileşim sonucu bir potada eritebildiği bir yer olarak da dikkati çekmektedir.

Balkanlar'ın önemine binaen çıvardaki köyleri ile birlikte K.C Cakova şehri ve çevresinin sosyal ve aile yapısı, konuşulan dil veya dilleri, dini davranış, idari yapı ve iktisadi faaliyetleri bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

---

² Kristo Frasheri, *Skenderbeu...a.g.e* , s. 29.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntem ve tekniği ilk önce bölge hakkında genel bilgi toplama yolu seçildi. Bilgi toplama daha çok bölge halkının kendisi ve çeşitli kurumlarda çalışan memur ve yöneticilerin olumlu ve sıcak yaklaşımları sayesinde mümkün oldu. Bölgeden olmamız da işimizi son derece kolaylaştırdı. Araştırmanın konusu ile ilgili bilgileri pek çok kimse ile mülakat yaparak elde edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra anlatılanların tasnifini elde ettik, elde edilen bilgiler çerçevesinde konunun analizi ve çözümlenmeler yapılmıştır. Zaman zaman geçmişle de bağlantı kurularak ailenin toplumdaki değişimleri vurgulamaya çalışılmıştır.

Araştırma alanımıza giren konuların iyi gözlemlenmesi için bir çok örf ve âdetin uygulandığı evlenme, sünnet ve bayramlar gibi özel öneme sahip merasimlere tekrar tekrar katıldık. Grup faaliyetlerine katılmamız ailelerle ve çeşitli kimselerle temas halinde bulunmamız, çeşitli hadiseleri takip etmemiz daha kolay bir şekilde mümkün olmuştur. Araştırma boyunca toplanılan bilgilerin kontrolü de yapılmıştır. Muhtelif kişilerle yapılan görüşmelerde bir kişiye sorduğumuz soruyu başka kimselere de sorarak aynı hususlardaki bilgi, düşünce tutum ve davranışlarının neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece oralardaki benzerlik farklılıklarda tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Amacımız Kosova'nın kentlerinden olan Cakova kenti ve çevresinin mevcut idari yapısını, nüfusunu, iktisadi hayatını kısaca belirttikten sonra din ve aile durumunu sosyal dini ve aile hayatını ilmi metot ve tekniklerle incelemek ve ortaya koymaya çalışmaktır. Bununla birlikte böyle bir konuyu seçmemizin sebebi; Cakova'da bu vb. bir konu çalışmamıştır. Dolayısıyla bu konuyu çalışmadaki amacım, öncelikle kendi adıma ve daha sonra içinde yaşadığım toplumun aile, sosyal ve dini hayatın nasıl olduğunu yakından takip etmek, tanımak ve benden sonra bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara örnek bir kaynak sunmaktır.

Cakova geçmişte olduğu gibi bugün de aile, kültür ve din açısından önemli bir konuma sahiptir. Balkanlarda önemli olan bu konular çalışma ile Cakova'nın geçmişini ve şimdiki durumuna da ışık tutmak da amaçlanmıştır.

Böylece bu çalışma ile Cakova'da sosyal-kültürel aile yapısı ve dini hayatı, mevcut idari yapısı, nüfus, iktisadi hayat hakkında daha net ve daha gerçekçi bir fikir veya imaj oluşturmaktır.

Diğer bir açıdan da amacımız; Meraklı Türk Araştırmacılara, Cakova'da yaşayan Arnavutların Cakova'ya nasıl yerleştikleri, tarihi evreleri, sosyal ve kültürel açıdan aile yapılarının nasıl olduğu, ailenin kuruluşu nasıl başlar, başladıktan sonra neler takip edilir, aile içindeki ilişkilerin nasıl olduğunu, örf ve âdetlerin neler olduğunu, ailenin içindeki ibadet hayatının nasıl olduğunu, ibadet mekânların neler olduğunu, dini etki eden faktörlerin kimler ve neler olduğunu, dini merasimlerin ve halk inançların neler olduğunu ortaya koymaktır.

Bir başka amacımız ise; Türk kardeşlerimize Arnavutların aile kültürü, sosyal ve dini hayatıyla Türk halkının aile kültürü, sosyal ve din hayatının ne kadar benzeştiği kıyas yapma fırsatını vermektir. Bunu kıyas yaparak Arnavutların kültürü, sağlam aile yapısı ve dini hayatı Osmanlıların topraklarımıza gelmesiyle çok etkilendiğini fark edecektir.

4. KAPSAM VE SINIRLIKLAR

Bu araştırmanın kapsamı, Cakova ve çevresinde yaşayan ve İslam dinine mensup olan Arnavutlar ve onların sosyal-kültürel aile yapısı ve dini hayatları ele almaktadır. Dolayısıyla Hıristiyan olan Arnavutların bu konular ile ilgili kapsam dışı bırakıldı. Nitekim konu Müslümanlar tarafı ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CAKOVA SOSYO-KÜLTÜREL VE COĞRAFİ KONUMU

1.1. CAKOVA COĞRAFİ KONUMU

1.1.1. Coğrafi Şartları ve İklimi

Bugün Kosova'nın tanınmış kültür ve ekonomik merkezlerinden birini oluşturan Cakova denizden 367 metre yükseklikte yer almaktadır. Cakova, Erenik dağının sol eteklerinde, Krena deresinin iki tarafında, doğuda Çabrat Dağlarına kadar uzanan bir alanda ve İpek-Prizren yol üzerinde kurulan bir kasabadır. Bu özellikleri dolayısıyla, Cakova bugün çok güzel bir iklime sahiptir. Bugün olduğu gibi geçmişte de şehrin ne kadar güzel ve çekici olduğu ile ilgili Cakova şehrini 1662 yılında ziyaret eden Evliya Çelebi şu şekilde anlatmaktadır:

“Cakova şehri güzel ve çekici bir şehirdir. Bahçeli ve çatılı olan taştan yapılmış iki bin ev bulunmaktadır. İki güzel camisi vardır. Mescitler ve kurşunla kapalı olan hanlar da vardır. Kalbini tatmin eden çok güzel bir hamam ve mallarla dopdolu olan üç yüz dükkân vardır. Şehrin iklimi güzel olduğu gibi şehrin sakinleri de hoş ve sevgi doludurlar.³

Kosova'nın güney batısındaki Dukacin Nahiyesinde yer alan Cakova'dan eski çağlarda Balkanlar'ın tanınmış “Via de Zenta” yolunun geçtiği ve bu yol zamanında Adriyatik Denizi ile İstanbul'u bağlayan en önemli yollardan biridir.⁴ Uygun olan coğrafi ve diğer özellikleri Cakova'nın daha sonraki dönemlerinde gelişmiş ve tanınmış bir ticaret ve zanaat merkezi olmasında büyük etkisi olmuştur.

---

³ Evliya Çelebi, *Shqipëria dhe viset fqinjë [Arnavutluk ve Komşu bölgeler]*: Kosova ,Mali I Zi, Ohër, terc. Tiranë, 2008, s. 41.

⁴ Jovan Cvijiç: *Balkansko poluostrvo ı Jjuznoslovenske zemlje, [Balkan Yarımadası ve Jjuznoslovenske ülke]*, Zagreb 1922, s. 22.

Cakova ortalama yüksekliği 367 m. Őhrin koordinatları: 42.23° Kuzey, 20.74° Doğu. Cakova büyüklüğu 84 köyle beraber 586 km². Őhrin nüfusu 95.000'den fazladır. Köylerle birlikte ise 153.000. Cakova Őhri ve köyleri çok iyi bir coğrafi konuma sahiptir.⁵

Dugacin Ovasının güney doğusunda uzanmakta ve Kosova'nın güneybatısına düşmektedir. Balkan Yarımadası ve Avrupa'nın doğu kısmının merkezi bölgenin bir parçasıdır.

Verimli topraklar, ovalar, dağlar ve güneybatısında yüksek dağlar vardır. Suyu Radoniç Hidrosistemin'den⁶ temin etmektedir ki bu Hidrosistem Őhrin yaklaşık 100.000 sakini için içme suyu teminine ve 10.500 hektar sulama kapasitesine sahiptir.

Cakova'nın komşu ülkesi Arnavutluk Cumhuriyetidir. Cakova'nın komşu Şehirleri ise: Prizren, Rahovec, MaliŐev Klina, Değan ve İpek'tir. Bu Őehirlerle trafik bağlantılar iyi durumda olup bütün yollar asfalt ile döŐelidir. Ayrıca demiryolu Cakova Őhrinden 10 km Xerxe denilen yerden geğer. Lugbunar denilen köyde barış gücü tarafından askeri bir havalimanı inşa edilmiştir. Halka ve Cakova belediye başkanına göre bu havalimanı yakın zamanda sivil ihtiyaçlarına hizmet edecektir. Cakova elektrik ihtiyaçını Kosova enerji santrallerinden doğrudan alarak giderilmektedir. İklim genel de Şu Őekildedir.

- Ortalama sıcaklık: 11, 2 °C
- Ortalama yaz sıcaklığı: 25, 7 °C
- Ortalama kış sıcaklığı: -1, 10 °C
- Ortalama yağmur miktarı: 950 mm³
- Ortalama açık günler: 150

---

⁵ g.b.i, bkz, <https://kk.rks-gov.net/gjakove/City-guide/Geography.aspx>

⁶ Hem yerin ismidir ve hemde barajdır.

1.1.2. Şehir ve Köy Evleri

Cakova ve çevresinde tarihin herhangi bir döneminde göçebe hayatın yaşandığı bilinmemektedir. Bölgenin sahip olduğu uygun doğal ve stratejik konuma bağlı olarak yöre halkı her zaman yerleşik ve topluca bir hayat sürdürmüştür. İçinde oturlan evlerin yapımı, tipleri, malzemesi vs üzerinde, her yerde olduğu gibi, tarihi, sosyal ve özellikle ekonomik ve tabii şartlar büyük bir etki yapmaktadırlar. Söz konusu şartları göz önünde bulundurarak şu ana kadar Cakova ve çevresinde inşa edilen evlerin bir tipolojisini yapmak biraz zor görünmektedir. Fakat evlerin bu çeşitliği arasında en çok çarpan üç ev tipi bulunmaktadır.

a) Taştan yapılmış evler / ev tipi XIX. yy..da ve XX. yy.'ın ilk yarısında inşa edilen bu ev türleri, genellikle üç katlıdır. Nitekim Osmanlı sivil mimarisinin önemli örneklerinden biri sayılan bu taş kulelerin inşaatı, Osmanlıların bu topraklara akın etmeleriyle birlikte başlamıştır.

İlk planda bir barınma yeri olarak kullanılan bu taş kuleleri genelde dörtgen kesme taş kaideler üzerinde taştan inşa edilen binalardır. Bu kuleler genelde ağa, bey veya zengin aileler tarafından inşaat edilmiştir. Ekseriyetle dıştan siyah olmayan bu kulelerin çok basık çatıları eski veya kaya parçalarıyla örtülüdür. Kulelerde yaşayan aile saldırı durumunda kendilerini müdafaa edebilmek için her kule duvarında küçük tüfeklikler de inşa etmişlerdir⁷. Bu yüzden dışarıdan bakıldığı zaman bu kuleler adeta küçük bir kaleyi andırırlar. Duvarlar genelde diğer evlere kıyasen daha kalındır ve kenarları kesme taştır. Kulelerde ayrıca kapı ve pencere kemerleri de kesme taştan inşa edilmiştir. Diğer evlere kıyasen kulelerdeki pencereler daha küçüktür ve genelde üçüncü katın bir tarafında bulunmaktadır veya avluya bakmaktadır.

---

⁷ Hiçbir zaman buhranların bitmediği Kosova'da bu kuleleri inşa edenler, burada barınan ailelerin kendilerine her türlü düşman, hırsız, kan davası vd gibi olaylarda güvenlikte hissetmeleri için böyle bir inşa tarzına gitmişlerdir. Bazen tehlikeli durumların uzamasıyla kulelerde yaşayan aile üyeleri bir aydan fazla bile kule içinde kalıp normal hayat sürebilmekteydi. Bazen bu süre daha da uzun uluyordu. Çünkü kulelerde normal hayatın sürdürülmesi için ister normal ister savaş veya başka durumlarda her türlü hazırlıklar önceden yapılmaktaydı.

Dediğimiz gibi bu tür evler geniş taşlı duvarları olan bir ev tipidir. Bu evlerin zemin katında, beslenen büyük ve küçükbaş hayvanlarının barındırıldığı bir ahır, içinde süt ürünleri, turşu küpleri ve diğer kapların bulunduğu bir depo altında özellikle kış aylarında çiftçinin aletleri, at arabası, kayağı vs eşyaların muhafaza edildiği bir hayat ve birinci kata çıkmaya yarayan ahşap merdivenler bulunmaktadır. Birinci katın üstünde aile fertlerinin oturma yatma odaları var üçüncü katta ise hem erkeklerin toplandığı hem de misafirler için büyük ve geniş bir oda bulunmaktadır.

b) Taştan olmayan ev tipi. 1960'lı yıllardan itibaren inşa edilmeye başlanan bu ev tipinin en önemli özelliği, büyük veya küçükbaş hayvanların barındığı ahırın evin dışında olması ve iki katlı olmasıdır. Bu evler taştan değil küçük tuğlalardan inşa edilmiştir.

c) Modern ev tipleri: son zamanlarda yapılan bu tür evler büyük bir çeşitlilik arz ettiğinden belli bir tipolojiye sokmak oldukça zordur. Bu tür evlerin çoğu Batı tipi evler olup, Batı ülkelerinde işçi olarak çalışan gurbetçilerin orada gördükleri evlerden esinlenerek memleketlerinde yaptırdıkları binalardır. İnşaat malzemesi olarak demir, beton, tuğla ve kiremit kullanılmakta ve genellikle 8x10m veya 10x12m. büyüklüğündedirler. Bu tür evlere hem şehirde hem de köylerde rastlanılmaktadır. Yol kenarındaki evlerin zemin katları genellikle bakkal, manav, atölye vs için kiraya verilmektedirler.

Son zamanlarda, bilhassa son 5 yılda inşa edilmeye başlanan villalara da daha çok şehir kenarında, köylerde de rastlamak mümkündür. Villaların tipleri farklıdır ama apartmanları yalnız şehirde görebilmekteyiz.

1.1.3. Cakova Şehri ve Çevresindeki Köyler

Cakova tarihi şehirlerin arasında yer alır ve arkeolojik verilere göre Cakova şehrinde çok öncelerde yaşayan milletler var olduğunu antik kültüre ait olan malzemeler göstermektedir. Cakova, XVI yüzyıldan beri bu adı taşımaktadır. XVI yüzyılın sonundan XVII yüzyılın başına kadar olan süreçte Cakova şehri çok parlak bir dönem yaşamıştır. Bu dönemde arasında Hadum Camisi, Mektep Kütüphanesi, Hamam, Saat Kulesi, Büyük Medrese, köprüler ve diğer önemli yapılar inşaat

edildiği bilinmektedir ve hala bu yapılar sağlam bir şekilde ayakta durmaktadırlar. Bunların hepsi Osmanlı Devletinin kültürünü ve cömertliğini göstermektedirler. Dolayısıyla Cakova şehri Osmanlı yönetimi sırasında kurulmuştur.

Cokova şehri Cakova çevresinde dünyaya gelen Suleyman Efendi lakabı ile bilinen Hadum Ağa tarafından kurulmuştur. Hadum Ağa'nın sağır olduğunu söylenir fakat çok zeki olduğu da bilinmektedir. Babasının vefatından sonra annesi onu alır ve Gusk köyüne gider.

Halkın söylentilerine göre bir Osmanlı şövalyesi ona yaşadığı köyde rastlar ve onunla konuşmaya başlar. Tabii anlaşılmamışlar ama şövalye Hadum Ağanın ne kadar zeki olduğunu fark etmiş ve onu İstanbul'a götürmüştür. Oradayken zengin sahibi olmuş ve oradan döner dönmez 1576-77 yılları arasında Hadum Ağa bir şehir kurmak ister. Çünkü Cakova bir köy idi. Dolayısıyla şehrin inşaatını başlamadan önce Hadum Ağa, Jak Vula ovasına odaklanmıştır. Oradan toprak satın alır ve orada şehrin kuruluşunu başlatır. Şehrin kuruluşu başar ve daha sonra 1594 yılında caminin inşaatı biter. Caminin inşaatı 3 yıl sürmüştür. Aynı zamanda orada mektep, kütüphane, muvakkithane, 4 okul ve bir hamam inşaat edilemeye başlamıştır. Bu inşaatlarla birlikte Hadum Ağa Caminin civarında "Büyük Çarşı" mahallesini kurar. Nitekim bu şekilde Cakova'nın şehrinin kuruluşu başlar ve güzel muhteşem bir görünüm alır.

Bu şehirde çoğunluk olarak baştan beri Arnavutlar yaşamışlardır. Bu Arnavutlar İtir halkından Dardanlardır ve zamanla onların yaşadıkları bölgede Sırlar ve daha sonra da Malazetler yerleşmeye başlamışlardır. O yıllarda büyük çoğunluğu Arnavut Müslüman ve Hıristiyan idi, azınlığı ise Sırp ve Malazetler idi. Günümüzde Cakova'da ve çevresinde Arnavutlar, Hıristiyan Arnavutlar, Romlar ve Çingenler yaşamaktadır. Önceden çok Sırp yaşadığı Cakova'da ve köylerde bugün hiçbir Sırp yaşamamaktadır.

Cakova çevresinde birer yerleşim birimi olarak: a) Düzlük (ovalık) köyler, b) Tepelik köyler ve c) Dağlık köyler şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür. Toplam sayısı 84 olan Cakova köylerinden 30'ı düzlük, 20'si tepelik ve 24'ü dağlıktır.

Köylerin tamamı toplu yerleşim birimleri olup dağınık tipte değildir. Köy ağının yoğunluğu ortadadır; çünkü her 12 km²'ye birer köy düşmektedir. Köylerin çoğu birbirine yakındır.

Şehir köy ilişkileri açısından baktığımızda sıcak bir manzara çıkmaktadır. Çünkü Cakova Şehri sadece çevre köyler için bir pazar merkezi olmayıp aynı zamanda onlara idari, ekonomik, sosyal, kültürel vs dairelerin yanında bir merkez olduğunu görürüz. İdari, adli, güvenlik vs dairelerinin yanında Cakova'da bulunan Lise okulları, Eğitim, İktisat, Hemşirelik Üniversite bölümleri bulunurken Cakova İslam Birliği, sinema, Kültür Sanayi ve diğer kurum, kuruluşlar şehir köy ilişkilerin canlılığını ve yoğunluğunu koruyan önemli birer faktör konumundadırlar.

Köylerin Cakova'dan uzaklık mesafeleri şöyle gruplandırılabilir: 5 km.'ye kadar 10 köy, 5-10 km.'ye kadar 20 köy, 10-15 km.'ye kadar 30 köy, 15 km.'den yukarıya 24 köy. Görüldüğü üzere köyler şehre yakın olup her köye götüren yol asfaltlıdır.

1.1.4. Cakova ve Çevresinde Alt Yapı

Geçmişten olduğu gibi bu günlerde de şehrin bütün yol ve sokakları asfaltlanmış kaldırımları da yapılmıştır. Köylerin çoğu ana yol'da (Prizren, İpek, Priştine şehirleri) bulunmaktadır. Ormanlık yerlerde bulunan köylerin de bütün yollar asfaltlıdır. Dolayısıyla ulaşım çok rahattır. Bununla beraber Cakova ve çevresindeki yerel yollar ve sokakların yapımı, asfaltlanması, onarımı, bakımı ve korunması Cakova Belediyesine bağlıdır.

Şehirde kanalizasyon sistemi bulunmaktadır. Çevredeki şehre yakın olan köylerde yeni yapılan kanalizasyon sistemi bulunmaktadır diğer köylerde ise böyle bir sistem bulunmayıp köylerden geçen küçük dere dökülüp ormanlık yerlerde ise kullanılmayan yere dökülmesidir.

Su sıkıntısı şehirde olduğu gibi köylerde de yoktur. Çünkü köylüler avlularında kuyu açıp oradan küçük hidroforlarla çıkarmaktadırlar. Su bazı yerlerde 6 metre daha yüksek yerle 10 metreden çıkmaktadır. Dolayısıyla kirli su yoktur

dolayısıyla bütün sular içilmektedir. Şehirde ve şehre yakın olan bazı köyler Skivyan, Psikota gibi köyler içilen suyun tedariki, kanalizasyon sistemi, şehrin yolları ve parkların temizliği ile “RADONOÇ” Hidrosistemi ilgilenmektedir.

Şehirde önceden de olduğu gibi bu günde bütün yol ve sokaklar elektrik lambalarıyla ışıklandırılmıştır. Ancak köylerde önceden sade evlerin avlularında ışıklar vardı ama son iki yılda köyün içinde bulunan yollar elektrik direklerinde takılan ışıklarla ışıklandırılmaktadırlar. Nitekim günden güne her şey düzenli hale gelmektedir.

1.2. CAKOVA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ

1.2.1. İlk Çağ'da Cakova ve Çevresi

Söz konusu olan konuya geçmeden önce Arnavutlar'ın nereden geldiklerine dair biraz bilgi vermeyi uygun görüyoruz. Tarihe göre Arnavutlar'ın kökeni olarak Pelasglar görülür. Pelasglar Avrupa'nın en eski kavmi olarak bilinir. Yunanlılar da köklerini Pelasglara dayandırır. Pek çok tarihçi İliryalılar ve Pelasgların Helen kavimlerinden Dorlar ile akraba olduğu ve Helen kültürünün kurucuları oldukları görüşündedir.⁸

İliryalılar'ın Balkanlarda yerleşmesi konusunda Tajar Zavalani şöyle der: M.Ö X. yy.da Avrupa'nın tarihi yazılmaya henüz başlamamış iken İliryalılar Balkanlara yerleşmişlerdir.⁹ Arnavutlar, Avrupa tarihçilerine göre eski İliryalılar'ın devamı ve Balkanlarda Slav ve Yunanlarla en eskilerinden olduklarını belirtiyorlar.¹⁰ Yine tarihçiler bu konuda kesin bilgi veremiyorlar, bir kısmı İliryalılar'ı, diğer bir

---

⁸ Peter R. Prifti, *Encyclopedia of the Developing World* “Albania” maddesi, yay. Routledge, New York, ABD, 2006, I, s. 26; Albert M. Tosches, *Encyclopedia of Eastern Europe (From the Congress of Vienna to the Fall of Communism)* “Albania (Geography)” maddesi, yay. Garland Publishing, Londra ve New York, 2000, s. 6; Jacques Bourcat, *Shqiperia dhe Shqiptaret, [Arnavutluk ve Arnavutlar]* terc. Asti Papa, yay. Dituria, Tirane – 2004, s. 26.

⁹ CEM, “Tiran” maddesi, XVII, s, 5250.

¹⁰ Mustafa L. Bilge, “Arnavutluk”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, III, İstanbul 1991, 384.

kısmı ise Etrüskl'i onların atası olarak göstermektedir. Ancak Arnavutlar'ın İliyalılar'dan geldiklerini Arnavut tarihçileri belirtmektedir.¹¹

Bununla beraber günümüz Arnavutlar'ının antik İliyalılar'ın torunları oldukları ve Bronz Çağı'ndan beri, bugün yaşadıkları topraklarda yerleşik oldukları tezini destekleyecek çok sayıda bulguya ulaşılabilir. Doğan Tılıc'a göre Kosova, tarihsel olarak Arnavutların vatanıdır ve Slavlar yasadıkları topraklardan harekete geçip Adriyatik kıyılarına doğru yola çıkmadan çok önce de, bugünkü Kosova toprakları üzerinde Arnavutların ataları olan İliyalılar yaşamaktadır. Nitekim Romenler M.O. III. yy.'da Balkanlar'da yayılmaya başladıklarında, karşılarında İliya kabilelerini bulmuşlardır. Slavların Balkanlar'da görünüşü ise IV. Yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. Slavlar, bugünkü Polonya ve Ukrayna toprakları olan anavatanlarından güneye doğru inerek bölgeye gelmişler ve VII. yüzyıldan itibaren Kosova, Karadağ ve Bosna'ya yerleşmişlerdir.¹² Barbara Jelavich, Slav kökenli bir halk olan Sırp'ların Balkanlara M.S. VII. yüzyılda geldiğini ve VIII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar Bulgarların ve Bizanslıların yönetimi altındaki topraklarda yaşadıklarını aktarmaktadır.¹³ Noel Malcolm ise, Slav kabilelerinden oluşan büyük bir topluluğun M.S. V. ve VI. yüzyıllarda, Tuna'nın kuzeyinde kalan Orta Avrupa topraklarını istila ettiklerini ifade etmektedir. Yani Sırp'lar, esas olarak Çek toprakları ile Saksonya'da, Hırvatlar ise Bavyera, Slovakya ve Güney Polonya'da üslenmiştir. Dolayısıyla Kosova ve çevresi, Sırp'ların iddia ettiği gibi "Sırp'ların bilinen en eski yurdu" değildir.¹⁴

Tarihçi Ali Hadri, Arnavut Halkının Tarihi adlı çalışmasında, "Tarih dönemlerinden hiçbir değişikliğe uğramadan geçen tek Avrupa halkı Arnavutlardır."

¹¹ Ali Hadri, *Historia e Popullit Shqiptare [Arnavut Halkının Tarihi]*, Prishtin, 1971, s. 10.

¹² L.Doğan Tılıc, *Milliyetçiliğin Penceresindeki Kartal*, Kosova, 1. Baskı, Ankara, Ümit Yay., 1999, s. 72-73. Ayrıca bkz: İliir Rruga, *Arnavutluk'ta Hıristiyanlık ve İslamiyet'in Tarihiçesi*, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Konya 2011, s. 8-9".

¹³ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I. Cilt*, 18'inci ve 19'uncu yy., 1. Baskı, İstanbul, Kure Yay, 2006, s. 19.

¹⁴ Noel Malcolm, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, Terc. Ozden Arıkan, 1. Baskı, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1999, s. 47.

ve aynı zamanda “Dardanlar Cakova’nın en eski sakinleridir” demektedir.¹⁵ Yani İliyalılar ve Dardanlar aynı millet olduklarını öğreniyoruz. Ancak Dardanlar bugün Kosova’nın bulunduğu yerde yaşamışlardır. Aynı zamanda iki kabile aynı dili konuşmuşlar. İliriya dilini konuşmuşlar. Ancak bu dille ilgili herhangi bir yazı veya metine rastlanmamaktadır.

Binyılın ikinci yarısında İliya kabilelerinin ekonomi değeri yükseldi daha sonra ekonominin geliştirilmesi sonucunda köle sınıfları ortaya çıktı. Bu zamanda arazi üzerinde özel mülkiyet doğdu. Aynı zamanda köle üzerinde ortak özel mülkiyet doğdu. Bu kölelik hayatının içinde Ardian ve Dardan toplumları mevcuttu. Bu toplumların köle sayısı çoktu. Dolayısıyla Ardian ve Dardan yönetime tabi tutulmuşlardır. Bu kölelik ilkel biçimiydi. Köleler toprağın, arazinin işletmesiyle ilgilenir ve aynı zamanda da savaş zamanında askerlik görevini yaparlardı.¹⁶

Zamanın geçmesiyle Dardanlar, demir devrinde İliya kültürüyle ortak özellikleri koruyarak kendi bölgelerine özgü yerel bir kültür oluşturmuşlardır. Bu devirde yerleşim yerleri, jeo-stratejik öneme sahip dağların tepelerinde ve ekonomik olarak dirençlilik arz eden kaynakların bulunduğu yerlerdi. Yerleşim yerleri topraktan hendekler yapıp, çitlerle çevrilip güçlendiriliyor ya da hendekler taşlardan yapılıyordu.

Bu yerleşim yerleri günümüzde Gradina, Gadisha, ve Gradisha olarak bilinmektedir, onların bazıları antik çağın son zamanlarında ve ortaçağda buldukları yerlere göre şehir ve kale olarak adlandırılmaktadır.¹⁷

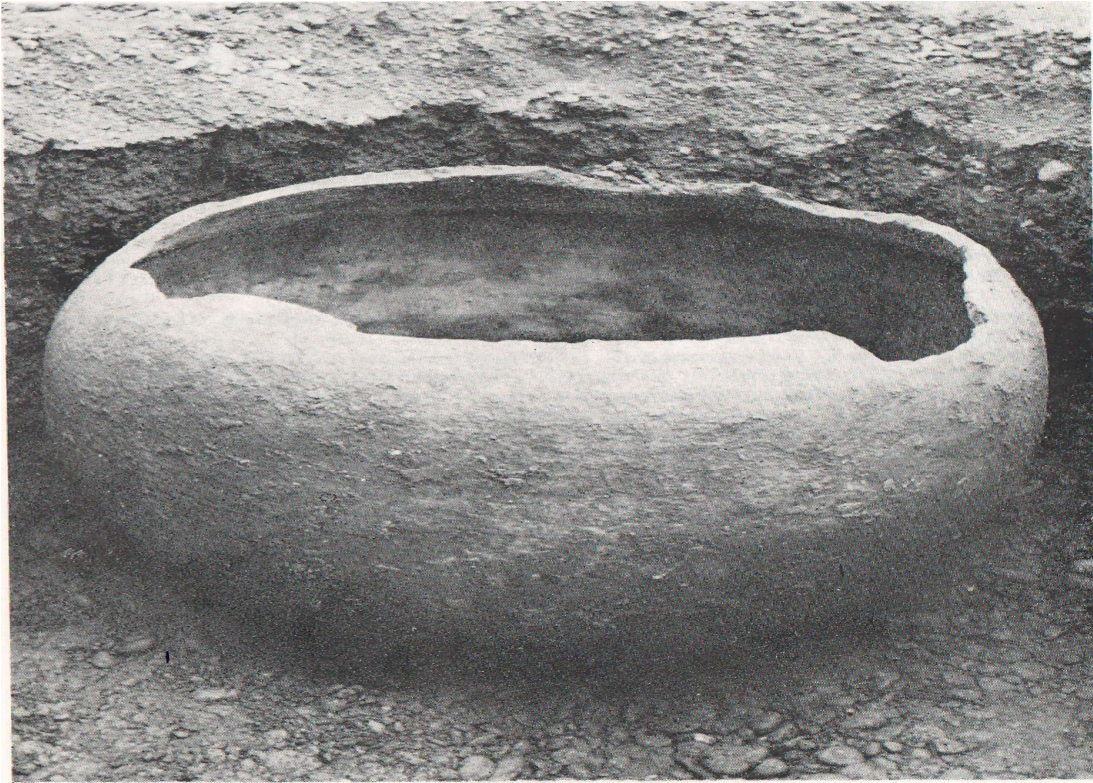
¹⁵ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ’de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Kuvendi i Komunes Gjakove, Prishtin, 1974, s. 11.

¹⁶ Ali Hadri s.g.e, s, 12.

¹⁷ E. Cerşkov, *Oko problema komunikacija i polcdaj muzeja na Kosovu i Metohiji u rimskom periodu*, Glasnik, Muzeja Kosova i Metohije, [Roma Döneminde Kosova ve Metohiya’da İletişim ve Polejdaj Müzelerin Problem Günü], Prishtina, 1957, II, s 72; Qazim Lleshi, *Popullsija dhe vendbanimet e Metohisë Jugore [Nüfus ve Güney Metohiya yerleşim yerleri]*, Përparimi, 1966, s. 389.

Yukarıda bahsedilen Gradina, Gadisha ve Gradisha yerleri bugün Cakova şehrinin çevresinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Dardanlar Cakova çevresinde yaşadıklarını söylemek mümkündür. Aynı zamanda Cakova şehrinde yapılan arkeolojik kazıların sonucunda bazı antik verilerin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Kazılardan Latince yazılı taşlara, pitosina (kavanoz) ve demirden paralara rastlanmıştır.¹⁸

Resim 1.1: İlk Çağda Dardanlara ait olan Kavanoz

1.2.2. Roma Dönemi

Daha önce belirtildiği gibi Dardanlar köle olarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. Ancak Dardanlar, demir devrinde İliya kültürüyle ortak özellikleri koruyarak kendi bölgelerine özgü yerel bir kültür oluşturmuşlardır. Dolayısıyla

---

¹⁸ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, a.g.e, s, 13.

zamanla iktisadi ve idari açıdan güçlenip ilerlediler ve bunun neticesinde Dardania Krallığını kurdular. Dardania Krallığı M.Ö. IV yy.'da tarih sahnesine çıkmış olup M.Ö. III-I yüzyılları arasında Güneydoğu Avrupa'nın en önemli siyasi ve askeri etkenlerinden biri haline geldi. Dardania Krallığı, Romalılara karşı uzun bir süre mücadele ettikten sonra M.Ö. 44 yılında Roma İmparatorluğunun hâkimiyetine girerek, Roma İmparatorluğunun Yukarı Mezie (Moesia Superior) Eyaleti'ne bağlanmıştır. Dardan kimliğinin oluşmasını sağlayan daha önceki bağımsızlık ve sürekli direnme M.S. 279 yılında Dardania Eyaleti adında ayrı bir idari-siyasi eyaletin kurulmasını sağlamıştır.¹⁹

Dardanlar Roma işgalinden razı olmadı ve sürekli onlara karşı mücadele etmek zorunda kalmıştı. Dolayısıyla Dardan halkı yönetime karşı isyancı bir toplum haline geldi. Ancak şu bir gerçektir ki Dardanlar hakkında Roma egemenliğinde ekonomik ve sosyal hayatı alanda önemli siyasi, kültürel ve dini değişiklikler yaşandı.²⁰

Roma yönetiminden memnun olmayan dardanlar baş kaldırdılar. Ancak bu dönemlere ait gerçek anlamda herhangi bir şehre rastlanmamaktadır. Daha önce bahsedildiği veriler o döneme ait olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Roma döneminde Cakova'nın konumu'nun ne olduğunu söylemek mümkün değildir.

1.2.3. Orta Çağ'da Cakova ve Çevresi

Cakova eski yerleşim yeri olduğu ve Arkeolojik verilere göre Cakova şehrinde çok öncelerde yaşayan milletler var olduğunu antik kültüre ait olan malzemeler gösterdiğini daha önce belirttik. Nitekim Orta çağı döneminde bu yer Patkov, Rek dhe Alltin isimlerle anılmıştır. 1343 Alltin isimle anılıp merkezi ise Junik idi.²¹ Ancak Osmanlıların gelmesinden önce Cakova ilk önce Bizans sonra da

¹⁹ Naser Ferri, *Monumentet ushtarake të periudhës romake në Mezi të Epërme [Yukarı mezie'de Roma dönemin'de askeri anıtlar]*, Pejë, 2001, s. 55.

²⁰ Ali Hadri, *Historia e Popullit Shqiptare [Arnavut Halkının Tarihi]*, Prishtin, 1971, s. 11.

²¹ Jusuf Bajrakatri, *Gjakova me rrethinë [Cakova Çevresi] (1878-1912)*, Instituti i Historis së Prishtinës, Prishtinë 1998, s. 15.

Sırp feodal devletine bağlı olduğu bilinmektedir. Bu dönem için çok az sayıda belge bulunmaktadır. Ancak Cakova ile ilgili en eski belge 1348 yılına aittir.²² Stevan Deçanski'nin krisovulyasında "Altun" olarak geçen bu bölgede, bugünkü Cakova nahiyesinden 10 kadar köy adı geçmektedir.²³

Cakova XIX yy.'da yani orta çağda bize bir köy olarak ilk önce 1485 yılına ait İşkodra Tahrir Defterlerinde anılmaktadır. Bu defterlere göre Cakova ve onun yakınındaki Yunik köyü o dönemde bu yörelerde tanınmış bir Pazar merkezi olarak anılmaktadır.²⁴ Osmanlılar döneminde Cakova ve onun etrafındaki yerler Altın İli²⁵ olarak anılmaktadır.

1485 yılına ait İşkodra Tahrir Defterlerinde verilen bilgilerde Altın İli iki tımara ayrılmakta idi: Biri 19.142 akça tımar geliri ile Şahabettin Paşaya ki bu tımara: 25 köy, 606 aile girmekte idi. Diğeri ise 39.617 akça tımar geliri ile Mirza Beye ki bu tımara 28 köy ve 320 aile girmekteydi.²⁶ İşkodra Sancağına bağlı olan Altın İlindeki köy sakinlerinin o zaman Tropoya, Yunik ve Cakova gibi yerleşim yerleri ile en çok ticari temasta bulduklarını tarih kaynaklarından öğreniyoruz.

1571 yılına Tahrir Defterlerine göre o yılda Cakova, Rudina nahiyesine bağlı bir köy olarak: 44 hane ve 19 mücerret ile toplam 8.000 akça tımar geliri ile Dugacın

---

²² Skender Rizaj, *Kosova Gjat Shekujve XV, XVI dhe XVII [Kosova XV, XVI ve XVII yüzyıllar boyunca]*, Rilindja, redaksia ebotimeve Prishtine 1982, s. 212; daha g.b.i. bkz, Konstantin Jiriçek, *Zbornik Konstantina Jiriçeka*, I. Cilt, Beograd 1959, s. 280

²³ Ivan Jastrebov, *Stara Srbija, Novi Svet [Eski Sırbistan, Yeni Dünya]*, Priştina 1995, s. 177. Daha sonra Osmanlılar "Altun" adını kabul ederek bütün bu nahiyeye vermeye kararlaştırmıştır. Ondan dolayıdır ki o dönemde bütün Osmanlı fermanlarının da bu yöre "Altun İli" olarak geçmektedir.

²⁴ Selami Pulaha, *Nahija e Altunis dhe popullsia e saj ne Fund te Shekullit XV "XV yüzyılın sonunda Nahija e Altunis ve halkı"*, Gjurmime Albanologjike, Histori, Prishtine 1971 s. 1.

²⁵ Dr. Hasan Kaleshi, *Prizrenski Vilajet Vilayet Poseban otiska iz Jjibilarong Pramaprimia, [Balkan Yarımadası ve Prizren Vilayeti]*, Prishtin 1967, s. 100.

²⁶ Selami Pulaha, a.g.e. s, 1.

Sancağına düşmekteydi.²⁷ Cakova'nın bir köy ve Pazar merkezi olarak yaklaşık 100 yıl, yani 1582 yılına kadar kaldığı bilinmektedir.²⁸

Cakova ile ilgi önceki döneme ait belgelerin mevcut bulunmamasına rağmen Cakova Osmanlı hâkimiyetin altına girmeden önce bir köy olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Cakova orta çağda bir köy olarak karşımıza çıkmaktadır. Cakova'nın köy olduğu yukarda defterde belirtirildiği isimlerle karşımıza çıkmaktadır. İşkodra Tahrir defterine göre Cakova 1485 yılında bir Pazar yeridir.²⁹

1.2.4. Osmanlı Hâkimiyeti'nin Altında Cakova ve Çevresi

XVI. yüz yılda Cakova'nın bir kasaba olarak kurulması ve gelişmesi o dönemin Padişahı olan III. Murat, hicri 1001/1592 yılında Rumeli'de önemli şehirleri bağlayan yolların tüccarlara güvenli olabilmesi için, eşkıyalardan temizlenmesine emretmiştir. Bu emirle Yeniçeri Ocağında yetişmiş Bizeban Suleyman (Hadım) Ağa tarafından Prizren ve İpek kasabaları arasında ki yol üzerinde geleneğe göre iki kasabaya bir günlük mesafede olup bir yer bulunup önce buraya vakıf olarak bir cami, çeşme, imarethane, han, hamam ve dükkân gibi dini ve sosyal tesisler yaptırması için görev verilmiştir.

Cami, hamam ve han yerleri ustaca seçilmiştir ve kısa bir zaman sonra bu vakıfların inşasına geçilmiştir. Böylelikle tüccarlara hem istikamet yeri hem de güvenilir bir pazar yeri meydana gelmiştir. Vakıf yerine varmak için Krena deresi üzerindeki köprü de yaptırılarak tüccarların güvenliği daha da sağlanmış oluyordu. Bundan başka bu yerin daha hızlı gelişmesi için Hadım Ağa bu vakıflar etrafında dükkânlar yaptırmış ve bunlara Anadolu'dan esnaf ve tüccarları getirmiştir. Cami ve yanındaki tesisler Çabrat dağı ile Krena deresine eşit uzaklıkta yaptırılmıştır. Cami

²⁷ Selami Pulaha, *Krahinat Verilindore te Sanxhakut te Dugagjinit, Hasi dhe Popullsia e Tyre ne Gjysmen dyzet te Shekullit XVI [XVI kırk yüzyılın yarısında Dugajin ve Has Sancağının Kuzeydoğu Bölgeleri ve nüfusu]*, 1972, s. 186. Ayrıca bkz s. 187, 208, 212.

²⁸ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Kuvendi i Komunes Gjakove, Prishtin, 1974, s. 16.

²⁹ Ali Hadri, a.g.e. aynı sayfa.

ile Çabrat dağı ile arasındaki bölge ise zanaatkar-esnaf iş yeri olarak belirlenmişti, daha sonraları burada bir çarşı kurulmuştur.³⁰

Çarşı efradının bildirdiğine göre Bizeban Suleyman Ağa ve han sahipleri Anadolu'dan gelmişler ve burada yerleşmişlerdir.³¹ Çeşitli teşkilatlar kurmuşlar.³² ve kısa zamanda bu yerleşim yeri gelişmeye başlamıştır. Daha sonra Cami yanında kurulan kütüphane ile bu vakfiyenin tamamlandığına inanılmaktadır. Caminin ve diğer vakıfların inşa edilmesinden sonra bu yerde oryantal tipinde yeni bir kasaba gelişmeye başlamıştır. İlk önce bu vakıflar etrafında çok zengin ve güzel zanaatçılar çarşısı ve Pru deresinin her iki tarafında tek ve iki katlı güzel evler inşa edilmeye başlanmıştır.

Cakova'nın Osmanlılar tarafından kurulmasının sebeplerinden biri de orada Sutna Murad Hudavendigarin sancaktarı Gazi Şeyh Mahmut'un şehit düşmesi ve orada türbesinin bulunmasıdır.³³

Bununla birlikte bugün Cakova'nın şehir olarak kuruluşuyla ilgili yazılı bir belgenin mevcut olmayışına rağmen, halk arasında çok ilginç rivayetler vardır.³⁴

---

³⁰ Bugün de hala mevcut olan çarşı "Çarşı e Madhe" adıyla bilinmektedir.

³¹ Bugün Cakova'da bu ailelerin soyadları Hareli'dir.

³² Bu çarşıda aynı meslek dalında olanlar "AHI" teşkilatını kurarlar. Bu teşkilat üyeleri arasında rekabet yapılmaz. Kendilerinin korucuları vardı. Kendi aralarında denetim vardır ve halk her zaman kötü mallardan uzak tutarlarmış. Teşkilat geçimini toplanan üyelik ücretiyle sağlardı. Bu konuda da dayanışma kasalar vardı. Toplanmış olan dayanışma kasadan maddi durumu iyi olmayan veya çalışmayan üyelerine yardımda bulunurlardı. Bunlar kasabının gelişmesi yönünde çoğu vakıflar kurmuş ve diğer hayır sever işlerde bulunmuşlardır. Örneğin; terzi esnafı 1730 yıllarında Terzi köprüsü, tabaklar esnafı ise 1790 yıllarında Tabaklar köprüsünü inşa ettikleri bilinen bir gerçektir. Mimari açısından büyük değer taşıyan bu iki köprü zamanlarında bu yörelerde ticaretin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır.

³³ Sancaktar Şeyh Mahmut Horasanlı olup Kadiri tarikatının zincirli kolu şeyhi idi. Türbesinin bulunduğu yerde bugün 34 x 10 metre boyutunda tekke binası, semahane, harem; ve konaklık Tekke binası iki katlıdır. Birkaç defa tamir edilmiştir. Tekkenin şeyhi ve ailesi- Cakova'da Türkçe konuşan birkaç aileden biridir. Amaç tekke ile birlikte atalarının konuştuğu dili de korumaktır.

³⁴ Dr. Ali Hadri, zamanında Yakova ile ilgili bir sicilinin mevcut olduğunu bildirirken, sicilde: Yakova'nın kuruluşundan 1912 yılına kadar çok önemli bilgilerin yer aldığını da öne sürmektedir. Fakat, bu sicil ne yazık ki I. Balkan Savaşı esnasında kaybolmuş ve bir daha bulunmamıştır. (*Dr. Ali Hadri, Gjakova prej themelimit deri me 1941 [Cakova kuruluşundan 1941'e kadar]*, Kosova Enti i Historis s Kosovs Nr.1, Prishtine 1972, s. 383)

Rivayete göre Cakova'nın kurucusu olarak bilinen Bizeban Süleyman Efendi (Hadim Ağa), İstanbul' da eğitim görmüş ve devlette yüksek mevkilerde bulunmuş, zengin sultanın sadık olarak da takdirini kazanmıştır. Sultanın emri üzere Süleyman Efendi bu yörelerde (doğduğu yerde) bir cami ve diğer vakıfları kurmak için görevlendirilmiştir. Bugünkü Cakova yöresine gelen Süleyman Efendi kendi namına bir cami, han ve hamam yaptırmak için beğendiği bir arazi satın almak istemiş. Fakat arazinin sahibi olan Yak Vuya adında bir Katolik bütün çabalara karşın bu araziyi satmak istememiş. Daha sonra kilisenin ısrarı üzere, Yak Vuya'da arazimi ancak "bu yerde gelişecek olan kasabaya benim adımı verirse" satarım demiş. Bu şart Süleyman Efendi tarafından kabul edilerek cami, han ve hamam inşa edilmiştir. Daha sonra bu yerde gelişen kasaba da Yak Vuya'ya göre Cakova adını almıştır.³⁵

Resim 1.2: Uzaktan Hadum Ağa Camii

³⁵ Dr. Hasan Kaleşi, Dr. Hansjurgens Kornrumpf "Prizrenski Vilajet" Poseban otisak iz jubilarnog broja "Perparimija", [Prizren Vilajeti Jübile Sorunu Perparimija Özel Baskısı], Prishtina 1967, s. 100.

Cakova Osmanlı hâkimiyetinin altında iken çok güzel ve nefis bir iklime sahip olduğunu, çok iyi bir içme suyuna, insanların çok sevimli, çok hoş görünüşlü, çok yardımsever olduklarını 1662 yılında Cakova'dan geçen Evliya Çelebi bildirmektedir. Ayrıca burada 2000 hanenin, 300 dükkânın 2 büyük cami ve mescitlerin, kurşunlu hanların ve çok güzel bir hamamın da var olduğunu ileri sürmektedir³⁶

Hacı Kalfa (Kâtip Çelebi) “Cakova’yı İpek, Priştine, Viçitirin arasında ve Prizren yakınlığında bir kasaba -olarak anmaktadır.³⁷ 1667 yılına ait bir belgede “Cakova kendine özgür 7 dereceli bir kadılık olarak anılmaktadır”.³⁸ Belgenin devamında Cakova Kadılığının Dukacin sancağına bağlı olduğu da bildirilmektedir. 1671 yılında Stevan Gaspan “Cakova’yı o zamanki Sırbistan’ın çok büyük varoşlarından biri olduğunu bildirmektedir”. Ve Dr. Müler “1844 yılında Cakova’da 1.900 evin, 11 camiiin, 640-650 dükkânın 18.000 Müslüman’ın 2.600 Ortodoks’un, 450 Katolik’in yaşadığını bildirmektedir”.³⁹

XIX.yüzyılın sonlarında bu yörelerle ilgili yaptığı araştırmalarında Jastrebov “Tüm Osmanlı fermanlarında Cakova Nahiyesinin “Altın İli” olarak anıldığını bildirirken, Cakova Kasabasının Türk adını taşıyan 12 semte ayrıldığını ileri sürmektedir. (Örneğin: Mula Yusuf, Hadım, Gül, Kerim, Hacı Ömer, Mahmut Paşa vb).

Cakova’da Müslüman, Latin ve Ortodoksların yaşadığını, 1.250 dükkânın, 16 minareli camiiin ve bu camilerden Hadım Camiinin en büyük, en önemli ve merkez

---

³⁶ Hazim Şabanoviç, *Evliya Çelebi i njegov Putopis Veselin Masleša*, Srajevo 1972, s. 338; Görüldüğü gibi Evliya Çelebi bu eserinde Cakova’da bugün mevcut olan tekkelerden hiçbirini anmamaktadır. Oysa, bu durum bize o dönemde Cakova’da hiçbir tekkenin var olmadığını yanı sıra Cakova’da ilk tekkenin Süleyman Aci ze Baba tarafından ancak 1732/33 yılında kurulduğunu kantlamaktadır.

³⁷ Kosta Kostić, *Naši Novi Gradovi na Jugu [Güneyin yeni Şehirleri]*, Belgrad 1922, s. 82.

³⁸ Skender Rizaj, *Kosova Gjat Shekujve XV, XVI dhe XVII [Kosova XV, XVI ve XVII yüzyıllar boyunca]*, Rilindja, redaksia e botimeve Prishtine 1982, s, 212.

³⁹ Ali Hadri, *Gjakova prej themelimit deri me 1941 [Cakova kuruluştan 1941’e kadar]*, Enti i Historis se Kosoves, Nr.1, Prishtine 1972, s. 384.

camii olduğunu da bildirmektedir. Kasabada daha 3 mescidin, 12 tekkenin, bir kulenin, 11 köprünün, 25 çeşmenin, 17 değirmenin 10 kahvehanenin 200 terzi dükkânın vb. bulunduğunu bildirmektedir.⁴⁰

Cakova'da o zamanlarda gayri Müslimleri de yaşadığı bilinmektedir ve Cakova Osmanlı hâkimiyetinin altında olmasına rağmen gayri Müslimler özgürce hayatlarını devam ettirmişlerdir. Nitekim Osmanlı döneminde önemli bir yer olduğu kadar Sırbistan için de çok büyük varoluşundan biri olduğu bildirmektedir.

XVIII. yüzyılına kadar Cakova ticari gelişmesi, İşkodra yönünde gerçekleşirken 1873 yılında Selanik-Üsküp, bir yıl sonra da Üsküp-Mitroviça tren yolunun açılmasıyla, ticaretin Üsküp-Mitroviça-Selanik yönündeki gelişmesine etki etmiştir. Ticaretin gelişmesiyle Cakova'da Hadım Ağa Camii civarında diğer vakıflar yani sıra büyük zanaatçılar çarşısının kurulmasıyla, Cakova'nın o dönemde Kosova bölgesinde çok önemli bir ticari merkezi olmasına neden olmuştur. Bu çarşı dışında şehir, Pru deresinin her iki tarafında çok sayıda esnaf evlerin, taş kulelerin ve bey saraylarının inşa edilmesine gelişmeye başlamıştır. O zamanda çarşının Krena deresi istikameti yüksek taş duvarla çevrilmiştir.⁴¹

Osmanlı döneminde Cakova, Dugacin Sancağında⁴² bir kadılık olarak yer alıyordu. 1871 yılında Prizren Vilayetinin kurulmasıyla Cakova bir kaza olarak Prizren Sancağına bağlandı. 1877 yılında Kosova Vilayetinin kurulmasıyla, Cakova

---

⁴⁰ Ivan Jastrebov, a.g.e s, 177-178.

⁴¹ Bu bilgileri ve daha geçlere kadar bu duvarın taş kalıntılarının mevcut olduğunu yaşlı Cakova sakinlerinden öğrendik.

⁴² Dukacin Sancağı 1437 yılına ait bir haritaya göre, Dukacin, Malesiya, Cakova, Plav ve Gusinye Osmanlı Devleti'nin bir yasalı olarak görülmektedir. Belgeler Dukacin Sancağı'nın kuruluşu ile ilgili kesin bilgiler vermemekte. Kimi araştırmacılar bu sancağın 1462 yılında, diğerleri de 1456 ya da 1476 yıllarında Osmanlılar tarafından ilan edildiğini bildirmektedirler. Bu konuda hicri 896/1490-91 yılına ait Cizi-tahrir defterlerinde, Dukacin sancağı, sancak olarak anılmaktadır ve bu sancakta 1.550 Müslüman ahalinin yaşadığı bildirilmektedir. XVII. yüz yılın sonuna kadar (1699) Dukacin Sancağına kadılık olarak ipek, Cakova, Altun İli, Plav, Zadina ve Leş'in girdiği bildirilmektedir. O dönemde Dukacin Sancağın merkezi İpek'ti.

Prizren sancağıyla birlikte bir kaza olarak Kosova Vilayetine bağlanıyor ve bu durum Osmanlıların gidişine yanı, 1912 yılına kadar sürmüştür.⁴³

Hicri 1291/1874 yılına ait Kosova Vilayeti Salnamesi 'ne göre o dönemde Cakova'da: "16 büyük ve 2 küçük cami, 1 hamam, 1 kütüphane, 1 mektep, 2 han, 8 tekke, 959 dükkân, 8 depo, 2 kilise ve 1 kışlanın da mevcut olduğu bildirilmektedir".⁴⁴ Kamus' ul-A' lam' da, Kosova Vilayetinin İpek sancağına bağlı olan Cakova, İpeğin 35 km, Prizren'in de 30 km yakınlığındaki Dukacın düzlüğünde bir kaza merkezi olarak yer aldığını, "kasabada 17.00 nüfusun, 16 camiiin, 2 medresenin, 1 rüştiyenin, birkaç 'sübyan mektebin, 1 kütüphanenin, 1 Ortodoks ve 1 Latin kilisesinin, 1000 dükkânın birkaç han ve 1 hamamın var olduğu ileri sürülmektedir".⁴⁵ Hicri 1314 yılına ait Kosova Vilayeti Salnamesine göre "Cakova'da 11.057 nüfusun yaşadığını, bunlardan 9.620 kişinin Müslüman, 1.473'sinin Gayri Müslim olduğu bildirilmektedir".⁴⁶

Osmanlı-Avusturya savaşları esnasında (1683-1690 ve 1716-1718) diğer Kosova Kasabaları gibi Cakova'da da çok sayıda İslami Mimari eserlerin yok olduğuna dair mevcut olan belgelerden ve tarih kaynaklarından öğreniyoruz.

XIX. yüzyılda başlayan milliyetçi hareketleri Kosova'da yaşayan Arnavutları da etkilemiştir. Bütün Arnavutlar kendilerine, diğerleri arasında, has özerklik ve ana dilinde okulların açılması yönünde büyük tepki ve taleplerde bulunmuşlardır. Berlin Antlaşmasıyla Gusinye ve Plav gibi yerleşim yerlerin Karadağ'a verilmesi Arnavut halkında büyük tepki yaratmıştır ve mahalli direnişlere yol açmıştır.

Kendi topraklarında başkalarının hüküm sürmesini istemeyen Arnavutlar, ittihat kongresi namı altında ilk toplantılarını 10 Haziran 1878 tarihinde

---

⁴³ Ali Hadri, *Gjakova prej themelimit deri me 1941 [Cakova kuruluşun 1941'e kadar]*, Enti i Historis se Kosoves, Nr.1, Prishtine 1972, s. 389.

⁴⁴ Hasan Kaleşi, *Dr. Hansjurgens Kornrumpf "Prizrenski Vilajet" Poseban otisak iz jubilarnog broja "Perparimija", [Jijibilarong Pramaprimia Prizren Vilayeti Özel Künye İli]*, Prishtina 1967, s, 100.

⁴⁵ Semsettin Sami-Frashri, *Kamus'ul-A'lam*, cilt VI, İstanbul 1317, s. 4786-4787.

⁴⁶ Kosova Vilayeti Salnamesi İstanbul 1314, s, 596.

Prizren’de Gazi Mehmet Paşa Camii Medresesi binasında yapmıştır. Toplantıda siyasi ve askeri özelliğini taşıyan “Prizren Birliği” kurulmuştur. Birliğin üyeleri Cakova’dan ve etraf köylerden askeri yardım göndererek bu kasabaların Karadağ’a terk edilmesini bir zaman için engellemişlerdir. Bu arada Prizren Birliği’nin Cakova Şubesi de kurulmuştur. Şube Başkanı görevine Abdullah Paşa Dreni seçilmiştir. 6 Temmuz 1878 tarihinde Abdullah Paşa Dreni’nin öldürülmesinden sonra bu göreve Süleyman Vokşi, getirilmiştir. Vokşi’nin Prizren Birliğinin Merkezi Kurulundaki yoğun işleri nedeniyle kısa bir zaman sonra bu göreve Ali Maya devredilmiştir.⁴⁷

Bir yıl sonra (1879) Arnavutlar tarafından bahane edilen “Kara gümrük Yasası” nedeniyle yine isyanlar çıktı ve 2-6 Eylül 1879 yılında meydana gelen çatışmalarda her iki tarafta büyük ölçüde insan kaybı olmuştur. Bu isyanları söndürmekte görevli olan Müşir Mehmet Ali Paşa (Macar) da bu çatışmalarda hayatını kaybetmiştir.⁴⁸ Bu isyanlar ancak 1881 yılında Müşir Derviş Paşa tarafından 20.000 kişilik bir askeri güçle bastırılmıştır. Aradan iki yıl geçmesine rağmen yeni isyanlar 1893 yılında Cakova ve İpek’te başlatılmıştır. Bu isyanlar da Mustafa Çerkez Paşa tarafından bastırılarak yöneticilerinden Hacı Zeka da tutuklanarak sürgün gönderilmiştir. 1903 yılında Arnavutlar tarafından boykot edilen sayımlardan

⁴⁷ Masar Rizvanolli, *Gjakova me rethind ne fundin e dyte te levizjes kombetare shiptare vitet 1878-1879 [1978-1879 yıllarda Cakova ve çevresi Arnavut Ulus Harekatının ikinci aşamasında]*, Gurmime Albanologjike Seria e Shkencave historike 15, Prishtin 1986, s. 153.

⁴⁸ Ali Hadri, *Gjakova prej themelimit deri me 1941 [Cakova kuruluşun 1941’e kadar]*, Kosova, Enti i Historis se Kosoves Nr.1, Prishtin 1972, s. 399. Berlin Kongresi kararlarının Kosova’da yürürlüğe koyulması için Sultan tarafından bu göreve Mehmet Ali Paşa (Macar) görevlendirilmişti. Mehmet Ali Paşanın sadece bu kararları değil aynı zamanda bu vesile ile meydana çıkan isyanları da sakinleştirmek ve bastırmak görevi. Müşir Mehmet Ali Paşa 19 Ağustos 1878 tarihinde Prizren’e geldiğinde ilk olarak Prizren Birliği üyeleriyle temasta bulundu ve bu durumun daha yüksek bir boyut kazanmaması için 26 Ağustos 1878 tarihinde yapılan toplantıda sultanın emirlerine karşı gelmemelerini talep etti. Fakat bu konuda baş arız kaldı. Ertesi gün paşanın telgrafçısının öldürülmesiyle büyük gösteriler başladı. Meydana çıkan bu olaylar aynı zamanda Mehmet Ali Paşanın buralarda güvenli olmadığına bir kanıttı. Güvenli olmadığına dair Mehmet Ali Paşa 30 Ağustos 1878 tarihinde Cakova’ya gidip oradaki Prizren Birliği’nin önde gelen üyelerini bir toplantıya çağırdı. Amacı yine Berlin Kongresi’nin kararlarını uygulamaktı. Bu toplantıya sadece Abdullah Paşa Dreni gelmişti. Çünkü Mehmet Ali Paşa Cakova’ya geldiğinde Abdullah Paşa Dreni’nin konağında konuklanmıştı. Oysa, Süleyman Vokşi ve Ahmet Koronitsa, Mehmet Ali Paşanın bu misyonuna karşıydı. Bu üyelerin emri üzere kısa bir zamanda Cakova etrafındaki köylerden silahlı askerler Cakova’ya yığın yaptı ve Müşir Mehmet

sonra meydana gelen isyanlar da her iki tarafın büyük kayıplarıyla bastırılmıştır. Beş yıl sonra yani, 1908-1909 yıllarında yeniden özerklik için başlatılan isyanlar ise Şevket Turgut Paşa tarafından bastırılmıştır.⁴⁹

1911 yılında V. Mehmet bizzat Kosova'ya kadar gelerek 1. Murat Türbesi'nde cuma namazını kılmış. Türbe etrafında toplanan 25.000 kişilik guruba (bu toplantıya Cakova, İpek ve Prizren'den hiç kimse katılmamıştır) Kosova halkının sorunlarıyla daha yakından ilgileceğini, isyancılar için af çıkaracağını, yapılan tahribatlar için 30,000.00 Türk lirasının ödeneceğini, halkın isyancılarla işbirliği yapmaması için gerekli nasihatlerde bulunmuş, ancak halka sözünü dinletememiştir. Ondan sonra hasta olarak İstanbul'dan gönderilen ve olayları bastırmakta görevli bulunan Sait Paşa da isyancılarla işbirliği yapmıştır. Sonuçta Balkan Savaşı'nın da çıkması üzerine, Sırp'lar 1912 yılında tüm Kosova'ya ele geçirmiştir.

Osmanlı Ordusu güneye çekilmiş. 30 Mayıs 1913 yılında Londra Antlaşmasıyla Kosova Vilayeti Sırbistan'a bırakılmıştır. Yani, 1912 yılında Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla, Sırp askerleri Cakova etrafında yapılan çatışmalardan sonra⁵⁰, 6 Ekim de Cakova'ya girmiştir ve kasabayı ele geçirerek, 5 asra yakın süren Osmanlı hâkimiyetine son vermiştir.

XIX yüzyılın sonlarında ve XX yüz yılın başlarında Cakova'nın çevre halkı genellikle tarımcılıkla alınırken kasaba halkı ise zanaatçılık ve ticaretle uğraşıyordu. XIX yüzyılın sonlarında ve XX. yüz yılın başlarında Cakova çevre halkı genellikle tarımcılıkla alınırken, kasaba halkı zanaatçılık ve ticaretle uğraşıyordu. Ticaret ve zanaatçılık alanında en büyük rolü terzi ve tabak esnafları oynuyordu. O zamanda en çok İşkodra istikametinde ticaret yapıyordu. Fakat Selanik-Üsküp ve Üsküp-

---

⁴⁹ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Kuvendi Komunes Gjakov, Prishtin 1974, s. 30.

⁵⁰ O zamanda buralardan çekilmekte olan Osmanlı askeri güçlerinden Cakova'da sadece 500 kişilik bir tugay bulunuyormuş ve çoğunlukta olan düşman askeri tarafından yenilgiye uğramıştır. (Ali Hadri, *Gjakova prej themelimit deri me 1941 [Cakova kuruluştan 1941'e kadar]*, Enti i Historis se Kosoves Nr.1, Prishtin 1972, s. 414);

Mitroviça demir yolun açılmasıyla ticaret daha fazla bu istikametlerde gelişmeye başlamıştır.

Tanzimat'tan sonra (1876) Kosova'nın diğer kasabalarında olduğu gibi Cakova'da iptidai, rüştiye ve idadiye devlet okulları açılmaya başlamıştır. Bu dönemde Cakova'da 17 mektep, 2 medrese ve- 1 rüştiye mevcuttu.⁵¹ 1893 Kosova Vilayeti salnamesine göre Cakova kazasında 15 iptidai mektebinde 15 öğretmen ve 1101 öğrenci, 120 öğrenci ve 3 muhalim ile bir rüştiye ve 47 öğrenci ile 2 medrese çalışıyormuş⁵² Lakin 1900 yıllarında Cakova'da 2 medrese, birkaç subayın mektebi ve 2 rüştiye bulunuyormuş. Belgelerde Balkan Savaşı'ndan önce Cakova'da bir "Askeri Rüştiyenin" de çalışmalarına başladığı bildirilmektedir.

O zamanda bu okullarda İstanbul'da eğitimini tamamlayan önemli muhalimler de çalışmıştır: Büyük Medrese müderrisi Ali Efendi, Hasan Efendi Şlaku, Ali Efendi Fikri, Küçük medrese müderrisi Boşnyak Tahir Efendi, Tahir Efendi Luka vb.⁵³

1.3. 1912'DEN BUGÜNE DEK CAKOVA VE ÇEVRESİ

Daha önce de ifade edildiği gibi Cakova 1912 yılında Sırlara verilmiştir. Ancak iki yıl sonra yani 1914-1918 yılında Kosova Avusturya-Macar ve Bulgar istilasına uğradı. O zamanlarda Cakova Avusturya istilasına uğradı. Nitekim o zaman zarfında Cakova'da çok sayıda insan ve büyük bir ölçüde maddi kaybı olmuştur. 1918 yılında Bulgaristan ve Avusturya-Macar egemenliği sonra varınca, Cakova yeni Kurulan Sırp Hırvat ve Sloven krallığına bağlanmıştır. Bununla Sırların toplumsal

---

⁵¹ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Kuvendi Komunes Gjakovs, Prishtin 1974, s, 23.

⁵² A.g.e., aynı sayfa

⁵³ A.g.e, s, 24.

siyasal durumu düzeldikçe Arnavutlar ise yine bir ulusal haksızlık durumla karşı karşıya gelmiştir.⁵⁴

Londra’da toplanan büyükelçiler konseyinde Arnavutluğun geleceği konusu ile ilgili uç konulardan en önemlisi sınırların uluslararası tarafından kabul olunması idi. Dolayısıyla Avrupa barışı Cakova’nın kaderine bağlı idi.⁵⁵ Tamamen Arnavut olan bir şehri Austro-Hungaria, Arnavutluğa vermek isterken, Rusya Sırbistan’a verilmesinden yanaydı. Ama gene Sırlar, Rusların yardımı ile Cakova’yı işgal etti çünkü eski Sırbistan için çok önemli bir bölge idi.⁵⁶

Cakova’dan bas ederken tarihçi olan Edith Durhamın Cakova şehri için yapmış olduğu ziyaretinden sonra söylediği bilgilerini de yazmak o günlerdeki Cakova’yı anlamak için yerinde olur.

“Cakova çevresinde çok sayıda köyler vardır. Buralardaki halkın çoğunluğu Arnavut idi ve Berisha, Shala kabilelerden gelmekte olup aynı kabileden evlenme yasağı vardı ve köylerde Arnavut Müslümanların yanında Hıristiyanlar Arnavutlar da yaşıyorlardı. Başka bir ifade ile hiçbir Sırp yaşamamakta idi.⁵⁷

O dönemde Sırların uyguladığı sistemle memnun olmayan Kosova halkı her türlü direnişte bulundu. 1917 yıllarında başlatılan Ekim devrimin etkisi buraları da etkilemişti. Bu isyanlarda Bayram Curinin büyük katkısı olmuştur.

Avusturya-Macar işgalcileri Kosova’nın diğer bölgelerde olduğu gibi Cakova’da da birkaç ilkokulu açtı. Bu okullar Bajram Curinin sağladığı katkılarıyla

---

⁵⁴ Bu yılın ortalarında Kosova’ya ilk önce Fransa sonra da Sırp askeri güçleri yerleşmeye başlamıştır. Kısa zamanda Fransa güçleri tüm Kosova’yı dolayısıyla, Cakova’yı da ele geçirmiştir. Ondan sonra Kosova’daki yönetimi Sırbistan’a bırakmıştır.

⁵⁵ Miranda Vickers *„Shqiptarët një histori moderne [Arnavutlar modern bir tarih]*, Bota shqiptare , Tiranë, 2008, s. 117.

⁵⁶ Miranda Hsani, *Kosova gjate ukupimit [İşgal sırasında Kosova]*, Prishtin, 1988 s. 118.

⁵⁷ Edith Durham *„Për fiset, ligjet e zakonet e ballkanasve [Kabile için balkanlıların adetve kanunları]*, Arbëria, Tiranë, 2009, s. 43.

açıldı ve bu okullar I. Dünya Savaşı boyunca açık kaldılar.⁵⁸ İlk başta bu okullarda 840 öğrenci ders görüyordu ve daha sonra bu sayılar arttı. Nitekim daha sonra kız ilkokullu da açıldı. Bununla birlikte okuma yazma bilmeyenler için bir kurs açıldı. Bu kursa 18 – 40 yaşlarında olan kişiler gidiyor ilk başta 150 kişi ile başlayan kurs daha sonra sığmıyor olmuştu. Bu okullarda Arnavutluk ve Üsküp'te normal okullarını bitiren hocalar ders verirdi.⁵⁹

1918 yılında Fransız asker güçleri Kosova'yı herhangi bir direnişle karşılaşmadan işgal etti ve daha sonra Yugoslavya Bölünme Komutuna verdi. Sırp Krallığı Ordusunun Yüksek Komutası Kosova'yı işgal etmek için bu komutu seçmişti.⁶⁰

Bu olaylar gerçekleşirken Kosova Halkı onlara herhangi bir direniş göstermedi. Ancak bir kaç ayın geçmesiyle Sırp soylu kentler oluşturmaya başladı. Bu da halkın tepkisini yarattı ve Arnavut Siyaset Hareketi Kuruldu. Sırp lar bu hareketi yok etmek için cevabı sert oldu. Bundan sonra Arnavutlar silahlanacak ve kurulan olan bu sisteme karşı başkaldırdılar. Ancak başarısız oldular. 1920 yılında Ekim Devriminin Yankıları ile bu sisteme de son verildi. Çünkü Bajram Curri Sovyetler Birliği Hükümeti'ne bir muhtıra gönderdi. Muhtıra ile Kosova halkının sosyalist sisteme karşı olduğunu, sadece bu halkı ve küçük ülkeleri koruyabileceğini belirtmiştir.⁶¹

Cakova iki dünya savaşı arasında ekonomik açıdan gelişmemiş, geri kalmış bir kasaba olarak bilinmektedir. Halktan gelen bilgiye göre o zamanlarda bir tuğla fabrikası ile bir elektrik santrali ve bir un fabrikası çalışıyormuş. Nitekim ekonomi açısından büyük önem taşımayan bu objeler o günlerde Cakova'da

---

⁵⁸ Ali Hadri, *Gjakova ne LNÇ [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Kuvendi Komunes Gjakovs, Prishtin1974, s. 38.

⁵⁹ Bogumil Harabak, *Dragoslav Jankoviç, Serbija [Srbistan Dragoslav Jankoviç], 1918*, Beograd 1968, s. 259 - 260

⁶⁰ Harabak, a.g.e, s. 259.

⁶¹ Dr. Ali Hadri, *LNÇ, Kuvendi [Cakova LNÇ'de - Ulusal Kurtuluş Birliği]*, Komunes Gjakoves, Prishtin 1974, s. 40.

ekonominin temelini oluşturuyordu. Cakova'da ekonominin temelini bugun tarımcılık ve zanaatçılık oluşturuyordu. Kosova'nın diğer kasabalarında olduğu gibi Cakova'da da Sırp rejimin uyguladığı toprak reformu, çoğu Arnavut ailelerini mağdur durumda bırakmıştır.

O dönemde Cakova'da eğitim ve kùltür seviyesinin de çok dùřük olduğunu vurgularken 1939 yılında Cakova'da mevcut olan dùrt yıllık 7 okulda 19 oğretmen ile 630 oğrenci Sırp dilinde eğitim gùrüyordu.⁶² Aynı yılda Cakova'da sade bir Hekim ve 30 kişilik bir hastane bulunuyordu.

Cakova'nın geçmişte, bilhassa II. dünya savaşı arasında geri kalan ekonomi durumu onun ikinci dünya savaşından sonra gùnümüze kadar gelişmesini de bir hayli etkilemiştir. Fakat bu dönemde Cakova halkının büyük emeği yanı sıra toplumun sunmuş olduğu yardımıyla kısa zamanda üretimde, tarımcılıkla, halkın standardında elverişli başarılarla ulaşılmıştır. Yeni endüstri kapasitelerin kurulmasıyla bu durum daha da ilerlemiştir. 1957 yılına kadar yatırımlar daha az olurken 1968 yılından sonra bu yatırımlar artarak Cakova'da yeni endüstri tesisleri kurulmuştur; "Emin Durak" Tekstil Endüstrisi, "Naperdak" Tekstil Endüstrisi, "Buduçnost" elektro endüstrisi, "Erenik" Tarım kombinasıydı. Bu dönemde Cakova'da sadece ekonomi alanda değil diğer alanlarda da gelişmeler meydana gelmiştir. 1990 – 1999 yılları arasında Kosova'nın diğer kentlerinde olduğu gibi Cakova'da da yaşamın her alanda bir duraksama dönemi başlamıştır.

Kosova Savaşı esnasında (1999) Cakova belediyesi büyük tahribatlara sahne olmuştur. Burada çok sayıda insan kaybı dışında büyük ölçüde mimari eserleri yanı sıra endüstri kapasiteleri yıkılıp yaktırılmıştır. Cakova'nın eski Çarşısı ve Hadım Camii en çok tahribat gören eserlerin başında gelmektedir. Cakova'da uzun yıllar etkinlik gösteren "Büyük Medresede yerle bir olmuştu.

---

⁶² Kosova Dikur e Sot, *Nip, Borda*, Beograd 1973, s. 648

Resim 1.3: 1998 Kosova savaşı sırasında Sırlar tarafından zarar gören Hadum Ağa Camii

Resim 1.4: 1998 Kosova savaşı sırasında Sırlar tarafından yakılan Büyük Çarşı

Daha önce de dediğimiz gibi Cakova Kosova'nın çok tanınmış endüstri ve kültür merkezlerinden birini oluşturmaktadır. Cakova'da çoğunlukla Arnavutların yaşadığı bir şehir olduğu gerçektir.

Cakova'da ahalinin % 95 ini Arnavutlar oluşturmaktadır. Kosova Savaşı esnasında Cakova halkının büyük bir çoğunluğu baskı ve zulümden evlerini bırakarak Arnavutluk'a mülteci olarak kaçmıştır. Bazıları hapsedilip bazıları ise öldürülmüştür. Zaten bu savaşta en çok zarara uğrayan Kosova kentlerinden Cakova kenti olmuştur. Bununla beraber Cakova'da 168 ev ve 423 dükkânlı olan Büyük Çarey, Bekatşi Tekkesi, Büyük Medrese ve diğer tüm tarihi ve kültürel anıtları ve izleri yerle bir edilmiştir.

Cakova'nın 70 köyünde toplam 6200 ev, 47 dini ve kültürel tarihi binaları, 18 sağlık Ocağı, 23 okul ve altyapının % 80 hasar görüp yakıldı. Savaş döneminde Cakova 180 şehit verdi, 609 kişi kayıp,⁶³ 609 kişi şehit, 324 kişi hapis edildi.⁶⁴

Savaştan sonra Cakova'da hızlı bir şekilde hasar gören ev ve diğer objeler onarılıp yenileri inşa edilmiştir.

1.4. CAKOVA VE ÇEVRESİNDE NÜFUS

Bu şehirde çoğunluk olarak her zaman Arnavutlar yaşamışlardır. Bu Arnavutlar Dardan halkından gelmektedir ve zamanla onların yaşadıkları bölgede Sırp lar daha sonra Çingenler daha sonrada da Romları yerleşmeye başlamıştır. Söz konusu son sayımına göre Cakova ve çevresinde toplam 153.000 kişi kaydedilmiştir.

---

⁶³ Sırp güçleri tarafından alınıp ancak nerde olduklarına dair bilinmemektedir. Bu kişilerin yarısından fazla olu olarak toplu mezarlıklardan çıkarıldı. Bazıların ise hala bilinmemektedir.

⁶⁴ <https://kk.rks-gov.net/gjakove/City-guide/Geography.aspx>

Tablo 1.1: Etnik Halk

Yıl	Arnavut	%	Sırp	%	Ashkali	%	Rom	%	Total
1991	142,000	98	3,000	2	n/r		n/r		145,000
1999	142,000	98	3,000	2	n/r		n/r		145,000
2006	143,300	95,5	6		6000	4	700	0.4	153,000

Kaynak: <https://gjakovavite.wordpress.com/2017/04/24/gjakova/> (Erişim Tarihi: 10.12.2016)

Cakova ve çevresindeki hane sayısına baktığımızda, giderek bir artış gösterdiğini görmekteyiz. 1991 yılında toplam nüfus sayısı 145.000 iken, 2012 yılında bu sayı 153.000'ye çıkmıştır.

1.5. CAKOVA VE ÇEVRESİNDE İDARİ YAPI

Cakova'da idari yapı son zamanlara kadar zengin ve güçlü bir idari yapıya sahip olmazsa bile Belediyecilik görevini hep sürdürmüştür. Son zamanlarda daha güçlü ve daha gelişmiş durumda olup bir idare merkezi olarak konumunu hala sürdürmektedir. Bunun yanında bazı köylerde belediye fonksiyonunu taşıyan küçük belediyeler bulunmaktadır. Bu belediyeler belirli köylerde ve bu belediyeye 8 veya 10 köy bağlıdır.

Resim 1.5: Cakova Belediyesinin Binası

Cakova Belediyesi kendi faaliyet ve hizmetlerini kendisine bağı olan kamu şirketi aracılığı ile yürütmektedir. Bunlardan 1. Cakova Belediye Kamu Şirketi, 2 Yerel Yollar Bakımı Kamu Şirketi. 3. Radoniç Su ve Kanalizasyon Kamu Şirketi, 4 Belediye Teftiş Kamu Şirketi'dir. Cakova Belediyesi bu şirketler aracılığı ile sadece kendi yönetimindeki yerlerde değil yeni kurulan diğer belediyelerin idarelerindeki yerlerde de hizmet sunmaktadır.

Belediye Başkanı halkın oyu ile seçilmektedir. Geçen seneye kadar Cakova nüfusu çoğunlukla Müslüman olmasına rağmen belediye başkanı Hristiyan'dı. Ancak son seçimlerde Müslüman bir bayan belediyenin başına geldi.

Cakova serbest ticaret bölgesi ilan edildiği için yatırımcıların istediği bir şehir oldu. Şu anda Cakova'da Volvo arabaların iç kısmı için gerekenler orada üretilmeye başlandı. Son zamanlarda Türk yatırımcıların firma kurmak istedikleri bir yer oldu.

1.6. CAKOVA'DA İKTİSADİ HAYAT

XIX. yy. sonlarında ve XX. yy. başlarında Cakova'nın, bazı siyasi olaylara rağmen, iktisadi bakımından iyi bir devir yaşadığı söylenemez. Ancak II. Dünya Savaşından sonra Tito'nun iktidara gelmesi ile Cakova'da bir parlak dönem yaşanmıştır. Çünkü ticaretin, sanayinin, tarımın ve zanaatın en verimli ve gelişmiş devresi oldu.

Dolayısıyla Cakova iktisadi hayatının savaştan önce diğer şehirlerden daha canlı bir durumda olduğunu söylemek mümkündür. İkinci dünya savaşından sonra Cakova'da sanayi ve tarım hizmetlerine dayalı bir hizmet sektörü kuruldu. Bu yönde güçlü bir ekonomiye sahip oldu. Zamanın geçmesiyle Sırp hükümeti tarafından kurulan ve inşa edilen fabrikalar hepsi son savaşta hasar gördüler bazıları ise yerle bir oldular.

Bugün Cakova ekonomisi iki temel sektöre dayanmaktadır. 1. Özel Sektör ve 2. Kamu Sektörü. Son zamanlarda kamu sektöründe de özelleştirilmeye doğru gidiliyor. Özel sektör Cakova ekonomisini ayakta tutan sektör olarak nitelendiriliyor.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Cakova savaş ‘tan büyük zararlarla çıktı. Verilere göre savaştan kaynaklanan zararlar yaklaşık 100 milyon veya 190 milyon Euro.

Potansiyel endüstri sektörleri şunlardır:

Metal Sanayi: Bu Sanayide çelik hatlar, çivi, kanalizasyon borular, profil ve metal şeritler üretilmektedir. Aynı zamanda çamaşır makineleri için elektromotor imalat sanayi, endüstriyel kullanım için motor ve Hermetik kompresör motoru için, mutfak kapların, emaye kapların üretildiği fabrika da bulunmaktadır.

Tekstil Sanayi: Bu sanayide Pamuk eğirişi, pamuk kumaşlar, suni deriler, iç çamaşırlar, erkek ve kadın kostümler ve bunun gibi diğer çok çeşitli giysiler kot pantolon gibi malzemeler üretilmektedir.

Kimya Endüstrisi: Bu Endüstride endüstriyel ve evsel kullanım için şampuanlar, ev temizliği için diğer kimyasal ürünler gibi malzemeler üretilmektedir.

Gıda Endüstrisi: Bu sektörde un, ekmek, yumurta, makarna, çikolata imalatı, yüksek kaliteli şarap ve taze et gibi malzemeler üretilmektedir.

İnşaat malzemeleri sektörü: Bu sektörde tuğlalar, bloklar, kiremit, kapı ve pencere, odundan kapılar ve pencereler, aynı zamanda da ahşaptan evler, asfalt üretimi, beton, betondan fayansa ve betondan borular gibi malzemeler üretilmektedir⁶⁵

---

⁶⁵ G.b.i. bkz, <https://kk.rks-gov.net/gjakove/City-guide/GjakovaTriZonaKomun.aspx>

İKİNCİ BÖLÜM

CAKOVA'DA AİLE HAYATI

2.1. AİLENİN KURULUŞU

Aile, yaşadığımız toplumun temel taşı oluşturarak, evlilik ile kurulan bir birliktir. Toplum, aile denilen insan topluluğunun bir araya gelmesi ile oluşur.⁶⁶ Aile kavramı, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren yapısı ve kapsamı zamana, yaşanan toplumun kültürel yapısına göre değişerek varlığını sürdürmüş sosyal bir kavramdır. Dolayısıyla Aile, bütün insan toplumlarında her zaman mevcut bulunmuş bir ilk grup, evrensel bir sosyal kurumdur.⁶⁷ Bu temel sosyal kurum altında nişanlılık, evlilik, çocuk bakımı, yasal ilişkiler ve bunlara benzeyen alt kurumlar kapsanır.⁶⁸

Cakova'da ailenin bir alt kurumu olarak ve insan hayatında büyük önem taşıyan evliliğe genellikle dönürcü gidilerek ilk adım atılır. Nitekim gerçekleşmesi için bir takım hazırlık ve aşamaların yapılarak izlenmesi gerekir. Evlenme aşamaları da dinsel ve büyüsel özlü işlemleri içermektedir. Evlenme kararının verilmesinden sonra yapılacak ilk iş damat adayı eş seçimidir. Özellikle geleneksel kesimde eş seçimi erkeğin anne-babasının öncülüğünde yapılır. Önceki zamanlarda böyle idi ve bu devam ediyor ama belirtmemiz gerekir ki son zamanlarda bu durum yavaş yavaş değişmeye başladığı görülmektedir. Gençler ya doğrudan kendileri tanınmak suretiyle evleneceği kişileri seçmekte ya da hep birlikte karar verilecek uygun eş seçilmekte veya bir tanıdığı aracılıyla eş seçmektedir.

Evlenmeye karar veren bir genç erkeğin ailesi çeşitli yollarda (pazarda, yolda, düğünde ve diğer merasimlerde) oğluna uygun bir kız bulup ailesinden ister. Talip

---

⁶⁶ Anton, K. Berishaj, *Sociologjia e Familjes [Aile Sosyolojisi]*, Universiteti i Prishtines, Fakulteti Filozofik, Prishtine 2010, s. 11; g.b.i, bkz, s. 17,18,19.

⁶⁷ Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim*, İstanbul, 1994 s. 194.

⁶⁸ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir*, İstanbul, 1994, s. 125.

olunan kız tarafının (ailenin) kabulü ve nikâh akdinin kılınmasıyla evlilik gerçekleşir. Çok eskilerde, evlenecek olan gençler birbirlerini ancak düğün gününde görebiliyorlarmış. Ancak son zamanlarda önemini yitirmeye başlayan bu geleneğe göre nişanlanacak gençler, birbirlerini gizlice ya da uzaktan kendilerini görebilmektedirler. Fakat son zamanlarda eğitim seviyesinin yükselmesi Batı Avrupa kültüründen etkilenmesi modernleşmenin bireyin kendisini daha öne çıkması vb faktörlerin etkisi altında söz konusu gelenekten taviz verilmeye başlanmış, gençler nişanlıktan önce görüşmeye, birbirini beğenip nişanlığa razı etmeye başlamışlardır.

Bu durumda, geçmişte anne ve babalarının kararına itiraz edemeyen kız ve erkeklerin, günümüzde artık evlilik konusunda seçim hakkında kavuştuklarını da söyleyebiliriz. Normal usuller dışında bir evlenme şekli olan kız kaçırma olayları da ancak genç erkek ile kızın birbirlerini sevmeleri ve evlenmelerine kız ailesinin razı olmadığı durumlarda vuku bulmaktadır. Bu evlenme şekline “kız kaçırma” desek daha yerinde olur. Çünkü bu, kızın isteği ve rızasıyla meydana gelmektedir. Bu evlenme şekli geçmişte fazla yaygın bir usul değildi ve hala da değildir ama şimdi bazen meydana gelmeye başlamıştır. Bunun altında birkaç neden yatmaktadır. Ancak günümüzde en yaygın sebep maddi yetersizliği dolayısıyla vuku bulmaktadır. Ancak geçmişte meydana gelen böyle bir olay bazen kız veya damadın veya her ikisinin ölümüyle son bulmuştur. Böyle olmasının sebebi, kız kaçırma suç sayılmış ve namusu temizlemek için böyle bu yola başvurulmuştur.

Bugün ise her ne kadar böyle ölümle sonuçlanan bir olay değilse bile gene de kız ailesi ile damat ailesi arasında belli bir süre devam eden bir dargınlık ve gerginliğe sebep olabilmektedir. Bu tür olayların çözümü için damat ailesi kız ailesiyle barışmak üzere toplumda hatırı sayılır şahsiyetler veya imamları devreye sokarak aracı yapmaktadırlar. Bu gerginlik ve dargınlıklar genellikle birkaç ay sürdükten sonra çözüme bağlanıp iki aile barışabilmektedir. Günümüzde bu olaylara daha nadir olarak rastlamaktayız. Bunun nedeni ise kız ve erkeklerin birbirlerini sosyal yaşam içinde daha rahat bir şekilde görmelerinden dolayı uygun seçim yapıp normal bir evlilik yapabilmeleridir.

1999 yılından önce (savaştan önce) Cakova’da görülen bir evlilik türü ise, Batı Avrupa ülkelerine çalışmak için giden pek çok gencin, sözü edilen ülkelerde oturma ve çalışma vizesini daha kolay alabilmeleri için, oraların kız ve dul kadınlarıyla kurdukları evliliğdir. Bu tür evlilikler özellikle Yugoslavya’da meydana gelen siyasi karışıklıklardan dolayı, Almanya ve İsviçre gibi Batı ülkelerinin Yugoslavya’dan gurbetçi (geçici işçi) alma yasağını koyduktan sonra belirlemeye başlamıştır.

Söz konusu ülkelere kaçak yollardan giren Cakovalı erkek gençler oradaki genç kızlar veya boşanmış kadınlarla tanışıp evlenmektedirler. Memleketlerinde evli olanlar yetkili organlardan karılarını resmi olarak başladıklarına dair bir belge alarak gittikleri ülkelerde yabancı uyruklu kadınlarla nikâh kıyıp oturma ve çalışma vizesi alabilmektedirler. Memleketlerindeki çoğu çocuklu hanımlar ise imam nikâhı ile evlerinde oturup kocalarını beklemektedirler. Çünkü Avrupa’da evlenen gençlerin çoğu evlilikleri ancak oturma vizesini alıncaya dek sürdürmektedirler. Bundan sonra yabancı kadınları boşayarak tekrar memleketlerindeki eski hanımlarla resmi nikâh kıyıp onları da çalıştırdıkları ülkelere götürmektedirler.

Bu evliliğin temelinde görüldüğü gibi Cakova’da geçimini sağlayamayan ve gurbete zorlanan kişilerin maruz kaldıkları salt ekonomik etkenler yatmaktadır. Söz konusu ülkelerde evlenen bazı gençler ise evlendikleri kadınlarla evlilik ilişkilerini normal usuller içerisinde sürdürüp aile kurmaktadır. Ancak bu durum son 5 yılda değişti. Artık bunun gibi evlilikler nadiren meydana gelmektedir.

Cakova’da akraba evliliğine rastlanmak mümkün değildir. Bu duruma sadece Cakova’da değil Kosova’da da rastlamak mümkün değildir. Ve şimdiye kadar da böyle bir evlilik olmamış ve rastlanmamıştır. Bu konuda çok hassas davranılır. Çünkü Arnavut geleneğinde böyle bir şeyi yoktur. Dolayısıyla böyle bir şeyin meydana gelmesi çok ayıp sayılır.

Cakova’da bir bekâr gencin bir dul kadın ile evlenmesine de rastlamak zordur. Ama bir bekâr kızın daha önce evli olan bir erkekle evlenmesine hem geçmişte hem de günümüzde rastlamak mümkündür.

Bir başka evlilikte erkeğin de ölen karısının kardeşi (baldızı) ile evlenmesidir. Yani erkeğin ölümü halinde dul kalan kadının kocasının kardeşi ile evlenmesidir. Bu geçmişte de günümüzde de yapılan bir evliliktir. Bu tür evliliklerde temel düşünce, ölenin eşi, çocukları ve mallarının aile içinde korunmasıdır.

Cakova'da evlilik ile ilgili uygulamalarından bir tanesi de önceden yaygınken günümüzde değerini kaybeden "başlık " parasıdır. Başlık parası evlenecek erkeğin veya ailesinin talip olunan kızın babasına babası yoksa aile büyüklerinden bir erkeğe ödeyeceği para ile taşınır veya taşınmaz mallardan oluşur. Günümüzde kızı istemeye gidildiği gün kızın babasına, babası olmazsa aile büyüğüne 100 veya 150 € değerinde veya daha çok başlık parası değil de daha çok hediye olarak verilmektedir. Bazı veliler bu tür hediye olsun veya başlık parası olsun kabul etmemekte yani bunu uygun görmemektedirler.

Cakova'da yukarıda da ifade ettiğimiz gibi her ne kadar görücü usulü ile yapılan evlilik türü hâkim ise de evlenme yaşına gelen kız veya erkeğin kendi eş seçimlerinde aileleri esnek davranırlar. Bununla birlikte evlenme zamanında kızda aranan başlıca özellikler şunlardır: denklik, güzellik, tanınmış aileden olmak ve ekonomik açıdan iyi durumda olmak vs. bu arada ailesi ile birlikte herhangi bir Batı ülkesinde yaşıyorsa bu özel bir ayrıcalık olur. Çünkü bu evlilik aracılığı ile oğulları da Avrupa'ya gitme şansını elde etmiş olur. Kızda ayrıca ahlak, namus ve terbiye aranır. Ancak belirtmemiz gerekir ki dindar olanlar kendi si gibi dindar olan ile evlenmeye gayret etmektedir.

Erkeklerde aranan en önemli özellik ise tahsilli olması bir işle meşgul olması, içki, kumar, zina, haşiş gibi zararlı madde ve davranışlara düşkün olmamasıdır.

Cakova'da evlenmelerde yaş ortalaması erkekler için genellikle 22-26, kızlarda ise 19-24'tür. Söz edilen yaş sınırları ilgililerin durumuna göre artıp azalabilmektedir. Örneğin, öğrenim gören gençlerin çoğu evliliklerini üniversiteden mezun olduktan sonra yapmaktadırlar. Diğer taraftan, ailesiyle birlikte Avrupa ülkelerinde yaşayan bir genç kız ya erkek bir az daha genç yaşta evlenebilmektedir.

Bunda en önemli erkeğin, çocuklarının yabancı uyruklularla evlenmelerinden korkan aileler olduğunu söyleyebiliriz.

Cakova'daki evlenmelerde sıra vardır. Genellikle ailedeki büyük çocuk evlenmeden önce küçüğü evlenemez. İstisnai durumlar olabilir. Eğer küçük çocuk evlenecekse büyük çocuğa kardeşine sırasını vermesi rica edilir.

2.1.1. Kız İsteme ve Nişan

Cakova'da erkeklerin evlenme isteklerini belirtmek için başvurdukları sembolik hareketler yoktur. Kız ve erkek birbirlerini daha önceden çeşitli vesilelerle görüp tanıyorsa sadece böyle bir evlilik isteğinin anne veya babaya açıklanması yeterli olur. Bu açıklama da şu şekilde olur: erkek genellikle anneye, bazen de kız kardeşine konuyu açar, anne de babaya müsait bir şekilde bildirir. Şayet gençler arasında böyle bir tanışma ve birbirini beğenme önceden vuku bulmuşsa, evlenme yaşına gelen erkeğin ailesi oğluna uygun bir kız aramaya başlar. Bu arama ve araştırmayı çeşitli vesilelerle (düğün, şehir, Pazar vs) genellikle kadınlar yapar. Oğlan annesi düğünde yâda başka bir merasimde gördüğü bir kızını oğlunun da görmesini ister. Kız aramada akraba kadınları da bazen önemli bir rol oynar; onlar da bu konuda yardımcı olmaya çalışırlar.

Ailesinin beğendiği kızını erkek çeşitli yollar bularak görür ve tanışır. Bazen beraberinde kızın bir yakınının da bulunmasıyla, kız ve erkek şehrin bir pastane veya çay bahçesinde, buluşup birbirlerini daha yakından tanırlar. Birbirlerini beğenmeleri halinde erkek annesine söz konusu kızını beğendiğini bildirir. Anne de bu durumu babaya bildirir. Bu arada karar almak için yakın akraba, amca, hala özellikle büyükbaba (dede) sağ ise bir araya gelerek, istenilen kızın aile yapısı, akrabalık durumu tartışılır. Yukarı da ifade ettiğimiz gibi Cakova'da akraba evliliğine katıyen rastlanmadığı için talip olunacak kızın yakın akrabalılığının tartışıldığı bu tür meclislerde en azından dört veya yedi kuşak uzak olmasına özen gösterilir.

Akraba olmadığı anlaşıldıktan sonra onu ailesinden istemeye karar verilir. İsteme dünür aracılığı ile yapılır. Dünür olacak kişi çoğu zaman kızın dayısı veya sözü dinlenen saygın bir kişi olur. Erkeğin baba ve annesi dünür olarak göndermeyi

düşündükleri kişiye bu konuyu açarlar ve ondan bu işi sonuna kadar götürmesini rica ederler. Bu arada dünürün kendisi veya hanımı ile beraber kızı istemeye gider. Selamlaşma ve ikramdan sonra dünür kızın ebeveynine yönelerek; “Allah’ın emri, Peygamberin kavliyle falan kişi kızınızı oğlu için istemektedir”, veya “gençler bu işi başlamışlar bize de bitmek kalır” veya “meyveler olgunlaşmış bize toplaması kalır” gibi sözlerle başlayan kız isteme konusu hakkında genişçe konuşurlar. Dünür, şayet damadı veya ailesini beğenmiyorsa kızın ailesine; “dindar ise ben sadece Allah’ın emrini yerine getirmek için geldim, dindar değilse uygun olur diye düşünmüştür” der ve böyle bir evliliğe kendisinin de razı olmadığını belirttikten sonra erkek tarafına olumsuz cevap gönderir. Fakat bu tür hareketler nadir olarak meydana geldiği için genellikle dünür, damat ve ailesi hakkında hep olumlu ve övgülü sözler sarf ederek kızın ailesini ikna etmeye çalışır. Kızın ailesi kendisinden onları tanımak için süre isterler. Eğer kız ailesi razı olsalar bile yine de olumlu yanıt verme konusunda acele etmezler.

Böylece dünür, bu işin başarılı bir şekilde sonuçlanması için birkaç defa kızın ailesine giderek bu konuda ısrarlı olduğunu göstermeye çalışır. Dünürücü kız tarafına gidip gelirken talip olunan kız dünürçüye görünmez. Nihayet kızın ailesi şayet bu evlilik için herhangi bir engel görmüyorsa, yani kız olumlu düşünüyor ve erkeğin ailesi ile kızın ailesi arasında bir husumet ve akrabalık durumu yoksa teklifi kabul eder ve dünürçüye erkeğin ailesine götürülmek üzere nişan olarak küçük bir hediye verir. Dünürücü aldığı olumlu cevabi erkeğin ailesine bildirir.

Bazı dünürçülere yaptığı başarılı işlerden dolayı erkeğin ailesi belli bir hediye (para, takım elbise gibi) sunar. Olumlu cevabın geldiği sırada evde toplanmış bulunan genç kızlar düğüne ait olan müzik açarak ve halay çekerek oğullarının nişanlandığını bildirirler. Nişan merasimi ve yüzüklerin takılması için herhangi bir tören yapılmamaktadır. Bir veya iki gün sonra erkeğin ailesi kızın kendisi ve yakın akrabaları için çarşıdan aldıkları hediyeleri düzenli ve süslü nişan bohçaları halinde yanlarına yakın erkek akrabaları ve dünürü de alarak kız ailesine giderler. Kız ailesinin erkekleri tarafından karşılanan misafirlere yemek ikram edilir.

Bu arada iki aile de “yeni dostluğu” tebrik ederek muhtelif konularda sohbet eder ve böylelikle aileler arası yapılan ilk görüşmeyi olumlu bir şekilde geçirirler. Bu görüşmelerde önceden özellikle erkekler ve bayanlar arasında haremlık – selamlık yapılırken günümüzde dindar aile olsun dindar olmayan aile olsun böyle bir konuya önem gösterilmemektedir. Birkaç gün sonra kızın ailesi erkeğin ailesine iade-i ziyarette bulunur. Bunlar da damat ve yakın akrabaları için hediyeye sunar. Kendilerine de ikramlarda bulunur. Bundan sonra düğüne kadar, yani nişanlılık süresince ziyaretler genellikle erkek tarafının hediyelerle birlikte kız tarafını ziyaret etmesiyle olur. Kız ailesi ancak önemli bir tören veya olay vesilesiyle erkeğin ailesine gider.

Nişanlılık dönemi esnasında yukarıda da ifade ettiğimiz gibi geçmiş yıllarda nişanlılar birbiriyle görüşüp buluşmamışlardır. Fakat günümüzde (aileden aileye değişiyor) nişanlı çiftler bazen gizlice, kızın ailesinin bilgisi dışında, bazen de açıkça buluşup görüşebilmektedir. Hatta bazıları son zamanlarda evlenmeden önce bile birlikte oluyolar. Bunun neticesinde kız hamile olarak evleniyor veya çocuğu olduktan sonra evleniyorlar. Önceden bu tür olayları ortada hiç yokken günümüzde maalesef mevcuttur.

Belirtmemiz gerekir ki köyde yaşayan kızlar ise nişandıktan sonra artık tarlaya çalışmaya gitmez ve ağır işlerde çalıştırılmaz. 6 aydan 1 yıla kadar süren nişanlılık dönemi zarfında gelin adayı olan kız çeyiz hazırlamakla meşgul olur. Ancak bu son zamanlarda bu adet değerini kaybetmeye başlamıştır. Kız ailesi çeyizi satın almaktadır. Ama çeyizi hazırlamakta olan kıza annesi, akrabaları ve arkadaşları yardımcı olmaktadır.

2.1.2. Evlenme ve Düğün

Erkeğin ailesi düğün hazırlıklarını tamamladıktan sonra kızın ailesine gidip onlardan düğün için izin ister. Bu görüşmede kızın hazırlanması da göz önünde tutularak düğün tarihi belirlenir. İstisnalar dışında, Cakova’da düğünlerin çoğu yaz aylarında yapılmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise yurt dışında çalışanların bu aylarda tatile gelmeleri dolayısıyla onların da düğün şenliklerine katılma isteğidir.

Düğünler önceden üç gün sürerken ve günümüzde bir gün sürmektedir. Haftanın her gününde düğün yapılmaktadır.

Belirlenen düğün tarihinden tam bir hafta önceki gün Cakova’da erkeğin ailesi olsun kızın ailesi olsun komşularla bir araya gelir ve düğüne davet edilecek kişilerini belirlerler. Bu davet davetiyelerle yapılmaktadır. Şayet düğün Perşembe günü yapılacaksa ondan önceki pazartesi günü erkeğin ailesi yanında yakın akrabalarından oluşan 10-15 kişilik bir erkek grubunu alarak kıza ait gelinlik ve diğer hediyelik eşyaları kızın evine götürürler. Bu gruba damat adayı katılmaz. Eğer düğün Pazar günü yapılacaksa o zaman bu hediyeler Perşembe günü gönderilir. Gelin olacak kızın hediyeleri gönderildiği gün kızın evinde imamın huzurunda iki gencin dini nikâhı da kıyılır.

Nikâh akdine evlenecek kız ve erkek katılmayıp onların yerine vekil olarak babaları, onları yoksa amcaları vs. hazır bulunurlar. Her iki taraf ikişer şahit seçerek imamın huzurunda söz konusu evliliğe kendilerinin ve müvekkillerinin razı olduklarını evliliğe herhangi bir Şer’i engelin bulunmadığını belirttikten sonra sıra mehrin belirlenmesine gelir. Genel itibariyle mehir para olarak belirlenmektedir. Ama mehir istemeyen aileler de vardır. Bu tür nikâhları dindar ailelerde mevcuttur. Dindar olmayan aileler evlendikten sonra nikâh kıyarlar.

Nitekim daha önce dediğimiz gibi Cakova’da dindar olan aileler ilk olarak dini nikâh kıyarlar sonra ise Belediye’de de resmi nikâh kıymaktadırlar. Dindar olmayan aileler ise yalnız resmi nikâh kıymaktadırlar. Daha sonra taraflar düğün gününde gelini alma saatini belirlerler

Ertesi gün damat adayı genç arkadaşlarını akşam yemeğine davet eder ve geç saatlere kadar müzik eşliğinde aralarında eğlenirler. Gelin adayı da aynısını kendi evinde kız arkadaşlarıyla beraber yapmaktadır. Düğün günü arifesinde ise her iki taraf kendi evlerine komşu ve akraba kadınlarının akşam yemeğine davet edip eğlenirler. Kızın evinde yapılan bu toplantıya “kına gecesi” denmektedir. Çünkü o gece kadınlar kızın el ve ayaklarına kına yakarlar. Kına yakma töreninde, kızın etrafında toplanmış olan genç kızlar çalgısız ve sade bir şekilde şarkı söyleyerek kızı

ağlatmaya çalışırlar. Eskiden evlenecek kız ailesine olan bağlılığını göstermek için komşular duyacak kadar yüksek sesle ağlamış. Günümüzde ise sadece düğün günü ailesinden ayrılırken ağlamaktadırlar. Tabi ağlamayanlar da vardır.

Düğün günü önceden davet edilmiş erkek akraba ve dostlar toplanırlar. Müzik eşliğine halay çeker ve dans ederler. Önceden erkekler ayrı kadınlar ayrı olarak eğlenmektedir. Günümüzde ise yalnız dindar olan aileler hariç bir arada kalıp dans ederler ve halayı beraber çekiyorlar. Öğle yemeğini yiyip gelini alma zamanını beklerler. Günümüzde enstrüman olarak daha çok elektronik müzik aletleri kullanılmaktadır.

Bu düğünler önceden evlerde yapılırken şimdi otellerde yani düğün salonlarında yapılmaktadır. Gelini alma saati yaklaşınca misafirler hazırlanır, arabalar çiçeklerle süslenir. Gelini almaya davet edilen erkeklerin ve kadınların çoğu arabalarla gider. Ama damat ve damadın annesi gelin almaya gitmez. Gelini almaya gelenler gene düğün salonlarda karşılanırlar. Orada verilen ikramın bitirilmesinden sonra salondan ayrılırlar. Gelinliğini giyen ve bol miktarda çeşitli altın takılarını takan gelinin başına bir tülbent takılır ve kendisi biraz gerçek hüzünden bir az da adet gereği sesini bir az yükselterek ağlamaya başlar. Arabalar konvoy halinden oradan ayrılırlar ve damadın bulunduğu yere giderler. Düğün salonuna ulaşıldığında gelini arabadan saygın ve yaşlı olan kişiler elerinden tutarak indirirler. Gelin akıllı olup olmadığını tespit etmek için arabadan inmeden, arabanın kapısının önünde örtülü halde birkaç yumurta koyarlar. Gelin yumurtaların üzerine basarsa çalışkan, uyanık vs olmadığını şeklinde değerlendirirler. Aksi takdirde çalışkan ve uyanık olduğunu söylerler. Bu davranışın bir halk inancı olduğunu söylemek gerekir. Bu olaydan sonra damat yaklaşır ve düğün salonuna gelinle beraber girerler. Bir az daha tören devam eder ve nihayet bulur.

Akşam'da ise damat gerdek odasına gizlice girmeye çalışır. Çünkü etrafında toplanmış akraba gençleri tarafından hafifçe dövülme âdeti vardır. Ertesi sabah kahvaltıdan sonra gelin bulunan herkesin elini öper ve avluda bulunan herhangi bir çeşmenin yanına gitmesi için götürürlar. Çeşmeden su alır ve küçük bir çocuğun

yüzünü yıkar. Öğleden sonra, kızın ailesinden birkaç kadın, genç kız ve erkek kardeşleri gelin olmuş kardeşini görmeye gelir ve beraberinde hediyeler de getirirler.

Düğün için yapılan masraflar çoktur. Ancak davet edilen misafirlerin tamamı bir miktar para zarfa koyarak yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Bu miktar 10 €’dan başlar. Çok yakın akraba ise 50 veya 100 €’ya kadar çıkar. Bu sosyal dayanışma örneğini oluşturan gelenek damadın ailesine çok yardımcı olmaktadır.

Kız isteme, nişan ve düğün merasimlerini sergilemeye çalıştığımız bu araştırmaya, köyden köye, köyden şehre ve bir etnik grubundan başka bir etnik gruba göre değişen ve her bölgenin veya etnik grubunun kendine has olan gelenek ve göreneklerinin tamamını alamadığımızı belirtmek gerekir. Tek başına ciddi bir araştırmaya konu olabilen bu hususların ancak asgari ortak noktaları ele alınmaya gayret edilmiştir.

2.2. AİLE YAPISI VE İLİŞKİLER

2.2.1. Ailenin Yapısı

En önemli sosyal kurumlardan birisi olan ailenin sosyolog ve antropologlar tarafından çeşitli tanımları yapılmıştır. Mehmet Taplamacıoğlu’ya göre: “Aile tabii, hukuki, toplumsal ve dini bağlara dayanan bir birliktir”⁶⁹. Hayati, iktisadi ve sosyal etkenlerin etkisi altında tarih boyunca aile genişlemiş, daralmış, mefhum değiştirmiş, fakat daima var olagelmiştir.

Sosyologlar, çeşitli ölçütler kullanarak aile tasnifleri yapmışlardır. Aile halkı sayısına göre aile: a) Geleneksel (geniş) aile ve b) Çekirdek (dar) aile diye ikiye ayrılır.⁷⁰ Geçmişte hâkim olan geleneksel aile tipi günümüzde Kosova’da solmaya başladığı halde Cakova’da hala canlılığını sürdürmektedir.

---

⁶⁹ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, Ankara, 1975, s. 216.

⁷⁰ Zeki Aslantürk, *Amman, Sosyoloji*, İstanbul, 1999, s. 267.

Geçmişten günümüze evlenen erkek çocuklarının baba evinde ayrılmayıp onlarla beraber oturması dolayısıyla sadece yaşlıların oturduğu hanelerin fark edilmeyecek kadar az olmasına dayanarak Cakova'daki aile tipinin geniş ya da yarı geniş aile tipi olduğunu söyleyebiliriz. Geniş aileden çekirdek aileye geçişi çok ağır ve yavaş olarak sürmektedir. Bu ise geleneğin etkisinin çok büyük olduğunu gösterir. Ayrıca kardeşler evlendikleri sırada yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, kendilerine özel ev açmayı evin bir odasını yatak odası olarak kullanmaktadır. Oturma odası, mutfak vs. beraber kullanırlar, tek sofrada yemek yerler ve aralarında küçük çapta iş bölümü yaparlar. Ayrılma (dağılma) çoğu kere ancak kardeşler veya onların hanımları arasındaki geçimsizlikten meydana gelmektedir. Şayet bu ayrılma esnasında kardeşler kendilerine ayrı ev inşa etme imkânına ulaşamamışsa, böyle bir imkân elde edinceye dek kendi odalarında oturmaktadırlar.

Fakat belirgin anlaşmazlıkların yaşanmadığı ailelerde beraberlik her kardeşin kendine ayrı bir ev veya daire edinene kadar sürmektedir. Kardeşler ayrılmaya karar aldıkları sırada baba hayatta ise çocuklarına düşen miras payını, kızlar hariç herkese eşit olarak paylaşmaktadır.

Kızlarına miras payı ayıran aileler çok az sayıdadır. Bunu dindar aileler de yapmamaktadır. Çünkü malın paylaşıldığı sıralarda kızın mal almasına iyi gözle bakılmaz ve genellikle kızlar kendilerine düşen paylarını erkek kardeşlerine bırakırlar. Bu uygulama adeta bir gelenek halini almıştır. Miras payını alan evli kızlar erkek kardeşleri tarafından çok kere terk edilip ziyaret edilmezler. Aile ve akraba ilişkilerinin çok güçlü olduğu Cakova'da kızlar böyle bir boykota maruz bırakılmaktansa, kendilerine düşen paylarından vazgeçip bu ilişkileri sürdürmeyi yeğlemektedirler. Kardeşler birbirinden ayrılırken veya onları babanın kendisi ayırırken ebeveyni hangi çocukla kalacaklarına kendileri karar verirler. Çoğu kere son erkek çocukla kalırlar. Fakat son zamanlarda hangi gelinden daha çok hizmet görürlerse kendilerine hangi gelin daha iyi ve sıcak yaklaşırsa o çocuğun yanında kalmaktadırlar.

Cakova'da tek eşlilik hâkimdir. Çok eşliliğe (iki eşliliğe) çok nadir rastlanır. Bunların çoğu da memleketinde evli olup da herhangi bir Avrupa ülkesinde çalışma

vizesi alabilmek için oradaki kız veya kadınlarla evlenen gençlerdir. Yukarıda bahsi geçmiştir. Nitekim Cakova'da iki ya da çok evliliğe iyi bakılmamaktadır. İlk kadın hiç çocuk doğurmamış olsa bile bu böyledir. Çözümü “evlat edinme” ile dir.

Cakova'da evlilik dışı ilişkilere önceden rastlanmazken bugünlerden rastlamak mümkündür. Ancak bu gizli yapılmaktadır. Gizli yapılmasının sebebi namusun kirlenmesi olarak algılanması ve genellikle olay yerinde iki suçlunun ölümü ile sonuçlanmasıdır. Ölümle sonuçlanmayan bu tür ilişkiler sadece boşanma ile çözülmektedir.

Cakova'da boşanmaya olumlu bakılmaz. Boşanma, ancak aile içinde şiddetli geçimsizlikler yaşanıyorsa ve eşler arasında barış sağlanamıyorsa gerçekleşmektedir. Bu yüzden boşanmaların sayısı çok azdır. Boşanan veya kocasının ölümünden sonra dul kalan genç bir kadın, çocuğu yoksa tekrar evlenebilmekte yâda daha önce ifade ettiğimiz gibi kocasının kardeşi ile evlendirilebilir. Fakat birden fazla çocuğu olan bir kadın özellikle kocasının ölümünden sonra genellikle bir daha evlenmeyip çocuklarını büyütmeyle uğraşır. Genç yaşta veya 40-50 yaşında dul kalan erkeklerinin bir çocuğu ise ikinci kez evlenmektedir.

2.2.2. Aile'de İlişkiler

Aile bir bütündür, aile fertleri de bu bütünün vazgeçilmez parçalarıdır. Aile bütünlüğünü sağlamak için özellikle anne baba ve çocuklar arasında sevgi duygusu yoğun bir şekilde yaşanmalıdır. Yalnızca anne babanın çocuğunu sevmesi yeterli olmamakta, birbirlerini sevip saymada çocuklarına model oluşturmaları da gerekmektedir.

Bugün özellikle köylerde, ailedeki otorite görüntüsü bir takım değişkenlere bağlı olarak değişmektedir. Değişkenler şu şekilde sıralanabilir: a) Gençlerin bilgi ve becerilerinin artması, b) Nüfus artışı, c) Geniş ailede babanın yaşının ilerlemiş olması, d) Köy-şehir ilişkilerinin artması, dış açılma, e) Babanın gelirinin azalması, f) Dış göçler (özellikle Avrupa ülkelerine yapılan geçici ekonomik göçler), g) Kapalı aile ekonomisinden pazar ekonomisine geçmek, h) Eğitim yolu ile dikey hareketliliğin artması, i) Aile reisinin daha fazla kazanma isteği vs.

Ancak Cakova'da geçmişte olduğu gibi bugün de aile fertleri arasında karşılıklı ilişkiler iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz. Aile de babanın otoritesi vardır ve onun dediği olur. Aile fertleri arasında uyum olur.

2.2.3. Karı-Koca Arasındaki İlişkiler

Eş seçimi, kişilerin tüm hayatı boyunca onu etkileyecek en önemli tercihlerden birisidir. Evlilik öncesinde çok iyi ilişkiler içinde oldukları halde, evlendikten sonra bunu devam ettiremeyen eşler vardır. Eş seçiminde bilinçli seçimin yanında bilinç dışı eğilimlerin de etkisi vardır. Evlilik öncesinde romantik duygular içinde bireylerin gerçek kişilikleri gizlenebilir. Romantik duygularla, birbirine yeteri kadar tanımadan evlenen bireyler, evlendikten sonra gerçek kişiliklerini göstermeye başlarlar. Evliliğin anlamını bilmeyen, evlilik sorumluluğunu taşımayan bireylerin bu birliği sürdürmeleri zordur.

Ancak ailede karı-koca ilişkileri aile biçimine bağlı olarak değişmektedir. Geleneksel ailelerde karı – koca ilişkileri otoriter bir ilişki biçiminde yorumlanabilir. Kadın kocanın her isteğini yapmakla yükümlüdür. Erkek tam yetki ile evin reisidir. Kadın erkeğin işlerine karışmaz ama istişare etme isteği her zaman vardır. Böylece erkeğe kayıtsız şartsız bağlanır ona karşı gelmekten çekinir.

Sadece Arnavutça dili konuşulduğu Cakova'daki ailelerde bireyler birbirine hitap ederken ana dilindeki “baba, anne, ağabey, abla”yı ifade eden hitaplarda bulunurlar. Eskiden kocalar hanımlarına hitap ederken kesinlikle onun özel ismini kullanmamış onu da mahremiyetten saymışlardır. Bunun yerine ise genellikle “Gru⁷¹, “hey” duyuyor musun?” gibi ifadelerle eşlerini çağırmışlar. Hanımlar ise “bey, ti⁷², njeri⁷³” gibi ifadelerle kocalarını çağırmışlardır. Bu uygulama bu gün de yaşlılar arasında devam etmesine rağmen özellikle gençler bunu terk ederek birbirlerine kendilerine ait olan isimleri kullanarak hitap etmeye başlamışlardır.

---

⁷¹ Hanım.

⁷² Sen.

⁷³ Adam.

Geniş ailenin tersine çekirdek ailede ki bu tür ailelere Cakova'da az rastlanır, karı-koca ilişkileri daha eşitlikçidir. Bu tip ailelerde kadınlar karar alma süresine katılmaktadır. Her ne kadar geçmişte Cakova'da babaerkil aile tipi hâkim idiyse de günümüzde aile içerisinde yetki ve egemenliğin ana ya da babada olma ölçütüne göre yapılan bu tasnife göre eşitlikçi aile tipine doğru bir gidiş gözlemlenmektedir. Ev ve ev dışı işlerde erkekler karar vermekle beraber kadının fikrine de gittikçe daha fazla başvurulmaktadır.

Ev düzeninin devamı eşler arasındaki anlayış ve beraberliğe dayanır. Evli bir erkek gayri meşru ilişkilere yönelmez. Çünkü toplumda bu davranış kınanmakta, zina suçu sayılmakta ve bazen ölümle sonuçlanacak bir suç olarak görülmektedir. Cakova'da eskiden kadın-erkek ilişkileri mahremiyete üzerine kurulmuştur.

Yöre halkının anlattığına göre motorlu araçların kullanılmadığı ve seyahatlerin yayan veya binek hayvanlarla yapıldığı zamanlarda hanımı ile beraber seyahate çıkan koca, seyahat esnasında başkaları karının sesini duyar diye onunla konuşmazmış. Hatta koca önde hanımı ise bir az geride yürürmüş. Bu davranış halen bugün yaşlılarda görülmektedir. Hatta ve hatta avlunun etrafının taş veya tuğlalı bir duvarla çevirili olmasının temelinde de bu mahremiyet anlayışının yattığı söylenmektedir. Örneğin, köylerde evlerin tamamı duvarlarla çevrilidir. Günümüzde bu husustaki eski hassasiyet kitle iletişim araçlarının ve Avrupa kültürünün etkisi ile çözülmüştür. Artık böyle bir şey söz konusu değildir.

Karı- koca kavgası, daha doğrusu kocanın hanımını dövmesi olayına eskiye oranla çok daha az rastlanmaktadır. Önceden kadın çok dövülmüşken şimdi nerdeyse eşini döven az kalmıştır. Bunu da eğitim seviyesinin yükselmesi, yabancı (Avrupa) kültürünün etkisi vb etmenlerin rolü büyüktür. Hanımı ile anlaşamayan genç koca onu dövmektense çoğu kere boşamayı yeğlemektedir. Veya dövme meselesi daha çok köylerde meydana gelmektedir.

Cakova'da yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, aile yaşamında, karı-koca ilişkilerinde ve tutumlarında da değişimler yaşanmaktadır. Karı-koca ilişkilerinde eşitlikçiliğe doğru bir temayül vardır.

2.2.4. Ana-Baba ile Çocuklar Arasındaki İlişkiler

Cakova bugün sahip olduğu geleneksel yapısında erkek çocuk, ailenin devamını sağlayan, gelecekte ailenin yaşlı üyelerine bakan ve ailenin ekonomik sorumluluğunu yükleneyecek olan kişi olarak görüldüğü için kızıdan ayrı bir statüye sahiptir. Erkek çocuğun tercih edilmesinin önemli bir sebebi de onun bir yaşlılık güvencesi olarak görülmesidir. Anne ve babalar oğullarını evlendirip ev sahibi yaptıktan sonra kendileri ile ilişkiyi kesmelerinden ve ihtiyaçladıkları zaman bakmamalarından korkarlar.

Fakat dış ülkelerde iş aramaya gidişle erkek çocukların güvence olarak görülme eğilimi gittikçe zayıflamaya başlanmıştır. Cakova'da erkek çocuklara ayrı bir önem verilmesiyle birlikte bu kız çocuklarının aşağılanmasına ve hor görülmesine sebep değildir. Yeni doğan çocuğun kız olması, babası veya ailesi için bir aşağılama veya utanç sebebi değildir. Temel eğitim gibi önemli bir husus açısından baktığımızda erkek çocuklarının bile mahrum bırakıldığı geçmişe nazaran günümüzde kız çocuklar temel eğitimde erkeklerle eşit konumdadırlar.

Bunda 9 yıl olan ilkököl eğitimin zorunlu olması etkili olmuştur. 15-20 yıl öncesi gibi yakın bir tarihe kadar lise veya üniversiteye giden kız çocuklarının sayısı çok düşüktü. Ama günümüzde durum farklıdır ve kızlar lise veya üniversiteyi kazandıkları takdirde okumaları için erkeklerle beraber büyük şehirlere veya dış ülkelere bile gönderilmektedir.

Babanın en önemli görevlerinden birisi de kız erkek çocuklarını usulü dairesinde evlendirmektedir. Baba, düğünde çocuklarına aldığı eşyalar konusunda adaleti gözetip çocuklar arasında ayırım yapmamaya gayret eder.

Ailede önceden çok doğum olayı hâkim iken bugün bu değer kaybolmaya başlamıştır. Belki daha çok tarım ve hayvancılık ekonomisine dayalı ailelerde çocuğun iş gücünden fayda umuluyordu. Günümüzde ise çocuktan ilk beklenen şey genel okul eğitimi alması olup tarla ya da diğer işlerine veya hayvanlara bakma gibi işlere pek gönderilmemektedir.

Cakova'da ebeveyn ve çocuklar arası saygı usulleri yürürlüktedir. Ailede baba otorite sahibidir ve herkes ona saygı gösterir, onu dinler. İstisnalar da tabii ki mevcuttur. Herhangi bir iş için çocuklar babalarına sormak durumundaydılar. Önceden baba yanında sigara içilmezken evlenip bir işe çalışmaya başlayınca ancak sigara içilmesine izin verirken günümüzde bu adet kaybolmak üzeredir. Eskiden çocuklar babalarıyla şakalaşmaz, evli olup da baba evinde kalan veya onun ziyaretine gelen erkek çocuk babanın yanında ona saygısı nedeniyle hanımı ile olabildiğince konuşmamaya dikkat eder, hanımı ile latife edemez, kendi çocuğunu babasının yanında kucağına almaz ve ilgisiz davranmaya çalışmış. Bu davranışların sebebi ebeveynin oğlunu geline karşı hâkim vaziyette ve ifadenin tam anlamıyla erkek gibi görmek istemeleri imiş. Erkek de bu izlerini vermeye gayret edermiş. Bugünse bu durumu görmek imkansızdır.

Aynı durum günümüz yaşlıları arasında da mevcuttur ve bu konuda daha esnek ve toleranslı davranan genç kocaları kınanmaktadırlar. Ebeveyn ile çocuklar arasında kavga yoktur. Küçük tartışmalar olsa da pek ileriye gitmez. Kuşaklar arasında çatışmayı olsa ergenlik çağına girmiş erkek çocuklarda görebiliriz. Fakat daha büyüyüp kendisi de çocuk sahibi olunca işlerin tekrar kendi macerasına döndüğünü söyleyebiliriz.

Büyük anlaşmazlıkların olduğu bir ailede ise ya baba sorun çıkarıcı oğlunu ayırıp evin bütünlüğünü korumaya çalışır ya da oğlu kendisine ait olan oda veya önceden inşa etmiş evine kendisi ayrılır. Anne çocuklarına daha yumuşak davranır. Babanın haberi olmadan çocuklarına çeşitli yardımlarda bulunur, yaptıkları kötü iş ve davranışlarını örtmeye çalışır. Bu ise bazen koca eşine kızmasına ve bağırmasına sebep olur. Anne sırdaş olarak görüldüğü gibi çocuklar babaya direkt olarak açamadıkları meseleleri veya isteklerini anne vasıtası ile iletir. Bu konuda anne, baba ile çocukları arasında bir köprü vazifesi görür.

Kız evlat ile anne arasındaki ilişkinin erkek çocuk ile baba arasındaki ilişkiden çok daha sıcak ve samimi bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Erkek çocukların daha özgür ve daha bağımsız olarak davranmak istemelerinden dolayı baba ile olan ilişkileri kızlara oranla daha soğuktur. Diğer taraftan çocukların büyük

anne ve dedeleri ile ilişkileri kendi ebeveyn ile olan ilişkilerinden daha sıcak ve daha samimidir. Bu durum, herhalde nine ve dedelerin torunlarına karşı gösterdikleri sevgi ve şefkatten kaynaklanır.

Babanın ölümünden sonra anne genellikle çocuklarının yanında kalıp evlenemez. Bu durumda anne aileyi yönetecek güç ve kapasiteye sahip ise baba gibi aile reisi olarak görülür, kararlarda etkili olur. Fakat böyle karizmatik bir kişiliğe sahip olmayan annelere ki çoğu böyledir ancak saygı gösterilir, hizmet edilir. Ev reisliğini ise ailenin en yaşlı oğlu yüklenir. Kocasını genç yaşta ölen kadınlar arasında çocuklarının yanında kalmayıp başka birisi ile evlenenler vardır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi kocasının kardeşi ile de evlenenler de vardır. Evde tek başına kalan ve kendine bakamayacak kadar küçük yaşta olan çocuklar ile amca veya dayıları ilgilenip onlara bakma sorumluluğunu yüklenmektedirler. Anne ölmüşse babanın yeniden evlenmesine evlatlar karşı çıkmaz; hatta çoğu kere kendisine karşı durdukları için evlatların kendileri bu konuda ısrarcı olurlar.

Kardeşler arası ilişki evlenene dek çok sıcak ve samimi geçmektedir. Evlenen biraderler aynı evde yani babalarının evinde oturdukları için gelinleri ve daha sonra çocukları ile beraber büyük bir kalabalık oluştururlar. Aile reisinin evini gerektiği gibi yönetemediği durumlarda, gelinlerin kendi aralarında bazen de gelin-kaynana arasındaki anlaşmazlıklar da devreye girerek biraderlerin birbirinden ayrılmalarını doğurmaktadır.

Ayrıldıktan sonra ise herkes kendi küçük ailesiyle birlikte kendi evinde veya odasında oturur ve bu arada kardeşi veya ailesi ile olan ilişkilerini düzeltmeğe çalışır. Evlenen kızlar ise şayet kendilerine mirastan düşen paylarını almamışlarsa erkek kardeşleri tarafından sık sık ziyaret edilir ve aralarındaki akraba ilişkisi güç ve canlılığını bütün anlamıyla devam eder. Fakat yukarıda ifade ettiğimiz gibi kendisine düşen miras payını alan kız kardeşler ise bu ilişkiden mahrum bırakılarak bir anlamda kendilerine ceza uygulanır.

2.2.5. Akrabalık İlişkileri

Akrabalık, hem kişiler arası davranışların düzenlenmesinde hem de toplumsal siyasal ve bölgesel grupların oluşumunda önemli rol oynar. Akrabalık olgusu üç ana kümede toplanır:

1. Ailenin üreme etkenliği sonucu kana dayalı olarak ortaya çıkan akrabalık bağları ki, bu bağ temel olmak üzere baba-ana ya da her ikisinin sonunu izleyerek akrabalar ortaya çıkar. 2. Evlilik bağı ile kurulan akrabalık bağları, aynı ya da ayrı soydan iki ayrı cins birbirine bağlanır. 3. Sonradan kazanılan toplumsal uygulama veya geleneklerle akraba uygulamalarıdır. Batı toplumunda “yasal evlat edinme”, “vaftiz babalığı” şeklinde varlığını gösterirken bizim geleneksel toplumumuzda; sütkardeşliği, kan kardeşliği, ahret kardeşliği, sağdıçlık, yengelik, kirvelik adlarıyla yöreye göre değişen birer statü olarak kaşımıza çıkar.⁷⁴

Cakova’da baba ve ana vasıtasıyla yani kana dayalı akrabalık ilişkileri çok canlıdır. Herkes birbirine kuvvet derecesine göre kan bağı, evlenme yoluyla meydana gelen akrabalıklar ile bağlanmıştır. Birinci dereceden olan akrabalıklar kardeşler arası yardımlaşma en üst seviyededir. Kardeş çocuklarına da aynı değer verilir. Doğum, evlenme, ölüm gibi durumlarda en çok yardımcı olma kana dayalı akrabalıklarda olmaktadır. Ekonomik açıdan zor durumda olan veya işi kötü giden akrabadan bir kişiye her türlü yardım yapılır.

Evlenme yoluyla edinilen akrabalıklarda anlaşma ve hoşgörü akrabalar arası ilişkilerde önemli rol oynar. Evlenen kişiler karşılıklı olarak birbirinin ailelerine yakınlık gösterirler. Gelin kocasının akrabalarına ve özellikle anne-babasına kayınbiraderlere ve görümcelerine yüksek saygı gösterir ve bu durum böyle devam ettiği sürece sorun çıkmamaktadır. Fakat, kardeşlerin birbirinden ayrılıp kendilerine ayrı ev açmalarındaki en önemli sebep çoğu kere gizli tutuluyorsa ve erkekler tarafından belli edilmiyorsa da gelinler arası anlaşmazlıklar olmaktadır.

---

⁷⁴ Ali Rıza Balaman, *Akrabalık ve Evlilik Türleri*, Önsöz, İzmir, 1982.

Kayınbiraderlerin de aynı hanede yaşadığı geniş ailelerde geline karşı kayınbiraderler denetleyici bir rol oynarlar. Zaman zaman müdahalede de bulunurlar. Çok kere gelin ile kayınvalide arasında da anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Bunun temelinde ise iki ailenin yaşama biçimindeki farklılıklar yatmaktadır.

Sonradan kazanılan akrabalıklardan sadece sütkardeşliği vardır. Kan bağı ile kardeş olamayan iki çocuğun aynı kadından süt emme esasına dayanan süt kardeşliği süt emme çağında olur. Süt emen çocuklardan birisinin annesi hazır bulunmadığı- genellikle bu durum düğünlerde olur- veya hasta olup sütü yetmediği durumlarda hazır olup ve sütü bol olan başka bir kadından süt emmektedir. Bu aynı kadından süt içen çocuklar birbiri için süt kardeşi sayılıp gerçek kardeş gibidirler. Bu sebeple evlenmezler. Bu hususa İslami endişesi olan aileler dikkat etmekte fakat resmi makamlarda ise herhangi bir geçerliliği olmamaktadır.

Çoğunlukla akraba olmayanların desteğini kazanmak ve destek olanların sayısını attırmak amacıyla başvurulmuş kan kardeşliği vs gibi akrabalıklar, Cakova'da soy-sopa dayalı akrabalığın ve yardımlaşmanın hakim olması nedeniyle pek kurulmamıştır. Sağdıçlık ve yengelik gibi düğünde gelin ve damada rehberlik eden kimseler evlenen çiftin kendine çok yakın evli arkadaşlarından seçtiği kişilerdir. Ancak bu kişiler akrabalar arasında seçildiğinden sonradan kazanılmış bir akrabalık türü olarak görülmez. Cakova'da ayrıca iş, spor, okul vs arkadaşlığı da sık sık sonradan kazanılmış akrabalık türüne dönüşebilmektedir.

2.2.6. Komşuluk İlişkileri

Komşular, köy ve şehir ailesinin önemli bir bütünleyicisidir. Geçmişte görüldüğü üzere kişinin topluma mutlak surette yardımda bulunması, bir evin yaşayış alanı içinde olup biten; hastaya bakmak, cenaze işlemlerinde yardım, yası ve sevinci paylaşmak gibi işlevleri yerine getirmesi lazımdır. Şehir ve köy nüfusunu oluşturanların çoğu birbirini yakından tanıdığı için komşuluk ilişkileri de ileri düzeyde olmaktadır.

Komşuluk beraber yaşamaktan doğar ki bu insanların her zaman sıkı bir surette birbirleriyle temasta bulunup samimi olarak diğerine muhtaç oluşlarının da

bir ifadesidir. Komşuluk, aile arasındaki olaylara katılmak suretiyle olur. Eskiden doğumunu evde yapan bir kadına komşu kadınlar yardıma gelirlermiş. Hala doğan çocuğa elbise veya para hediye edilir. Özellikle ölüm halinde komşular birbirini en yakın yardımcısı ve tesellisidir. Başsağılığına gelen kadınlar mevtanın evinde kabul edilirken erkekler genellikle komşusunun evinde taziyede bulunurlar.

Ölenin evine yemek götürmek konusunda yakın komşuların katkısı büyüktür. Cakova'da ölüm törenleri istisnasız olarak yemekli olduğu için bu konuda onların yardımcı olmaları, evlerini "boş ev" olarak açmaları komşuluk ilişkilerinin seviyesini göstermek açısından yeterlidir. Hatta ölüm bazen küskün olan aileleri de barıştırdığını söylemek mümkündür. Ev komşuluğunun yanı sıra tarla, bahçe, iş yeri komşuluğu da vardır ki, bunlarda da ilişki ve yardımlaşma devamlıdır. Ölümde olduğu gibi diğer törenlerde de komşuların katkısı inkâr edilemez ve Cakova'da olsun köylerde de olsun komşuluk ilişkileri soğuk ve kopukluk değildir. Ama şu bir gerçektir ki köylerde komşuluk ilişkiler daha samimi ve daha sıcaktır.

Bir de olaya diğer bir açıdan bakacak olursak, komşular arasında anlaşmazlıkların var olduğunu inkâr edilemez. Bu bazen kavga ve ölümle de sonuçlanabilmektedir. Çoğu zaman imam veya toplumda saygı gören kişi barışmak için araya girer ve nitekim anlaşmazlık nihayet bulur.

Önceden özellikle köylerde komşular arasında çok cinayetler vaki olurdu. Bu cinayetler, namus için, toprak için, hırsızlık için kavga neticesi vb olaylardan meydana gelirdi. Bu konuda mevcut olan Sırp hükümeti nadiren katilini alıp haps ederdi. Öldürme gerçekleşikten sonra aileler kendi aralarında kapanırdı. Erkekler dışarıya çıkmazdı. Dışarıdaki işleri kadınlar görürlerdi. Veya toplumda saygısı olan biri maktul ailesinden belirli bir zaman için güven alırdı. Güven zamanı bitince gene eski gibi durum devam ederdi. Aynı durum günümüzde de devam etmektedir.

2.3. AİLE'DE ANLAŞMAZLIKLAR VE ÇÖZÜLME

2.3.1. Aile'de Sulh ve Sulh Teşebbüsü

Ailede herhangi bir nedenle anlaşmazlık meydana geldiğinde bu durum eşler arasında saklı tutulur. Geçmişte anlaşmazlıkların gizleme oranı daha yüksek olup boşanmalara daha nadir rastlanmıştır. Kadın iki şey için boşanmıştır. 1. Eğer başka bir erkekle gayri meşru ilişkiye girdiğinde yakalandıysa boşanmıştır ya da öldürülmüştür. Öldürülmüşse de kan davası güdülmemiştir. Çünkü kızın ailesi de bunu utanç olarak algılamış ve namusun temizlenmesi için buna rıza göstermiştir 2. Eğer hırsızlık yaparken da yakalandıysa boşanmıştır, ama öldürülmemiştir. Bunlar haricinde erkeğin eşini boşamaya hakkı yoktu. Bu yüzden belki de önceden erkekler kadınlara dayak uygulayabilmiştir. Kadınların boşanabilmelerini belirtilen sebepler dışındaki gerekçeler boşanma sebebi olarak kabul edilmediğinden veya toplum tarafından hoş karşılanmadığından erkekler kolayca eşlerine dayak uygulaması yapma cesaretini bulabilmişlerdir. Eğer erkek başka bir sebepten kadını boşadıysa ya boşanmaya karar aldıysa kız ailesi tarafından ya ölümle tehdit edilmiş yada çok aşırı tazminat parası ödemekle yükümlü tutulmuştur. Günümüzde ise genç evliler anlaşmazlıklarını gizleyememektedirler.

Bugün ise anlaşmazlıklar genellikle ekonomik faktörler yanında gelin kaynana uyuşmazlığı ile baba-oğul ilişkilerindeki bozukluklar rol oynamaktadır. Aile içi anlaşmazlıklarda aileye yakın ve hatırı sayılır kişilerin araya girmesiyle sulh sağlanmaya çalışılır. Bu aracılar arasında çoğu kez köy veya mahalle imamı olur. Aile içindeki bu tür anlaşmazlıklar çözüme kavuşturulamıyorsa son çare olarak boşanmaya gidilir.

2.3.2. Aile'de Boşanma

Cakova'da boşanmanın iki türüsü söz konusudur.

1. Fili olarak da prosedür olarak da gerçekleşen boşanma, hem dinen hem de resmi kaynakları üzerinde gerçekleştirilen boşanmadır.

2. Fiilen evliliğin devam ettiği fakat prosedür olarak evlilik akdinin / nikahın resmi kayıtlar üzerine sona erdiriliş gösterilmeye çalışıldığı boşanmadır.

Bu tür boşanmaların tamamı Avrupa ülkelerdeki kız veya kadınlarla evlenerek bu sayede oturma ve çalışma izni alabilmek için başvuru sahte bir boşanma çeşididir. Gerçekte ise dini nikâhın bozulmadığı ve eşlerin boş olmadığı bu tür boşanmalarında karı koca ilişkileri devam etmektedir. Çoğu kere bu yabancı ülkelerdeki ikamet izni veya vatandaşlık alabilmek için resmi kayıtlarda olan fakat gerçekte askıda olan bu evlilik gerçekleştirilmektedir.

Birinci boşama şekli toplumda hoş karşılanmazken ikincisine ekonomik nedenlerin yanı sıra geçici olmasından dolayı daha hoşgörü ile bakılmaktadır. Bölgedeki din görevlilerin bu tür boşanmalarının tam bir boşanma hükmünde olacağı dolayısıyla eski karıları ile olan evlilik ilişkisinin sona ereceğini belirterek bu tür boşanmaya karşı tavır takınmaları sebebiyle bu tarz boşanmalarda gittikçe bir azalma söz konusudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAKOVA'DA DİN

3.1. DİNİ HAYAT HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İnsanlık tarihinde bu denli öneme sahip olan din hakkında kesin bir tanım yapılabilmiş değildir. Zira, Er'in de belirttiği gibi; bir değil, bir çok din vardır. Bu nedenle din bilimleri sahasında tam bir din tanımı yapılmamıştır.⁷⁵

İslam din âlimleri ise, din kelimesinin Arapça “*deyn*” kökünden masdar veya isim olduğunu kabul ederler. Kur'an-ı Kerim'de din kelimesi doksan iki yerde geçmektedir, ayrıca üç ayette de (Tevbe 9/29; Saffat 37/53; Vakia 56/86) değişik türevleri yer almıştır. Bu ayetlerde dinin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür: Zül, yönetme-yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslam, şariat, hudud, âdet, ceza, hesap, millet⁷⁶ durum, mükâfat, hâkimiyet, galibiyet, mülkiyet, ferman.

Din teriminin Batı dillerindeki karşılığı “religion” kelimesidir. Bu kelime Latince “religio” kelimesinden gelmektedir. Kelimenin Latince “religare” ve “religere” kökünden geldiğini savunan iki farklı görüş vardır. Birinci görüşe göre “religio” kelimesinin, “toplamak ve bağlamak” anlamına gelen “religare”den; ikincisine göre ise “saygıyla kendisini toplamak” anlamına gelen “religere” kökünden geldiği ileri sürülmektedir.⁷⁷ Dolaysıyla din, sadece insanla tanrı arasındaki ilişkiyi düzenlemez, insanların arasını da düzenler.

⁷⁵ İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Ankara 1988, s. 3. Nitekim Yinger de; birkaç saat içinde yüzlerce din tanımı yapılabileceğini vurgulamıştır. Günter Kehrer, *Din Sosyolojisi*, terc. y. Aktay-M.E. Köktaş, Vadi Yay., Ankara 1998, s.1. Çeşitli din tanımları için bkz., Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, AÜİFY., Ankara 1961, s.36-52; Günay Tümer, *Çeşitli Yönleriyle Din*, AÜİFD, Cilt: XXVIII, Ankara 1986, s. 213-267.

⁷⁶ Günay Tümer, *Din*, İslam Ansiklopedisi, c. IX, TDV yay., Ankara 2002, s. 312.

⁷⁷ Veysel Uysal, *Din Tutumu Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları, No, 111, İstanbul 1996, s. 17; Ayrıca, g.b.i, Bkz, Fehim D. Gashi, *Kosova*

Sosyolojik açıdan bakıldığında din, içerisinde karmaşık toplumsal ilişkileri besleyen bir sosyal sistemdir ki bu sistemin unsurları dini inançlar, değerler, kurumlar, pratikler, ayinler ve teşkilatlardır.⁷⁸

Kutsal tecrübesi şeklinde tanımlanan dini tecrübe ise muhtelif şekillerde objektifleşerek türlü ifade tarzlarına bürünmektir. J. Wach'ın dini tecrübenin objektifleşme yönlerini şöyle tasnif eder:

1. Dini tecrübenin teorik anlatımı: Akide (doktrin)
2. Pratik anlatım: İbadet (kült)
3. Sosyolojik anlatım: dini cemaat veya topluluk.⁷⁹

Geniş manada dini inanç ve tecrübeden kaynağını alan her fiil ve davranışın dinin ameli cephesi olan pratik anlatıma ya da uygulama alanına dâhil olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak, daha dar bir anlamda pratiği “Homo Religiosus” (dindar insan)’un tanıma fiil ve işlemleri olarak vasıflandırabiliriz. Bu durumda din, tanıma hayatı, ibadet hayatı olarak karşımıza çıkmakta olup, ibadetin kapsamı oldukça geniştir.⁸⁰

3.2. İBADET HAYATI

Bilindiği üzere her dinde varlığına inanılıp bağlanılan, sevgi ve tazimle teslim olunan kudret sahibi yüce bir Varlık (ma’bud), dini yaşayış sahibi inanan insanlar topluluğu (müminler) ve müminin mabudua karşı yerine getirmekle mükellef olduğu fiil ve davranışlar (amel) olmak üzere üç temel özellik bulunmaktadır.⁸¹

Cumhuriyeti’nde Yaşayan Gençlerin Dini Yönelimleri, Balkan Araştırma Dergisi, c. 1, sayı 1, Bursa 2010, s. 67-69.

⁷⁸ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 2000, s. 230.

⁷⁹ Günay, a.g.e. s. 217

⁸⁰ Günay, a.g.e. s. 224

⁸¹ Yavuz Kerim, *Din Psikolojisinin Araştırma Alanları*, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Der., sayı 8, 1988, s. 88.

Nitekim Din Bilimleri açısından bir şeyin din olabilmesi için gerekli temel hususlardan birisi, onun ibadet, dini törenlerinin bulunmasıdır.⁸²

İbadet, kâinatın ve içindeki yaratılış gayesidir ve insan ibadetle namaz, Yüce Yaratıcı 'ya karşı saygısını, sevgisini, bağlılığını ve itaatini gösterir. Nitekim insanlık yeryüzünde var olduğu günden bu yana fitratının gereği olarak insanın olduğu yerde inanç ve ibadet de var olmuştur.

İbadet hayatı, dini yaşayışın özü ve esas yapısı olan imandan sonra gelen ikinci bir yönünü teşkil etmektedir. İman dini yaşayışın içte duyulup yaşanan sübjektif yönünü teşkil ettiği gibi, ibadetler ya da daha geniş manada ameller de onun belli şekil ve kurallara bağlı kalarak gerçekleştirilen objektif yönünü meydana getirmektedir. Esasen dindarlık, imanın ruhta yerleşip kök salarak orada duyulur ve yaşanır hale gelmesiyle doğar. İbadetler de, işteki imanın varlığından kaynaklanan tezahürleridir. Bu bakımdan dini yaşayışın özü ve esas yapısı imandır, imanın olmadığı yerde dinden ve ibadet hayatından da bahsedilemez. İbadetler ise imanın varlığından hayat bulup filizlenmektedir.⁸³

3.2.1. Namaz

Cakova'da günümüzde beş vakit namaz kılanların oranı yüksek gözlenmektedir. Komünizm döneminde yürütülen din karşıtı uygulamalar, Müslüman halkı arasında dini pratikleri yerine getirmede büyük bir soğukluk ve ihmalkârlık yaratmıştır. Bu durum özellikle komünizm döneminde doğup büyüyen ve eğitimini bu dönemde alanlar arasında daha açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Çünkü söz konusu dönemde eğitim ateizm ve onu etkisinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla komünizmden etkilenip dinlerini ihmal etmişlerdir.

Beş vakit namazını kılanların büyük bir kısmı namazlarını cami cemaatine katılarak yerine getirmektedirler. Cami cemaati içinde yaşlılar çoğunluğu

⁸² Bkz. Tümer Günay, *Küçük Abdurrahman*, Dinler Tarihi, Ocak Yay., Ankara, 1988, s. 17.

⁸³ Nureddin Topçu, *Dini Hayatın Psikolojik Temelleri*, İslam Mec., c. I, sayı 4, Ankara, 1956, s. 13.

oluşturmakla beraber gençler arasında da cemaate devam edenler vardır. Ancak son zamanlarda cemaate katılan gençlerin oranı arttığı görülmektedir.

Şehirdeki camilerin birbirine daha yakın olması birden okunan ezanların uyandırdığı duygu seli “hoca” olarak anılan din görevlileri ile şehirlinin daha sık ve yüz yüze görüşmesi çalışma zamanının genellikle belli saatlerle sınırlı olması gibi ayrıcalıklar şehir halkının cami cemaatine katılmasında büyük rol oynayan etkenler arasında görülebilmektedir. Bu arada şehir camilerinin gündüz namazlarında olmaları, köyden şehre çalışmak için veya başka bir işini görmek için gelen köylülerin namazlarını vaktinde ve camilerde kılmalarından kaynaklanmaktadır.

Cakova’da Cuma namazlarını kılan insanların sayısı diğer vakitleri kılanlardan çok daha büyüktür. İnsanlar beş vakit namaz kılmıyordur ama Cuma namazı gelince camiye gidip Cuma namazını kılmaktadır. Aynı durumu köylerde de görmek mümkündür. İnsanlar Bayram namazını daha yüksek oranla kılmakta olup camiler tamamen dolmaktadır.

Günlük namazlarının hemen akabinde tespih çekilir, dualar yapılır ve camilerin çoğunda sabah ile yatsı namazından sonra imam aşır (aşere) okur. Sabah vaktinde Haşır suresinin son beş ayeti “La yesteve...”, yatsı namazı sonrasında Bakara suresinin son iki ayeti “Amerresulü...” okunur. Camilerde namazları imam kıldırır, camilerin hepsinde bir de imamla birlikte maaşlı müezzinler de bulunmaktadır. Cakova’nın bütün camilerinde namaz Hanefi mezhep kurallarına göre kılınmaktadır.

3.2.2. Oruç ve Ramazan Bayramı

Bütün İslam dünyasında olduğu gibi Cakova’da da dini hayatın en canlı olduğu ay Ramazan ayıdır. Oruç tutanların oranı yüksek gözlenmektedir. Oruç tutmayanlar daha ziyade komünizm döneminde yetişmiş öğretmen ve diğer entelektüeller ile gençler arasında görülmektedir. Komünizm döneminde, özellikle öğretmenlerin kahir ekseriyeti kendileri oruç tutmadıkları gibi öğrencilerin orucuna da zorla bozduruyorlardı. Öğretmenlerden gizli oruç tutanlar da vardır.

Günümüzde bu aydınlar sınıfından başka gençlerin bir kısmı da oruç tutmamaktadır. Son zamanlarda toplum içinde ve alenen oruç tutanların sayısı gittikçe artmaktadır. Sahura kalkma önceden gençlerin çaldıkları davul ile yapılıyorken günümüzde çalar saat ile yapılmaktadır. Son Zamanlarda camilerde sabah namazı sahur vaktinde yarım saat gibi bir süre geçtikten sonra kılınmaktadır. Camilerim büyük bir kısmında günlük namazlardan önce “mukabele” okunmaktadır.

Dini hayata etki eden faktörlerden biri olarak gördüğümüz vaaz u nasihatler, Ramazan ayında her gün ikindi namazından sonra ve yatsı namazından önce olmak üzere iki kere cami vaizi veya camii imamı, tarafından yapılmaktadır. Akşam namazları ise genellikle camide değil evlerde kılınmaktadır. Ramazanda iftar camiden okunan ezanla veya yerel televizyon ve radyoların iftar vaktinde verdikleri ezanla açılmaktadır. Önceden davul çalarak haber verilirdi. Oruç tutanların iftar sofrasındaki yemeklerin çeşitliliği ve çocukların sevinci Ramazan ayının göze çarpan özelliklerindedir. Müslümanlar Ramazan ayı boyunca teravih namazını kılmaya daha bir özen göstermektedirler.

Namaz kılmayanlar da oruç tutmaktadır. O yüzden oruç tutma oranı yüksek gözlenmektedir. Aynı zamanda namaz kılmadığı, hatta başörtüsü takmadığı halde oruç tutan kadınlara rastlamak mümkündür. Hatta ve hatta açık kıyafet konusunda hiç dini endişe taşımayan bayanların da oruçlu olduğunu görmek mümkündür. Son zamanlarda oruç tutma oranı artmaktadır.

Bayram namazında bütün camilerin dolup taşması Bayram gününe verilen değeri göstermektedir. Herkes bayramlık elbisesini giyerek güzel kokular sürerek namaza gider, ölüleri için dua ederler. Mezarlıktan eve dönen erkekler evdekilerle bayramlaştıktan sonra Bayram kahvaltısı yapılmaktadır. Kahvaltı yemeklerinin çokluğu ve çeşitliliği göze çarpmaktadır. Kahvaltından sonra akraba komşu ve dost ziyaretine gidilir. Mezar ziyaretleri genelde bayram birinci günü yapılmaktadır. Evin büyüğü vd hayatta olanlalar ilk olarak bayramlaşmazken mezara gidip annesinin, babasının veya oğlunun vs mezarını ziyaret ettikten sonra eve gelip bayramlaşmaktadır. Eğer bir kişinin ölümünden sonra ilk bayram ise evde taziyeler

için kapı açılır, komşular akrabalar gene “bu bayram için üzüldünüz mü veya ölü için üzülmezin size sağlık” gibi ifadelerle tesellide bulunmaktadırlar.

3.2.3. Zekât ve Sadakatul-Fitre

Bir toplumu ayakta tutan ve fertlerini birbirine bağlayan temel esaslardan birisi de sosyal yardımlaşmadır. Sosyal yardımlaşma dini duygulardan kaynaklanır. Toplumunu birleştirip kaynaştıran aynı dine mensup olmaktan kaynaklanan inanç birliğidir. Dini bir vecibe olan zekâtın sosyal hayatı düzenlemedeki payı büyüktür. Zekât ibadetini yerine getirenler bunu daha fazla Ramazan ayı içerisinde verirler. Ramazan ayı dışında zekâtını verenlerin sayısı azdır. Zekât ile yükümlü vatandaş nakit para hayvan ve tarım ürünleri için verilecek zekât miktarını Cakova Müftülüğü'nün Ramazan ayı içerisinde bununla ilgili hazırladığı ve bütün camilere dağıttığı bir zekât miktarı listesinden öğrenmektedir. Aynı listeden Ramazan ayında verilmesi gereken bir de Sadekatü-l fitre miktarı öğrenilmektedir.

Bazen zekât veya sadekatü-l fitre ile canlı tutulduğu için zekât fitre gibi miktarlar ilk önce muhtaç olan yakınlar verilmektedir. Yakınlarda bunlara muhtaç olan yoksa zekât ve fitre genellikle müftülüğe verilmektedir.

3.2.4. Haç

Haccın dini bir vecibe olmasının yanı sıra hacca gidenlerin arasında sosyal bütünleşmeyi sağlamada da önemli bir etken olmaktadır. Cakova'daki Müslüman halkı haccın yapıldığı kutsal mekânlara karşı da özel bir sevgisi ve sempatisi vardır. Kosova haç organizasyonu K.C İslam Birliği düzenlenmektedir. Hacca gidenlerin yaş ortamları 50'nin üstündedir. Son birkaç yıldır genç yaşta olanların da hacca gittiği görülmüştür. Hacca gitmeye niyetlenenler önceden parasal planını ona göre yapmaktadırlar. Resmi işlemlerini tamamladıktan sonra hacca gideceklerini akraba komşu ve dostlarına haber verirler. Hacca gidip gelenlerin büyük bir kısmı sakal uzatır ve ona artık “hacı” diye hitap edilir.

Dini ibadetlerini düzenli olarak yapmayanlar hacca gitmeyi bir dönemin başlangıcı olarak görürler. Haç dönüşünden sonra artık namazlarını devamlı ve

camide kılmaya gayret eder, yerli yersiz kötü söz ve davranışlardan kaçınırlar. Hacca gitmeyenlerin zihninde de böyle bir hacı imajı vardır. Bu imajın dışına çıkan hacılar ise halk tarafından kınanmakta ve dedikodu malzemesi yapılmaktadır.

3.2.5. Kurban

Kurban Bayramı yaklaştığında Cakova'daki köylerin belirli yerlerinde büyük ve küçükbaş kurbanların satışı yapılmaktadır. Şehre nazaran köy halkının kurban kesme oranı daha yüksektir. Bunun başlıca nedeni ise köy halkının büyük bir bölümünde bu tür hayvanları kendilerinin yetiştirmesidir. Kurban kesilmesi için dini hükümlerin öngördüğü şartlar kendinde taşımayan kimseler bile kurban kesmek oldukları inancıdadır. Yerel halk arasındaki düşünce kurban ibadetinin geleneksel hale geldiğinin bir göstergesidir. Bayram namazı kılınıp mezarlık ziyaret edildikten sonra Bayram kahvaltısı yapılır. Kahvaltıdan sonra kurbanlar kesilir.

Bazı aileler büyük baş kurban keserken bazıları ise daha çok koyun kurban keserler. Daha yeni vefat etmiş anne veya baba adına kurban kesenler de vardır. Kurban kesildikten sonra kurban etinin bir kısmı fakirlere veya muhtaç olanlara verirler. Bazıları kurban yerine nakit para vermektedirler. Bu para Cakova İslam Birliğine Priştine'de bulunan İmam Hatip Lisesi öğrencilerine et almak üzere gönderilir. Kurban derileri ise eskiden post yapılırken günümüzde postlar kullanılmadığı için kurban derileri Müftülüğe veya Priştine'deki İmam-Hatip Lisesine bağışlanmaktadır.

3.3. İBADET MEKANLARI VE DİN EĞİTİMİ VEREN MÜESSESELER

3.3.1. Cakova Müftülüğü

Kosova Cumhuriyeti İslam Birliği Kosova'da yaşayan bütün Müslümanların dini kuruluşudur. İslam Birliği İslam dini esaslarına dayalı dini yaşayış tertiplemeyle görevlidir ve Müslümanların din işlerini organize ederek onların dini görev ve yükümlülüklerini tespit etmektedir. K.C İslam Birliği kendi bünyesinde 13 Müftülük barındırmaktadır. Bunlardan birisi de Cakova Müftülüğüdür. Müftülüğün cami meclisleri tarafından seçilen ve 15 üyeden oluşan Müftülük Meclisi vardır.

Müftülükte görev yapan personel sayısı 9'dur. Bunlar da; Müftü, Başımam, Sekreter, İslam Din Eğitimi ile ilgilenen iki görevli, aıdat görevlisi, hazinedar, cenazelerin defni ile ilgilenen bir görevli ve postacı-şoför. Müftülüğe bağılı olan ve dini yayınlar konferanslar vs düzenleyenler bir de İlmiye Meclisi faaliyet göstermektedir. Bugün Cakova İslam Birliğı Müftüsü Ahmet Efendi Hoxha'dır. Müftüler müftülük meclisinin oylarıyla seçilirler.

Nitekim Cakova'da genel itibariyle dini yaşam geçmişten günümüze hep sıkıntılarla karşılanmıştır. Çünkü daha Cakova pek çok kez ve her türlü işgale maruz kalmıştır. Dolayısıyla işgalciler güçlerini kullanarak özellikle bu şehirde hâkim bir görünüm arz eden İslam dinin iznini kaybetmeye ve silmeye çalışmışlardır. Buna karşılık İslam dinin kaybolmaması konusunda C.I.B önemli rol oynamıştır. Bu ve benzeri çabalar neticesinde yaklaşık dört yüzyıldan itibaren Cakova'da İslam dini hala mevcudiyetini devam ettirmektedir.

Cakova'daki Müftülüğün amacı şehirde ve çevrede dini yaşamını planlamak, düzenlemek, koordine etmek, denetlemek ve uygulamasını sağlamaktır.

K.C İslam Birliğı bağımsız bir kuruluştur ve kendi bütçesini yerli Müslüman halktan topladığı zekât sadekatü'l-fitre, kurban ve kurban ve kurban derileri vakıf gelirleri ve diğere gönüllü yardımlardan oluşturmaktadır. Camiin imamı ve müezzinin maaşlarını oluşturduğu Aıdat Fonundan ödenmektedir. Sözü edilen fon gelirlerini her Müslüman aile (hane)'nin dini hizmet karşılığında yılda bir ödemekle mükellef tutulduğu bir miktardan elde etmektedir.

Müftülüğün kendisinde görev yapan personelden başka onun kadro elemanları olarak çalışan din görevlileri vardır. Bu kadronun faaliyetlerini yürüttüğü üç temel dini kurum vardır. Bunlar da a) camiler b) mektep ve c) Medresedir.

3.3.2. Camiler

Bilindiğı üzere genellikle dinlerde toplu halde yapılan ibadetlerin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Topluca yapılan bu ibadetlere imkân sağlamak üzere yeryüzünde halen yaşamakta olan dinlerin mensupları yeryüzünde mabetler inşa etmişlerdir.

Dinler Tarihi bize, geçmişte ve günümüzde çeşitli dinlerde toplu ibadet konusunda oldukça zengin bilgiler sunmaktadır.

Dolayısıyla şüphesiz her din; müminlerini ortak değerler, hedefler ve gayeler etrafında toplamak, birleştirmek, uzlaştırmak, kaynaştırmak suretiyle güçlü, inançlı bir toplum oluşturmak ister. Bu birleşme ve kaynaşmanın oluşmasında ortak inanç esaslarının benimsenmesi kadar, dinin vazgeçilmez temel bir ögesi olan ibadetler de rol oynar. İbadetler aynı dine inanan insanları birbirine yaklaştırıp kaynaştırır; cemaat ve birlik şuurunun oluşup gelişmesini sağlar.⁸⁴

Bunun için İslami ibadetlerin temel hedeflerinden birisi de Müslümanları cemaatleşmeye ya da sosyal, ekonomik, siyasi vb. her açıdan güçlü ve sağlam bir birlik oluşturmaya götürmektir. Başta namaz olmak üzere bütün ibadetler, bu birlik olma zorunluluğunu hatırlatıcı bir mahiyet arzeder. Zira vakit namazlarının cemaatle topluca kılınması, ferden kılınmasından çok daha sevaplı ve makbuldür⁸⁵, cuma namazı ancak cemaatle kılınabilir, yılda iki kez büyük ve coşkulu bir katılımı bayram namazları topluca kılınır, bir ay müddetle kılınan teravilerin cemaatle kılınması makbul ve yaygındır. Bütün bunlar, namaz vasıtasıyla küçük çapta bir cemaatleşmenin oluşmasına ve giderek daha büyük ve güçlü bir birliğin oluşturulmasına yöneliktir. İşte bu yönde camiler büyük önem arzeder.

Çünkü Camiye giden fertleri arasında bir duygusal yakınlaşma olur, neticede camii cemaat aralarında dayanışma, yardımlaşma ve kardeşlik duygularının oluşmasını ve sosyal münasebetlerin gelişmesini sağlar. Onlar birbirlerinin sevinç ve kederini paylaşır, aralarından camiye gelmeyenlerin durumunu araştırıp sıkıntısı olanların yardımına koşarlar. Cemaat bireyleri arasındaki bu manevi yakınlaşma, maddi yardımlaşma zemini oluşturduğu gibi, günlük hayatın çeşitli yönlerinde de kendini gösterir. Çünkü kişi, cemaat sayesinde insanlarla tanışıp görüşme ve onları yakından tanıma fırsatı da bulmaktadır.

---

⁸⁴ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, s. 191-197.

⁸⁵ Bkz. Kur' an, *el-Hucurat*, ayet 10; *el-Bakara*, ayet143; *Ali İmran*, ayet 103.

Dolayısıyla camii, “Allaha en yakın olanınız, kötülüklerden en fazla sakınınız, fazilet vs ahlakça en üstün olanınız başkalarına ve büyüklerine en fazla itaat edeninizdir” ifadeleri ile toplumun her çeşit sınıflarına ait fertlerin muayyen belirli manevi değer ölçüleri etrafına toplanmalarına sağlar. Cami bütün insan katmanlarını bir araya getirmekle beraber zengin-fakir, müdür-işçi, vs kimseleri arasında ayırım yapmaksızın bir araya getirerek aralarına adalet, itidal tavsiye derken sevgi, saygı ve anlayış havası içinde beraberce çalışmalarını ve dolayısıyla birlik ve dayanışmanın teessüsünü sağlar. Nitekim cami bir milleti millet olarak var edip onun hususiyetlerinin teşkil eden örf, adet ve gelenekleri kuşaktan kuşağa, nesilden nesile geçmesi suretiyle asırlar boyunca devam edip gitmesini ve dolayısıyla milletin var olmasını sağlar. Zira camiden başka hiçbir müessesede bu kadar yaştaki kimselerin devamlı olarak bir araya toplandığını görmek mümkün değildir.

Bu yüzden ibadet hayatının yerine getirildiği bir kurum olarak camiler daha önce dediğimiz gibi Cakova ‘da şehrin kurulmasıyla birlikte kurulmuşlardır. Çünkü yukarda da zikredildiği gibi camiler insanları bir araya getirir ve dini yayma ve anlatma konusunda çok önemli yer tutar.

Cakova camilerini iki guruba ayırmamız gerekir:

1. Osmanlı döneminde inşa edilen ve bugün mevcut olan camiler:

Bizeban Süleyman Ağa Camii, Hanka Camii, Kerim Bey-Sofa Camii, Gül Camii, Hacı Ömer Camii, Kosar Camii, Mola Yusuf Camii, Gets Senti Camii, Halil Efendi Camii, Mahmut Paşa Camii, Seyfıkin Ziya Camii, Yeni Cami, Şeyh Hacı Feyzullah Ağa Camii.

2. Osmanlı döneminde inşa edilen ve bugün mevcut olmayan camiler:

Baş Pazar Camii, Büyük Medrese Camii, Küçük Medrese Mescidi, Fetah Ağa Camii, Süleyman Ağa Camii, Ses Çıkaran Cami, İslam Bey Camii, Kışla Camii, Arslan Paşa Camii.

Bütün bunlarla beraber bugün camilerin inşaatını veya dekorasyonunu halk kendi maddi imkânlarıyla yapmaktadır. Her camimin bir imamı ve müezzini vardır. İmam hem vaiz hem de muallim durumdadır. İmamların çoğu Arap Ülkelerindeki

İslami Üniversitelerden mezun olmuşlardır. İmamların cami dışında yaptıkları başka hizmetleri de vardır. Bunlar yeni çocuğa isim koymak, sünnet düğünlerinde mevlit ve sünnet duasını okumak, evlenme düğünlerinde nikâh kıyıp dua etmek, birinin vefatında cenazeyi yıkayıp kefenlemek ve cenaze namazını kıldırmak, vefattan bir hafta sonra ölünün ailesinin düzenlediği hatim ve mevlit davetine icabet etmektir.

Ancak cenaze yıkama, cenaze namazı ve mevlit okuma dışında imam pek davet edilmemektedir. Çünkü bazı ailelerin dinden anladığı tek şey bunlar olduğu için din görevlisi de sonuna kadar kendi açısından değerlendirmeye çalışır. Hatim ile mevlit okuma, bazen de sadece mevlit okuma uygulaması sadece birinin vefatından sonra değil de mübarek geceler veya başka merasimler dolayısıyla da düzenlenmektedir. Bu dini bir gelenek halini almıştır. Vefat etmiş ebeveynlerin ruhları adına hatim veya mevlit okutan aileler vardır. Bütün bu uygulamalar böyle bir istekte bulunan ailenin evinde yapıldığı için aile efradı da bundan nasibini almaktadır. Bu arada din görevlisine dini siyasi, güncel vs. sorular sorulur o da cevap vermeye çalışır.

Bu tür toplantılar bazı aileler için “hoca” veya din görevlisi ile daha yakın ve daha açık olarak görüşebildiği tek vesile olduğu için onlar açısından da din görevlisi tarafından da önemlidir. Özellikle mevlidin okunduğu çocukların da hazır bulunması onların hiç unutmayacakları bir dini atmosfer oluşturur.

İmam kendi halk ve cemaati ile iç içe olup onların dini hayatlarına etki yapan çok önemli bir faktör konumundadır. Nitekim görev yapan imamlar kendi cemaat ile samimi sosyal ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. İmanın cami içi ve dışında yaptığı dini hizmetler arasında cübbe ve sarık giyme zorunluluğu vardır. Görevde bulunmadığı zamanlarda böyle giyim zorunluluğu yoktur. Son zamanlarda özellikle bazı genç din görevlilerinin sarıksız veya takkesiz olarak dolaşmaları cemaat tarafından iyi gözle bakılmamaktadır.

3.3.3. Büyük Medrese

Büyük Medreseye geçmeden önce diğer medreselerinin dini ayakta ve canlı tutmak yönünde oynadıkları önemli konumunu vurgulamayı düşünürüz. Medrese,

İslam Birliği Kurumları için ihtiyaç duyulan imam, hatip, muallim, vaiz gibi kadroları yetiştiren lise seviyesinde bir eğitim kurumudur. Eskiden medreseler o zamanın mevcut eğitim şartlarına göre değişik seviyelerdeydi. Kosova'daki son medresenin kapatıldığı 1948 kadar çok sayıda medrese vardı. Hatta bazı şehirlerde ikiden fazla medrese de bulunabiliyordu. Örneğin; Priştina'daki Pirinaz Medresesi ve III. Sultan Selim Medresesi; Prizren'deki Mehmet Paşa, Sinan Paşa ve Emin Paşa Medreseleri; Gilan'daki Atik Medresesi; İpek'teki Atik Medresesi; Cakova'daki Büyük ve Küçük Medreseleri vd. Bunlardan daha sonraki yıllarda açılan ve faaliyet gösteren Priştina, Prizren ve Gilan da Alauddin Medreseleri oldu.

Dolaysıyla yüzyıllarca halkının eğitim-öğretimine büyük katkılarda bulunan Kosova'daki bu tanınmış medreselerin geleneğini yukarda adını zikrettiğimiz Alauddin Medreseleri devam etmiştir.

Bir eğitim ve ğretim kurumu olan Alauddin Medresesi 1951 yılında Priştina'da açılmıştır. Medrese 1961 yılına kadar (10 yıl) ilkokul seviyesinde faaliyet gösterdi. Daha sonra 5 yıllık eğitim veren lise seviyesine geçmiştir.

Priştina'daki Alauddin Medresesi Arnavutların yaşadığı tüm bölgelerde dini ve profesyonel eğitimin Arnavutça verildiği tek okuldu. Bu durum uzun bir süre böyle devam etti. Medresede Bosna, Sanacak ve Arnavutluk'un bütün topraklarından gelen öğrenciler eğitim görmüştür. 1979 yılında İslam Birliği Başkanlığı okulun ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek yeni bir bina inşa etme kararını aldı. Bu girişim 1985 yılında başarıyla sonuçlandı. Medrese eğitimin yapılması ve geliştirilmesi için her türlü imkanlara sahip yeni binasında faaliyete geçti.

Medrese'de Kosova Eğitim Bakanlığı ve Kosova İslam Birliği Başkanlığı'nın onayladığı müfredatlar uygulanmaktadır.

Medrese'den alınan diploma diğer lise diplomalarıyla eşdeğerdedir. Günümüzde medrese diğer liseler gibi genel lise statüsüne sahiptir.

Tablo 3.1: İmam Hatip Lisesi

10. Sınıf için Haftalık Ders Müfredatı		
No	Dersin Adı	Ders Saati
1	Kuran	3 saat
2	Kelam	2 saat
3	Fıkıh	2 saat
4	İslam Tarihi	2 saat
5	Arnavutça	3 saat
6	Arapça	4 saat
7	Türkçe	2 saat
8	İngilizce	2 saat
9	Matematik	2 saat
10	Coğrafya	2 saat
11	Biyoloji	2 saat
12	Fizik	2 saat
13	Kimya	2 saat
14	Bilgisayar Dersi	2 saat
15	Beden Eğitimi	1 saat

Tablo 3.2: İmam Hatip Lisesi

11. Sınıf için Haftalık Ders Müfredatı		
No	Dersin Adı	Ders Saati
1	Kuran	5 saat
2	Kelam	2 saat
3	Fıkıh	2 saat
4	Tefsir	2 saat
5	Hadis	3 saat
6	Ahlak	2 saat
7	İslam Tarihi	2 saat
8	Arnavutça	3 saat
9	Arapça	4 saat
10	İngilizce	2 saat
11	Matematik	2 saat
12	Biyoloji	2 saat
13	Fizik	2 saat
14	Kimya	2 saat
15	Bilgisayar Dersi	1 saat
16	Beden Eğitimi	1 saat

Tablo 3.3: İmam Hatip Lisesi

12. Sınıf için Haftalık Ders Müfredatı ⁸⁶		
No	Dersin Adı	Ders Saati
1	Kuran	5 saat
2	Kelam	2 saat
3	Fıkıh	2 saat
4	Tefsir	2 saat
5	Hadis	3 saat
6	Ahlak	2 saat
7	İslam Tarihi	2 saat
8	Arnavutça	3 saat
9	Arapça	4 saat
10	İngilizce	2 saat
11	Matematik	2 saat
12	Biyoloji	2 saat
13	Fizik	2 saat
14	Kimya	2 saat
15	Bilgisayar Dersi	1 saat
16	Beden Eğitimi	1 saat
17	Sosyoloji	2 saat
18	Beden Eğitimi	1 saat

Zamanla medreseye olan talebin daha da artması üzerine Medrese şubelerinin açılması gündeme geldi. Böylece Prizren ve Gilan'da şubeleri açıldı. 1997 yılında ise Alauddin Medresesi'ne bağlı olarak Prizren ve Priştina kız öğrenci şubeleri açıldı. Böylece Müslüman Arnavut kadınının eğitimi ve aydınlanması için bir adım daha atılmış oldu.

⁸⁶ Tablo 3.1, 3.2, 3.4'te yer alan Ders Müfredatı İmam Hatip Lisesine Ait olan <http://medreseja.com/lendet-mesimore/> sitesinden alınmıştır.

Priştina'daki Alauddin Medresesi yıllar önce başladığı misyonuna İslami eğitici ve kültürel geleneğini sürdürmek için devam etmektedir.

Bu yönde dini etki eden başka bir faktör de İlahiyat Fakültesidir. Alauddin Medresesi'nin başarıları İslam Birliğinin büyümesi ve gelişmesi yüksek öğrenim ihtiyacının doğması yeni siyasi-sosyal ve kültürel şartların oluşması Kosova İslam Birliği idari organlarının Priştina'da İlahiyat Fakültesi açma kararını almasına vesile olmuştur. Bu fakülte İslam Eğitiminin üniversite seviyesinde olmasını sağlamıştır. İlahiyat Fakültesi 1992 yılının aralık ayında açıldı. İlahiyat Fakültesi'nde eğitim süresi 4 yıl, yani 8 dönemdir. Fakülte statüsüne uygun olarak sınavlarda başarılı olan öğrenci, diploma tezini hazırlamalı ve ilgili komisyon önünde savunmalıdır.

Kosovalı öğrencilerin yanısıra İlahiyat Fakültesi'nde Arnavutluk, Karadağ, Makedonya ve Preşeva Vadisi'nden gelen öğrenciler öğrenim görmektedir. İlahiyat Fakültesi çalışmalarına, okula dönüştürülmüş bir binada başlanmıştı. Şimdi ise çağdaş eğitim standartlarına uygun yeni binasında, kendi kadrosuyla hizmeti veren bu fakülte, kaliteli bir eğitim için her türlü imkânlarla sahip bulunmaktadır. Cakova'da ve çevresinde imamlık yapanlar yukarıda zikredilen medreseden mezun olmuşlardır. Dolayısıyla zikrettiğimiz kurumların öneminin çok büyük olduğunu söylemek mümkündür.

Cakova'da dini yaşama etki eden başka bir faktör de Büyük Medresedir. Bu medrese 3 asır boyunca kültür, eğitim ve öğretim faaliyetlerine durmadan devam ettirmiştir. Bu muhteşem kurum 1707 – 1714 yıllar arasında inşa edilmiştir. Üveys Efendi tarafından inşa edilen bu medrese Hadum Mahallesinde bulunmaktadır.

Bu medreseden önemli, seçkin âlimler çıkmıştır ki bunlar öğrenimini İstanbul'da, Arabistan'da tamamlamışlardır. Bu medrese 1948 yılında, eski Yugoslavya komünist rejimi sırasında kapatıldı, çünkü komünist sistemi onu düşman olarak görüyordu. Daha sonra yeniden açıldı. Ancak bu medrese yine 1999 yılında Kosova savaşında Sırp güçleri tarafından tamamen yakıldı. Çünkü Sırp, medresenin eğitim, öğretim, kültür ve din açısından tüm Arnavut topraklarının vatanseverleri için çok önemli bir yere sahip olduğunu biliyorlardı.

Resim 3.1: Sırp Tarafından Zarar Gören Büyük Medrese Binası

Bu medrese 2002 yılında yeniden eskisi gibi onarıldı ve şu anda faaliyettedir. Medrese İslam Birliği Kurumuna ait olup işletmesi Hüdai Vakfı tarafından yapılmaktadır. Nitekim medrese Hafızlık Kurumu olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu kurumda eğitim almaya gelen talebelerin ortalama yaşı 7-12 arasındadır. Belirtmeliyiz ki buraya gelen öğrenciler Kuran ezber öğreniminin yanısıra devlet okullardaki normal eğitimlerine de devam etmektedir. 2002 yılından bugüne kadar bu kurum Kosova'ya onlarca hafız kazandırmıştır. Osmanlı dönemi ile başlayan bu hafızlık geleneği bugün hala devam etmekte olup oraya gelen talebeler ücretsiz olarak eğitimlerine devam etmektedir.

Medreseye sadece Kosova'nın muhtelif yerlerden değil komşu ülkelerden Karadağ, Arnavutluk ve Makedonya özellikle Üsküp'ten gelmektedir. Talep sayısı çok olduğu için Hüdai Vakfı yeni bir bina daha Medrese avlusunda inşaat etmeye başlayacak. 40 yataklı olan bu Medrese yeni bina ile 70 yataklı kapasitesine kavuşacaktır. Dolayısıyla bu kurum hem sosyal hem de eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.3.4. Mektepler

K.C'deki okullarda din dersi bulunmadığı için örgün din eğitiminin yapıldığı tek yer olan Mektepler camiye yakın veya bitişik durumundadırlar. Mekteplerin bulunmadığı yerlerde din eğitimi camilerin içinde yapılmaktadır. Din eğitimi, eskiden beri belli bir plana göre değil sadece yoğun olarak ramazan ayında devam etmektedir. Diğer zamanlarda maalesef din dersi az sayıda mektep hariç okutulmamaktadır. Ancak şu da bir gerçektir ki din eğitimi Mektebe giden çocukları genel eğitimden alıkoymamaktadır. Çünkü mektepte verilen din eğitiminin dersleri okullardaki derslere göre ayarlanmıştır.

Mektepte verilen din eğitimi çocukların konuştukları ana dillerinde yapılmaktadır. Muallim de derslerden başka öğrencilere faydalı olacağını düşündüğü diğer bir takım etkinlikler de düzenlemektedir.

3.3.5. Tarikatlar

Osmanlıların 1389'da Kosova Savaşı'nı kazanmasından sonra bölgedeki varlığını kesinleştirmesi ve fetih hareketinin batıya doğru devamı neticesinde Arnavut unsurlarda İslamlaşma dalgaları görülmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti burada resmi bir İslamlaşma politikası gütmemişse de Arnavutlar, İslam dinini seçmişlerdir. Bunda doğal bir rakip olan güçlü Sırp etkisi dışında, dönemin Osmanlı yönetiminin sunduğu ekonomik, siyasal ve sosyal koşulların etkisi de rol oynamıştır. Osmanlı Devleti Arnavutların sıkı sıkıya bağlı oldukları kabile yapılarına çok fazla müdahil olmayarak onların İslamlaşmasında olumlu bir etki oluşturmuştur.

17. yüzyıla gelindiğinde Arnavutların çoğu İslam dinini kabul etmiş durumdaydı. Buradaki Müslümanların dinî organizasyonları şeyhülislamın belirlediği düzene göre olmakta ve müftülerce uygulanmakta idi. Osmanlılar bölgenin İslamlaşması için bölgeye gönderilen tarikat mensubu dervişlerden, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirerek bölgeye yerleştirdikleri Yörük Türklerinden başka, İslam kültürünün yayılması için de ciddi çalışmalarda bulunmuşlardır. Kosova'daki hemen hemen tüm kentlerde inşa edilmeye başlayan cami, tekke, han, türbe, medrese,

mektepe, kütüphane, zaviye, kale, kule, şadırvan, çeşme ve kervansaraylar şehrin dokusunu da değiştirmiştir.

Cakova şehrinde tarikatlar çok yaygındır ve büyük önem taşımaktadırlar. Az nüfuslu olan Cakova şehrinin bu kadar çok mistik grupların olması onu diğer şehirlerden hatta balkan şehirlerden farklı kılmakta ve bu durum şehre özellik kazanmaktadır. Çünkü bu kadar az nüfuslu hiçbir yerde bu kadar mistik grup bulunmamaktadır.

Dünya etrafında en önemli on iki tarikat vardır. Bunların sekizi önceden mevcut olduğu gibi bugün de mevcuttur. Bu önemli sekiz gruplar bunlardır:

1. Kadiri Tarikatı
2. Rifa'i Tarikatı
3. Şazili Tarikatı
4. Nakşibendî Tarikatı
5. Bektaşî Tarikatı
6. Melami Tarikatı
7. Halveti Tarikatı
8. Sa'adi Tarikatı

Cakova'da bulunan bu tarikatlar arasında hiçbir zaman olay çıkmamıştır. Nitekim aralarında ilişkiler hep kardeşçe olmuştur. Dolayısıyla küçük bir şehirde bu kadar çok tarikatın olması ayrılığa karşı hiç sebep olmamıştır. Bu gösteriyor ki bütün tarikatların temel amacı tek idi. O amaç ise Allah'a sevgi tohumları ekmek, onu tanımak, zikretmek ve insanları doğru yola iletmek idi. Bu durum şimdi aynı olmamasına rağmen gene devam etmektedir. Arnavutlar arasında ve özellikle bugünkü güney Arnavutluk'ta Bektaşilik de oldukça yaygındır.

Bektaşılık bir anlamda Arnavutların daha önceki yaşam tarzlarına uygun bir anlayış sunmuştur ve bunun kaynağı da Yenci Ocağı'dır.⁸⁷ Devşirme usulüyle orduya alınan birçok Arnavut bu tarikata girmiştir. Bektaşılık dışında Halveti, Kadiri, Melami, Mevlevi, Nakşibendî, Rufai, Sinani, Şazeli gibi tarikatlar da bulunmaktadır. 1945'ten itibaren bu tarikatların ortadan kaybolmalarına ve 1952'de bu konuda konan yasağa rağmen 1970'lerde bu kurumların faaliyetlerini yürüttüğü görülmüştür.

Arnavutlar hakkında zikredilmesi gereken önemli bir not da farklı din ve mezheplere mensup olan Arnavutlar arasında dini içerikli kavga ve çatışmanın meydana gelmemesidir. Arnavutların bu konudaki esneklikleri, Katolik-Ortodokslar arasında olduğu gibi Sünni Müslüman ve Bektaşiler arasında da sürmektedir.

3.4. ÇAKOVA'DA DİNİ MERASİMLER VE İÇİNDE BARINDIRDIĞI HURAFELER

3.4.1. Törenler

Törenler tarih ilminin olduğu kadar sanat ve kültür tarihinin de önemli parçalarından biri olup, biçimleri ve nitelikleri açısından kendi çağlarına ışık tutan önemli olaylardır. Dolayısıyla törenler bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirir, ortaklığı pekiştirir. Toplumun geleneklerinin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törenlerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde ayakta tutar. Toplumun bir üyesi olmanın mutluluğu duygusunu verir. Özellikle toplumun bunalımlı dönemlerinde kişilerin coşku ve duygularını bir arada dile getirmelerine imkân sağlar.

Bununla beraber törenler bireyleri iç gerilimden, tasalarından arındırır. Günlük hayatın dağınıklığı, çeşitliliği, iş bölümünü yarattığı ayrılıklar karşısında şenlikler toplumu bir araya getirir. Hemen herkes katılır, ortak bir amaç için emeklerini, varlıklarını bir araya getirirler. Bireyler ve toplum kesimleri arasındaki sürtüşmeleri, hasımlıkları kaldırır. Toplum kesimleri arasında katmanlar kalkmakta,

---

⁸⁷ Jusuf Buxhovi, *Jeniçeri Fundit [Son Yeniçerler]*, Faik Konica, Prishtin, s. 30

toplumda bir denge sağlanmaktadır. Yüksek devlet görevlisi, din adamı, yoksulu, zengini, başka dinlerden olanı, esnafı, askeri tek bir ulus gibi tek bir kalp gibi çarpılmaktadır. Şenlikten sonra bireyler yatışmıştır, yeniden günlük yaşamlarını yenilenmiş olarak sürdürecektir. Törenlerin hepsinde insanları yakınlaştıran, dayanışma içinde olduğunu gösteren bir sosyal görünüm yansımaktadır.⁸⁸

3.4.2. Doğum Töreni

Cakova'da doğum töreni ile ilgili kadının hamile kaldığı andan itibaren başlayıp mutluluk ile karşılanmadır. Mutluluk haberini alan her iki aile doğacak olan bebek için cinsiyetine göre giysiler yatak malzemesi gibi hazırlıklarına başlarlar. Hamile kalan gelinin artık aile içinde özel bir durumu ve yeri olur. Nitekim herkes onunla yaptıkları bütün konuşma ve durumlarda dikkatli davranırlar ve hiçbir konuda onu üzme istemezler. Genelde bütün istekleri yerine getirilir.

Cakova'da her ne kadar erkek ile kız çocukları arasında bir ayırım yapılmazsa da genellikle ilk çocuğun erkek olması temenni edilir. Bununla birlikte, doğan çocuğun cinsi ne olursa olsun sevilir ve değer verilir, Allah'ın bir bağışığı olduğu için O'na şükredilir. Eskiden doğum, tecrübeli yaşlı kadınların yardımı ile evde yapılırdı. Şimdi ise durum değişti ve evde değil hastanede yapılmaktadır. Doğumdan bir hafta sonra çocuğa ismini koymasına için önceden eve imam çağırılırken şimdi ise daha az çağırılmakta olup kendileri koyuyorlar yâda yakın akrabalarından olan yaşlı kimseleri davet edilir ve onlar belirtilen ismi koyarlar.

İmam çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kamet okunur. İsim takılırken çevrede sevilen ve sayılan kişilerin isimleri veya aile büyüklerinden birisinin ismi seçilerek verilir. Eskiden Arap isimleri takılırken günümüzde daha çok milli ve Arnavut kültürüne ait olmayan isimler takılıyor. Örneğin Blerim, Valbon, Lavderim, Leonardo, Klea vs. İsmi koyduktan sonra çocuğa sağlık ve mutluluk dilenir. Sonra ebeveyn tebrik edilir. Çocuğun doğumu için genelde iki hafta sonra bir tören yâda yemek verilir. Bu törene akraba, komşu ve dost davet edilir.

---

⁸⁸ Metin And, *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*, Ankara 1982, s. 3,8,9.

Doğum öncesinde çocuk için beşik giysi vs. şeyler satın alınıp hazırlıklar yapılmaktadır. Çocuklara söylenen ninniler ise farklı farklı olup her anne banları kendi dilinde söylenmektedir.

3.4.3. Sünnet Düğünü

İslami bir emir olan erkek çocukların sünnet edilmesi komünizm döneminde de halk arasında uygulanmış hiçbir zaman yasaklanmamıştır. Çocuk 1-14 yaş arasında sünnet edilir. Sünnet düğünü için ayrılmış özel bir ay veya mevsim yoktur. Fakat genellikle daha çok yaz ayları ve Perşembe veya Pazar günleri tercih edilir. Bazen iki kardeşin veya amcaoğullarının sünnet düğünleri ile birleştirerek yapılmaktadır. Çocuğun giydiği sünnet kıyafeti bu maksatla hazırlanmış beyaz veya lacivert renkli takım elbise, yakalı beyaz gömlek üzerine “Maşallah” yazılı bir bant, sünnet takkesi ile çocuğun elinde tuttuğu plastikten bir kral değneğinden oluşur. Sünnet düğünü ailenin ekonomik ve inanç durumuna göre değişik şekillerde uygulanır. Sünnet düğünlerini kimi mevlit ile kimisi de elektronik müzik aletleriyle yapmaktadır.

Sünnet düğününde yakın akrabaları, dost vs. davet edilir ve onlara ikram edilir. Son 10-15 yıl öncesine kadar sünnetlerin çocuğu berber tarafından yapılırken günümüzde tamamını cerrah uzamanı tarafından yapılmaktadır. Çocuk sünnet edilmeden önce dua edilir sünnet esnasında bu hazır bulunan misafirlerle beraber tebrik okur. Bu arada çocuğun ziyaretine gelen misafirler altın veya para gibi hediyeler verir ve çocuğun babasını tebrik ederler.

3.4.4. Evlenme Töreni

Evlenme törenlerine Aile Hayatını incelediğiniz II. Bölümünde yer verdiğimiz için burada bir daha değinmeyeceğiz.

3.4.5. Cenaze Töreni

Cakova’da ölen bir kimsenin cenaze defin işlerinde hazırlamada acele edilir. Şayet ölenin çocukları herhangi bir Avrupa ülkesinde çalışıyorlarsa cenaze genellikle bir en fazla iki gün bekletilir. İşbirliği ve berberlik cenaze defin işlemlerinde ve

sonrasında kendisini tam olarak gösterir. Evde ölen bir kişi olduğu zaman ölüm haberi önceden camiden sala okunarak verilirken bu günlerde, komşuya ve akrabalara adam göndererek veya telefon ederek veriliyor. Birde ölüm haberi elektrik direklerinde duyuru asılarak yapılır.

Cakova şehrinde vefat eden kimsenin yakınları kesinlikle Müftülüğe ve kendi cami imamına haber verir. Bu arada cenazenin defni için Müftülüğe 35 € gibi bir miktar para verir. Bu miktar Müftülük tarafından belirlenmiş ve içine cenazenin yıkanması, namazının kıldırılması, kefenlenmesi, kabir tahtaları, kabrin kazılması ve cenazenin motorlu araçla taşınması gibi hizmetler girmektedir.

Son zamanlarda bazı şehirlerde Belediye Başkanları, Belediye halka hizmet ediyor göstermek için Belediye bütçesinden cenaze giderlerini karşılıyor. Bu işlerin tamamıyla yerine getirilmesi hususunda Müftülükte defin hizmetleri için görevlendirilmiş bir kişi ilgilenmektedir. Cenaze kadın ise yıkama ve kefenleme işlerini imamın hanımı veya tecrübeli bir kadın yapmaktadır. Cenaze erkek ise yıkama ve kefenleme işini imam, onun yokluğunda vaiz, muallim veya müezzin yerine getirmektedir. Evleri müsait olan aileleri cenazeyi kendi evlerinde yıkatırlar. Yıkadıktan sonra cenazeyi camiye getirilip vakit namazından sonra namazını kıyırlar ve cenaze taşıma aracına bindirirler. Cemaat da yavaş yavaş giden arabanın arkasından dua okuyarak mezarlığa giderler gider.

Defnedildikten sonra taziye kabulü önceden 7 gün sürerken bugün 3 gün sürmektedir. Bu arada kadınlar ayrı erkekler de ayrı evlerde otururlar. Genellikle bu tür durumlarda yardımlaşma ve sosyal dayanışma duygulardan hareketle en yakın akraba veya komşuları evlerini birkaç odasını boşaltarak taziyeye gelenlerini orada kabul ederler. Evde cenaze var diye kapının önünde beyaz havlu ile örtülü bir sandalye koyarlar.

Bu durumda ölenin yakınları kendi aralarında para toplayıp 3 gün içinde taziye için kalan kişilere yemek ikramında bulunuyor. Genelde öğle ve akşam yemeğini verirler. Bununla birlikte kadınlarda taziye için gelen tüm kadınlara bir bisküvi gibi malzemeler veriler. Bunu dini bir tavsiye olduğunu düşünerek yaparlar.

Mevtanın ardından bir hafta geçince yani 7'ci günde ailesi imamı ve yakın akrabaları çağırır ve mevlit okurlar ve misafir olarak davet edilenlere de yemek vs ikram edilir. Cenaze evinde önceden bir yıla kadar yas tutulurken bugünlerde çok çok düştü. İlk günlerde müzik açılmaz, tv seyredilmez vs. Yas dönemi esnasında kadınlar evde iken de başlarını açmayıp beyaz bir örtü ile örterler.

3.4.6. Halkın İnançları

İnanç ve davranış kavramının genel kabul gören bir tanifi yoktur. Çünkü birilerinin tuhaf gördüğü ve bätıl olarak değerlendirdiklerini, bir başkaları normal olgular ve alışılmış durumlar olarak görebilir. Dahası bugün ancak birkaç kişinin inandığı bir şey ileride yaygın kabul gören inanç haline gelebilir. Bir zamanlar meteorlara çok az kimse inanırken bugün herkes “meteor teorisini” kabul etmektedir.⁸⁹ Ya da tersinden bir örnek vermek gerekirse, 21. yüzyılda Amerika’da simyaya inanmak, çok irrasyonel bir inanış olarak görülebilir. Çünkü bugün simyaya inanmak mevcut fizik ve kimya kanunlarına aykırı düşmektedir. Ancak 10. yüzyıl İran’ında bu inanış o günün bilimsel verilerine uygundu, insanlar metallerin altın veya gümüşe dönüştürülebileceğine inanmaktaydı.⁹⁰ Dolayısıyla, nelerin bätıl inanç ve davranış olduğu, nelerin olmadığı zaman ve mekâna göre değişiklik arz edebilir. Bu nedenle, bätıl inanç ve davranışların tanifi yaparken sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamı mutlaka dikkate almak gerekir.

Nitekim her millet, her topluluk, her nesil ve her çeşit insan bätıl inanca inanma yada bätıl inancı takip etme konusunda meraklı olmuştur. Bätıl inanç mantıkdışı bir inanç biçimidir ve eğitim eksikliğinden dolayı meydana gelmektedir.

İşte bunlar akılla bağdaşmadığı halde ne yazık ki insanoğlunun gönlünden, beyninden vicdanından sökülüp atılamamışlardır. Bu tür inanışların doğmasında kişilerin doğal yapısı etken olduğu kadar büyüklerin kimi din görevlilerinin cehalet

⁸⁹ Michael Shermer, *Why Smart People Believe Weird Things*[Neden Akıllı İnsanlar Garip şeylere inanır], Skeptic, 10 (2), 2003, s. 62.

⁹⁰ Stuart A. Vyse, *Believing in Magic, The Psychology of Superstition*, Oxford University Press, New York 1997, s. 19.

örneği sözlerinin de etkisi olmaktadır. İnanışlar kişiden kişiye değişmekle birlikte ortak yanları da vardır. Bilim ve mantıkla paralellik sağlamasa da insanlarımızın yaşadıkları veya duydukları olaylar karşısında edindiği bu inançları kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar taşımışlardır.

Dolayısıyla bu inanç biçimi geçmişten yaşanmış aynı zamanda vasiyet olarak da gelecek olan kişilere kalmıştır. Dolayısıyla gelenek haline gelen bu inanç biçimi Cakova ve Cakova'nın çevresinde mevcuttur. Bu inancın temelinde iman zayıflığı vardır. Nitekim Cakova şehrinde bu hurafeler özellikle kadınlar arasında daha çok olmak üzere çok yaygındır.

Cakova' halkından derleyebildiğimiz batıl inanışlardan bazıları şunlardır.

Cakova'da insanların en çok önem verip inandığı türbe ve tekkeleridir. Türbe ve tekkelere gidip medet, yardım, bereket, sağlık, huzur, istemektedirler. Nitekim türbeler ve tekkeler çeşitli hastalıkların giderilmesi çocuğu olmayan kadının çocuk sahibi olması nazardan korunmak için işlerin iyi ve düzenli gitmesi mekânlar haline gelmiştir.

Nazardan korumak için boncuk ve muskaların kullanımı da yaygındır. Bu tip insanların aracılığıyla başka insanların gıpta veya haset ile bakışlarından kaynaklanabilecek zararlardan malının ve canının korunduğuna inanılır. Boncuk ve muskaların çocuklara takıldığı gibi bazen sığır ve atlara takıldığı da görülür. Yukarıda belirtilen halk inançlarının diğerleri aşağıdaki gibidir.

3.4.7. Cakova'da Tespit Edilebilen Halk İnançları

Falcıya giden ve onlara inanan kadınlar ve erkeklerde vardır.

Arabanın önünden kara kedi geçmesi uğursuzluk sayılır.

Bir evin çevresinde kargaların gezinip uçması iyi sayılmaz.

Bir evde çok karınca çıkarsa o evde bolluk olacağına inanılır.

Bir kişinin avucunun içi kaşınırsa eline para geçeceğine ayağının altı kaşınırsa yolculuğa çıkacağına inanılır.

Çocuk yalnız bırakılmaz, bırakmak gerekirse yanına bir süpürge konur.

Çocuklara nazar değmemesi için nazar boncuğu takılır.

Çocuğun üstünden atlanmaz, atlanırsa boyu kısa kalır denir.

Ezan sırasında duyulan köpek uluması ölüm haberi sayılır.

Eller birbirine bağlanmaz sürekli bağlanırsa kısmetin kesilir denir.

Geceleri tırnak kesilmez.

Geceleri aynaya bakılmaz.

Gece ıslak çalınmaz, çalan için şeytanı çağırıyor denir.

Gece örümcek almak günah sayılır.

Kapı eşeğinde oturulmaz, oturanın iftiraya uğrayacağı düşünülür.

İşi yarıda bırakanın ölümü zor olur denir.

Küle basılmaz, basan çarpılır denir.

Karanlık yerden geçilmez, geçilmek zorunda kalınırsa “destur” denir.

Kuş pisliği başa düşerse para gelecek denir.

Kulak çınlaması uğrusuzluk sayılır.

Kesilen tırnak yere atılmaz, üstüne basılmaz.

Kayan yıldız birinin öldüğünü sayılır.

Kahve içen oğlan çocuğunun bıyıkları çıkmaz denir.

Küçük çocuk avucunu çok sıkarsa büyüyünce cimri olur.

Makasın açık kaldığı evde kavga çıkacağına inanılır.

Merdiven altından geçmek uğrusuzluk sayılır.

Mezar ve mezarlığa doğru parmak uzatılmaz uzatılırsa o parmağın ısırılıp ayakaltına alınması gerekir.

Örümcek tutmak fakirliğe yol açar.

Ölünün gözleri açıksa daha dünyasına doymamış denir.

Parmak kütlelenin şeytanlar başına toplanır.

Salı günü yola çıkılmaz.

Terlik ve ayakkabının ters dönmesi iyi değildir.

Tuvalette konuşulmaz, uğursuzluktur.

Yola çıkanın arkasından su dökülür.

Yatağa çorapla girilmez.

Yeni gelinin kucağına erkek bebek verilir.

Yeni doğan bebeğin eline iyi huylu olsun ve iyi okusun diye kalem tuttururlar.

Halk arasında yaygın olan bazı batıl inanışlar bunlardır. Ancak belirtmemiz gerekir ki günümüzün gençliği ise ne bunlara inanırlar ne de bütün bunların yapılış ve uygulanış biçimini bilirler. Bu arada din görevlilerinin bunlara karşı tanıdıkları olumsuz tutumları da kayda değer bir durumdur.

SONUÇ

Cakova ve çevresi, yavaş yavaş sosyal-ekonomik bakımından gelişmekte, altyapı ve yollar düzelmektedir. Son zamanlarda bütün köylerin yolları asfalta dönüştürülmüştür. Aynı zamanda halk güzel olan tarihi miras dokudan uzaklaşıp yerlerine moderne yapılar yapmaktalar. Cakova'da din ve nüfus bakımından ülkenin yoğun bir kesimine oluşturmakta ve iktisadi hayat üzerinde de derinden etkilemektedir.

Bölgede aile güçlü konumunu devam ettirmektedir. Başlık âdeti büyük ölçüde kalkmışsa da görücü usulü ile evlenme şekli hâkimdir. Evlenme törenlerinde geleneklerin uygulanmasına özen gösterilmekle birlikte, yeniliklerin etkisi de görülür. Aile, geleneksel geniş aile tipi özelliklerini taşımaktadır. Evlenen erkek çocuk, babanın evinde kalmaktadır. Ancak bu yavaş yavaş bir ayrılmaya doğru gitmektedir. Karı koca ve çocuk ilişkilerinde babanın veya erkeğin otoritesi görülür. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde yardımlaşma mutlak surette vardır.

Bölgede mevcut olan etnik farklılık ve buna bağlı etnik bilinç veya milliyetçilik duyguları yüksek seviyededir. En güzel örnek Cakova'da bulunan Sırp kilisesinin Sırbistan'dan otobüsle gelen ziyaretçilerini engellemesidir. Geçmişten nazaran bugün halklar arasında anlaşmazlık veya herhangi bir çatışma yaşanmamaktadır. Yerli halk eğitim, sağlık, haberleşme vs hizmetlerden aynı şekilde yararlanmaktadırlar. Şehirde ve çevrede yeterli sayılabilecek sayıda ilkokul, lise ve diğer eğitim kurumları bulunmaktadır. Okuma yazma oranı aşırı derecede düşük, nerdeyse hiç yoktur.

Dinin oynadığı bütünleştirici rolü dolayısıyla özellikle İslam Dinine bağlı olanlar arasında yüksek bir sosyal bütünleşme yaşandığını söylemek mümkündür. Din olduğu gibi devam etmekte olup ancak bazı halk inançları veya hurafeler şehirde ve çevrede kendini göstermektedir.

Arnavutlarda aile, bugün olduğu gibi geçmişte de hakikaten önem arz etmektedir. Arnavut halkı çok zor dönemlerden geçtiği halde gene kültürünü, dinini ve ailesini korumuştur. Bu bir gerçektir. Bunu korumak için dedelerimiz çok uğraşmışlar ve hiç bir zaman bu konuda taviz vermemişlerdir. Tezde de değindiğimiz üzere Arnavutlar Osmanlıların gelmesinden önce bir çok kez başka milletlerin tahakkümü altında yaşadığını, rahat ve özgür bir hayat yaşamadıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla bu durum Arnavutlar için çok zor olmuştur. Ancak Osmanlı'nın gelmesiyle Arnavut halkı özlediği hayat bulmuş ve rahat özgür olarak yaşamıştır. Osmanlılar gittikten sonra Arnavutlar yine zor, kötü ve sıkıntılı bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Her açıdan. Tekrar işgallere maruz kalmışlardır. En sonunda da Sırp'ların işgali altına kaldılar. Bu dönem tabii ki çok zor olmuştur. Ancak halk kendi kültürünü örf ve adetlerini her şeye rağmen korumuşlardır. Mesela Arnavutlar kendi kültürünü, aile yapısını örf ve adetlerini korumak amacıyla kendi kanunlarını yaptılar ve uyguladılar. Tabiri caizse kendi aralarında ana yasa kitabını oluşturdular. Bunun adı **“Kanuni-i Lek Dugagjinit”** yani **“Lek Dugagjini kanunu”**. Buna göre hayatlarını devam ettirirler. Mesela bu **“Kanuni-i Lek Dugagjinit”** kitabının içinden birkaç örnek verelim. Mesela her ailenin bir büyüğü veya bir beyi olacak ve o aileyi yönetecek. Onu herkes dinlemek zorundadır. Bir öldürme olmuşsa veya bir olay vuku bulmuşsa kanuna göre yargılanmıştır. Ancak son zamanlarda devletin hukuki sistemi güzel çalışmaya başlayınca bu kitabın değeri kaybolmaya başlamıştır. Çünkü ortada sağlam bir hukuk sistemi vardır ve ona ihtiyacı hissettirmemektedir.

Bu bağlamda bundan sonra çalışma yapacaklara bu vb. konuların, Arnavutların; Osmanlı ve Sırp yönetimi altındayken dini, sosyal ve kültürel açıdan durumlarının nasıl olduğunu daha derinlemesine araştırmalarına öneririm. Aynı şekilde konuya dahil edilmeyen Hıristiyan Arnavutların geçmişte ve günümüzde dini, ailevi ve sosyal ilişkileri hakkında veya Müslüman Arnavutların Hıristiyan Arnavutlarla ilişkileri hakkında araştırılmasına öneririm.

KAYNAKÇA

- AND**, Metin, Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları, Ankara 1982.
- ASLANTÜRK**, Zeki, Amman, Sosyoloji, İstanbul, 1999.
- BAJRAKTARI**, Jusuf, Gjakova me rrethinë (1878-1912), Instituti i Historisë së Prishtinës, Prishtinë 1998.
- BALAMAN**, Ali Riza, Akrabalık ve Evlilik Türleri, Önsöz, İzmir, 1982.
- BERİSHAJ**, K. Anton, Sociologjia e Familjes, Universiteti i Prishtines, Fakultesi Filozofik, Prishtine 2010.
- BİLGE**, L. Mustafa, “Arnavutluk”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi “Arnavutluk”, C. III, İstanbul - 1991.
- BİLGİSEVEN**, Amiran Kurtkan, Din Sosyolojisi, İstanbul 1985.
- BOURCART**, Jacques, Shqiperia dhe Shqiptaret, terc. Asti Papa, yay. Dituria, Tirane – 2004,
- BUXHOVİ**, Jusuf, Jeniçeri Fundit, Faik Konica, Prishtin 2013.
- BUXHOVİ**, Jusuf, Kosova ne Antik, Mesjet, nen Parandorin Osmane, Kosova nga 1912-1945, Kosova nga 1945-1999, 5 cilt, Faik Konica yay., Prishtine 2012
- BUXHOVİ**, Jusuf, Libri Gjakoves, Faik Konica yay., Prishtine 2008.
- CEM** büyük ansiklopedi, CEM yay. Taksim İstanbul -, 1986
- COVIJIĆ**, Jovan, Balkansko poluostrvo i Jjuznoslovenske zemlje, Zagreb 1922.

ÇELEBIU, Evlija, Shqipëria dhe viset fqinjë [Arnavutluk ve Komşu bölgeler]: Kosova ,Mali I Zi, Ohër, terc. Tiranë, 2008.

ÇERŞKOV, E, Oko problema komunikacija i polcdaj muzeja na Kosovu i Metohiji u rimskom periodu, Glasnik, Muzeja Kosova i Metohije, Prishtina, 1957, II.

DÖNMEZLER, Sulhi, Toplumbilim, İstanbul, 1994.

DURHAM, Edi, Për fiset, ligjet e zakonet e ballkanasve, Arbëria, Tiranë, 2009.

El-Kardavi, ibadet, s. 73-97.

ER, İzzet, Din Sosyolojisi, Ankara 1988.

FERRİ, Naser, Monumentet ushtarake të periudhës romake në Mezi të Epërme, Pejë, 2001.

FİCHTER, Joseph, Sosyoloji Nedir, İstanbul, 1994.

FRASHËRI, Kristo, Skenderbeu: jeta dhe vepra [hayatı ve eseri], Tiranë 2002, s. 29.

FRASHËRİ, Sami (Şemseddin Sami), Kamus'ul-A'lam, cilt VI, İstanbul 1317, s. 4786-4787.

GASHI, D. Feim, Kosova Cumhuriyeti'nde Yaşayan Gençlerin Dini Yönelimleri, Balkan Araştırma Dergisi, c. 1, sayı, 1, Bursa 2010.

GÜNAY, Tümer, Küçük Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ocak Yay., Ankara, 1988..

GÜNAY, Ünver, Din Sosyolojisi, İstanbul, 2000.

HADRİ, Ali, Gjakova ne LNÇ, Kuvendi i Komunes Gjakove, Prishtin, 1974.

- HADRİ**, Ali, Gjakova prej themelimit deri me 1941, Enti i Historis se Kosoves, Nr.1, Prishtine 1972.
- HADRİ**, Ali, Historia e Popullit Shqiptare, Prishtin, 1971.
- HAMDİ**, A Akseki, İslam I, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1943.
- HARABAK**, Bogumil, Dragoslav Jankoviç, Serbija 1918, Beograd 1968.
- HASANİ**, Miranda, Kosova gjate ukupimit, Prishtin, 1988.
- HAYATİ**, Hökelekli, Din Psikolojisi, T.D.V. Yay., Ankara 1993.
- HÜSEYİN**, Peker, Hüseyin, Din Psikolojisi, Sönmez Mat. ve Yayınevi, Samsun, 1993.
- JASTREBOV**, Ivan, Stara Sırbija, Novi Svet, Priştina 1995.
- JELAVİCH**, Barbara, Balkan Tarihi I. Cilt, 18'inci ve 19'uncu yy., 1. Baskı, İstanbul, Kure Yay, 2006.
- JIRIÇEK**, Konstantin, Zbornik Konstantina Jiriçeka, I. Cilt, Beograd 1959.
- JOACHİN**, Wach, Din Sosyolojisi, Terc., Ü. Günay, E.Ü. Yay., Kayseri, 1990.
- KALESHİ**, Hasan, Prizrenski Vilajet Vilayet Poseban otiska iz Jjibilarong Pramaprimia, Prishtin 1967.
- KALEŞİ**, Hasan, Dr. Hansjurgens Kornrumpf "Prizrenski Vilajet" Poseban otisak iz jubilarog broja "Perparimija", Prishtina 1967.
- KEHRER**, Günter, Din Sosyolojisi, terc. y. Aktay-M.E. Köktaş, Vadi Yay., Ankara 1998.
- KERİM**, Yavuz, Din Psikolojisinin Araştırma Alanları, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Der., sayı 8, 1988.

KONGAR, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

Kosova Dikur e Sot, Nip, Borda, Beograd 1973.

Kosova, Vilayeti Salnamesi İstanbul 1314.

KOSTIÇ, Kosta, Naši Novi Gradovi na Jugu, Beograd 1922.

Kur' an, Hasan Şerifi Kurani me Perkthim dhe Komentim ne Gjuhen Shqipe, Medine 2000.

LLESHI, Qazim, Popullsija dhe vendbanimet e Metohisë Jugore, Përparimi, 1966.

MAHMUT, H Çamdibi, Din Eğitimine Giriş, Mannara Üniv., İlahiyat Fak. Vakfi Yay., İstanbul, 1989.

MALCOLM, Noel , Kosova: Balkanları Anlamak İcin, Terc. Ozden Arıkan, 1. Baskı, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1999.

MUHAMMED, İkbal, İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu, terc., N .A. Asrar, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1984.

PRIFTI, Peter R., "Albania" , Encyclopedia of the Developing World, yay. Routledge, New York, ABD - 2006.

PULAHA, Selami, Krahinat Verilindore te Sanxhakut te Dugagjinit, Hasi dhe Popullsia e Tyre ne Gjysmen dyzet te Shekullit XVI, 1972.

PULAHA, Selami, Nahija e Altunis dhe popullsia e saj ne Fund te Shekullit XV" Gjurmime Albanologjike, Histori, Prishtine 1971.

RİZAJ, Skender, Kosova Gjat Shekujve XV, XVI dhe XVII, Rilindja, redaksia ebotimeve Prishtine 1982.

RİZVANOLLİ, Masar, Gjakova me rethind ne fundin e dyte te levizjes kombetare shiptare vitet 1878-1879, Gurmime Albanologjike Seria e Shkencave historike 15, Prishtin 1986.

RRUGA, İtir, Arnavutluk'ta Hıristiyanlık ve İslamiyet'in Tarihçesi, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Konya 2011,

SHERMER, Michael, Why Smart People Believe Weird Things, Skeptic, 10 (2), 2003.

SHNAİDER, Eduard, Pellazget e Pasardhesit e Tyre, Ter.Lek Perviz, Tiran 2006.

ŞABANOVIÇ, Hazim, Evliya Çelebi i njegov Putopis Veselin Masleša, Srajevo 1972.

TAPLAMACIOĞULU, Mehmet, Din Sosyolojisi, AÜİFY., Ankara 1961.

TAPLAMCIOĞULU, Mehmet, Din Sosyolojisi, Ankara, 1975.

TILIC, L.Doğan, Milliyetçiliğin Pencesindeki Kartal, Kosova, 1. Baskı, Ankara, Umit Yay., 1999.

TOPÇU, Nureddin, Dini Hayatın Psikolojik Temelleri, İslam Mec., c. I, sayı 4, Ankara, 1956.

TOSCHES, Albert M., "Albania (Geography)", Encyclopedia of Eastern Europe (From the Congress of Vienna to the Fall of Communism), yay. Garland Publishing, Londra ve New York -2000

TOSHİHIKO, İzutsu, İslam Düşüncesinde İman Kavramı, Terc., S. Ayaz, Pınar Yay., İstanbul, 1984.

TÜMER, Günay, Çeşitli Yönleriyle Din, AÜİFD, Cilt: XXVIII, Ankara 1986.

TÜMER, Günay, Din, İslam Ansiklopedisi, c. IX, TDV yay., Ankara 2002.

UYSAL, Veysel, Din Tutumu Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı yay., No, 111, İstanbul 1996.

VERMİÇA, Raif, Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri, III cilt, Türk yay., Prizren 2012.

VICKERS, Miranda, Shqiptarët një histori moderne, Bota shqiptare, Tiranë, 2008.

VYSE, A Stuart, Believing in Magic, The Psychology of Superstition, Oxford University Press, New York 1997.

YEL, Ali Murat, *Hurafe*, DİA, c. 18.

İnternet Kaynakları

- <http://illyriapress.com/pellazget-jane-popull-i-gjalle/> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)
- <https://kk.rks-gov.net/gjakove/City-guide/Geography.aspx> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)
- <https://kk.rks-gov.net/gjakove/City-guide/GjakovaTriZonaKomun.aspx> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)
- https://sq.wikipedia.org/wiki/Komuna_e_Gjakov%C3%ABs (Erişim Tarihi: 21.01.2017)

EKLER

Ek-1: Cakova'nın Balkandaki Coğrafya Konumu

Ek-2: Çabrat Tepesinden Kışın Cakova Görünümü

Ek-3: Taştan yapılan ev tipi

Ek-4: 1960 yıllarında yapılan ev tipi

Ek-5: 1960 yıllar arası yapılan ev tipi

Ek-6: Modern ev tipi

Ek-7: Radoniç Nehri (hidrosistemi)

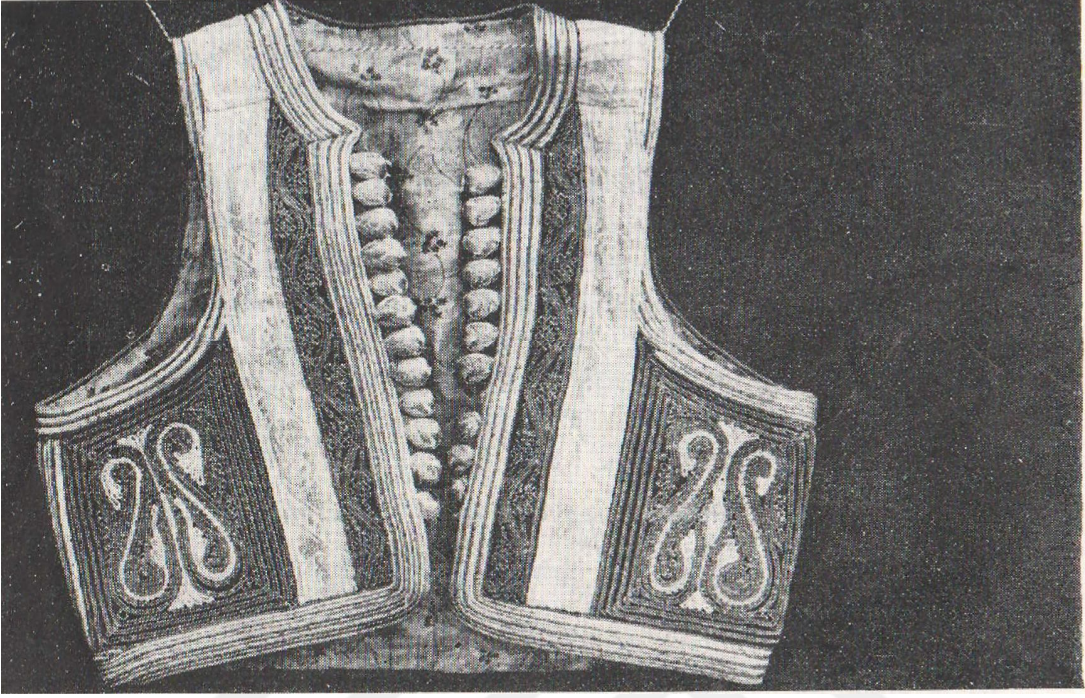

Ek-8: Cakova Orta Çağına ait kanalizasyon boruları

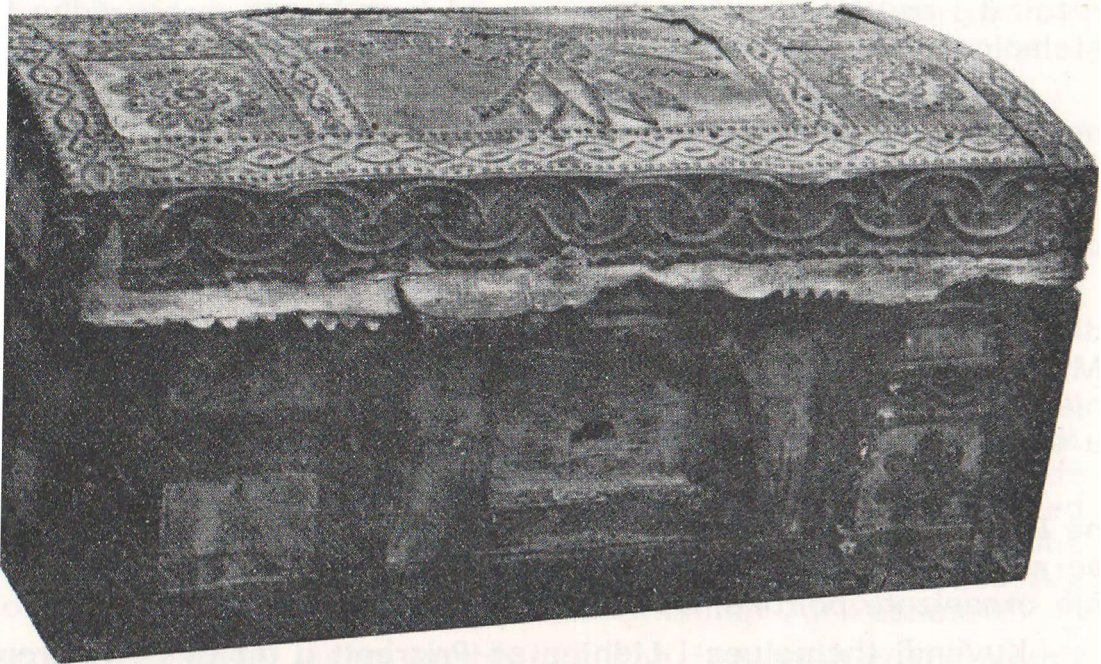

Ek-9: XIX. yüz yıla ait Yelek

Ek-10: XIX. yüz yıla ait sandık

Ek-11: Salon düğününden bir kare

Ek-12: Salon düğününden bir kare

Ek-13: Priştina İmam Hatip Lisesi

Ek-14: Priştina İlahiyat Fakültesi

Ek-15: 2013 yılında Çıkan Hafızlar Kadrosu

Ek-16: Cakova'da Büyük Medresesinin Mevcut Durumu

Ek-17: Elektik Direklerinde Ölüm İlanları

Ek-18: Cakova Müftüsü Sayın Ahmet Hoxha

ÖZGEÇMİŞ

Fatmir Hadri, 1984 yılında Gjakova (Cakova)'da doğdu. İlk Okulu Cakova'da bitirdi. İmam Hatip lisesini Prizren'de 2003 yılında tamamladı. Mezuniyet sonrası yüksek tahsil amacıyla Türkiye'ye geldi. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümünü bitirdikten sonra 2004 yılında Konya'da İlahiyat Fakültesine başladı ve 2008 yılında mezun oldu. 2008-2009 yıllar arası Cakova Büyük Medresesi'nde müdür yardımcısı olarak görev yaptı. 2009-2011 yıllar arası Cakova Büyük Medresesi'nde müdür oldu.

2011 yılından itibaren Priştina'da İstanbul Uluslararası Yardım ve Kültür Derneği Yüksek Öğrenim İlahiyat Erkek Öğrenci Yurdun'da görevini müdür olarak icra etmektedir. 2015 yılından itibaren Kosova Cumhuriyeti İpek Belediye Mahkemesi'ne ve Türkiye Cumhuriyeti Priştina Büyükelçiliği'ne bağlı yeminli tercüman olarak görev yapmaktadır.

2017 yılında Gjakova (Cakova)'da Aile ve Din çalışması ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansı tamamladı.

Mükemmel derecede Türkçe, orta derecede Arapça ve İngilizce bilen HADRİ, evli ve iki çocuk babasıdır.